Simonis Jutzeffi Ms. 7

p 120 Erdily Statisticaja

Ms. 7.

Jegyzések a Theoretika Statistikára.

J. S.

1

§ 1a

Státus a Statisok sokat mili akat foglal magáb ezek eg fő alatt idgesültek, bátorságos Boldogságok elirhetése végett, el foglalvani a föld kerekségek bizonyos részét. Ihak az ezek formáló adtyak, az allatoké tsak öszpont tiszen fel, czélt tsak az ér tehet magák a Statusb 1b. Vnak erők, ezek 2or, idgesültek, idgyesülvén az akarat; 3or Munkások, innen. nm Státus essentiája, vires unitae agunt, Czélja ezekk a köz boldogság, a Statistol a Statistikai Nevezet.

§. 2a

Attyafias Indomanyok Slöazer eli hainállya Algemeines Staatsrecht, und Staatsverfassungs Lehre, 4. Indomanyok határosok: a Statusok histya, Statistika, Jus publicum ursale+ Politika, A Statusok Histyák tzéllya: mitsoda változásokon ment keresztül, eg org, mig azzá lett a mi most jelda Fr: Org lépései, meg mostani Colossály ereje lett — Prussia hog lett hatalmas Fridrik alatt? Mn Statusok hog gyengültek Fr: Org neveked és ével, eiszaki Amerikab régen, tiz 20,000 vad ér, már 1783b 3ad fél millio ér Sprengel szerint, Slöazer szerint 4. millio — azolta meg szaporodott, Luisianát is gyvette, Anglia hog lett-ug hatalmas Jengeri Státus —? a Navigaons adta alt, ez hozatott Cromvel alatt, g erősitetett, 2ik Karoly alatt, 1660b. Következései. 1szöi a hajok ez ált ezerekre, a Mátrozok 100,000-et többre, szaporodtak, 2or Sokezer ett adott Kenyeret, 3or hadakozás alatt elég mátrotz ún, 4er a hajókázás oskolája, a Jengeri Hatonákk és mátrotzokk, a Privatusok gazdagultak, is a Státus is —

+ Quod mutua Jura Imperantis et populi tradit. —

Stá

BIBLIOTECA DOCUMENTARA A STAT

BIBLIOTECA DOCUMENTARA „BETHLEN" AJUD

Statistika ennek tárgya: mikép egy Ország most, vagy régebben valamelly idő pontjában - Just publicum Europae, mint a benállóknak és Népek különös Jussai, és Kötelességei? ezekkel való ismeretség, magyarázat és különös Just publicum. A Despotismus alatt; tele est nobis Gyakorlás. De a despota nincsen jószága is az, hogy az országot valóságos jószágai, vérig pusztított Provinciái, és jövedelmei.

A Politika regulákat foglal magába, hogy a Statusnak mikéntt kellene, akkor gyakorlásban, és mikéntt kellene ügyet adhatni,

Ezekhez tartozik a tárgyak különbözése, és a Tudományok különbözése, különösen a Statistika a többitől és Geographiától, különbözik. A Historia a hol áll, a Statistika adja hozzá. a Geographia világgá az országokat, formáját, nagyságát, el osztását, s a többit végig. A Statistikából a Just publicumra van némelly Statusnak egy részét tudni az ország Statistikáját. —

— Láthatni ezt a különbséget: Luder Einleitung in die Staats Kunde. §. 1te ad Bossuet, Introductio in Notitiam, rerum. §. 1te usque 4te. item

§. 3tia.

Nevei a Statistikának, régen sok nevei voltak, mint-hogy állapodtak - Illyenek voltak Arcana Imperii Politica, Descriptio orbis et eorum in eo rerum, Politica Regia. Theatrum mundi. Különös tudnivalók Doctrina de Regimine. Satz. Ezek közül mindegyik hibás, jobb találta Bossuet: Notitia Reipublicarum.

Mások nevezték La connoissance Politique Geographia Politica, Egyik fejét - Mások Historia moderna - Ujabb. Mas Europäische Statistica - Nemétül Staaten Kunde - Staats Kunde

A Generalis Staats Verfassung des vornehmsten Europäischen Reichs Satz.

§. 1.

Részei és Tárgyai. Hét részre lehet ezt a Tudományt osztani, u. i. Generalis, v. Theoretica Statistika. 2do. Különös vagy alkalmazott. 3io. a kettő közt van a különbség a Theoriának és Applicatiónak közt. 4to a tárgya az első mi a 2dik.

A Statistika nevezetességei; mellyek ezek: egy ország boldogságában, vagy szerencsétlenségében be folyni szokott példák, hogy Angliát Tenger vészi el. Ennél fogva, hogy minden szükségek szemek alá essenek. 2do Birodalmának állapotja tekintetében Hasáb. 3. A' mi viselt dolgai be hozzák sokra Europában, a világ más részeivel.

Hollandiára nézve: hogy 4to. ország Kormánya- Kereskedése virágzó állapotja, mi tehette ezt, mi nem kívánhatta még? Constitutiója?

A Nép mivelése és Mesterségei vallásai, nevezetesség- A' sok ennyi évek, mennyi nem volt ez előtt és most Spanyol országban? Mária Terézia idejében 1770k. 45 ennyi- 1795k. 47- Mária Terézia idejében: Lásd a 65 variat Statistikáját: 4to. ország sokat vészted, a' Angoniadat, és vad ondoláival. Jegyzés. 5; Sok ország főtételeivel felelősségek lásd, és így a Statusnak nevezetességei, közzé tartozik; példák érte sok Holland adatai az Istenmaiak, vagy gyalog épületei Regensburgi évek, portaglok, nevezetes nagyok, vagy. Emellett bétsi nádi Kanálisok, Utaputs, vízzel és ez valamit Svartzer szerint 2000 Gyalog építményével tsak Napnyugotra, és Marha tartásra nevezetesek, Angliát miért nevezzed-? Földbeli mivelés, Városok mivelése, miért Statisticum, még Városok nem volt több sőt volt ehhez nevezetes ország. 6to egy ország nevezzed az a mi nálok nem, példák érte Circassiában a szép asszonyok idő a Janitzsárok tartozik, a kinlóbéli dolgok és találtatnak fel a szépség érzésére való Gondolkodás

Ez második rész Statistika tárgya.

§. 5.a

Honnan le ő Tudnivalót? A' Tapasztalásból, e' 2dik, 3dik Magyarázatból, 2dik Módjából, a' tartozik a Statistikai Könyvekhez, Világ egyen vagy hazai intézetből, Továbbá az utazók, erről sokféle Tudósítást tehet. Nemelyek tárgyal vették a' Climat, Fekvés, Mellyes, idő változásait, Physicusok. Mások a' mit egy ország a' Mesterség és igyekezet tsinált, p:o: Hadat, Czikkelyek, Fabrikákat. Kereskedőket. Más pedig a' Fallérnépnek, világ sagát, tudományát, találásit és tökélyét vallásait, állapotját, Psychologusok. Mások az erről életmódjából élnek az írók, föld miveléstől, ég miveléstől, Kereskedéstől, holnapra sokat. Mások az igazgatás formájától. Satz. Publicájáról. Nemelyek égnek többféle tárgyakat.

Oeconomusok.

§. 6.

Hozzá a Statistikát.

Az ér a Partikulárisból Partikulárisra tsinál. Szemeit kell az orgyakra a' Statistikából szemügyre ér az orgyak Climájára, terhéseire, nagyságára, népességére, és egyéb a' Statistikai egyéb Fallérosztályára, Törvényeire, egy arga vára formájára Satz. Szükséges mások hasznával, hogy ő ket, annál fogva a' magáét inkább tudja becsülni, Satz. Különösen:

a) Egyéb mivelés ér fel ő ela' nélkül. Ellegyünk sok egy szóval sem olvasót a' nélkül; p:o: Sokhoz ele Jutnak, Ellenségeiből antecoministeriából réf. Felső alsó Parlamentum Angliából. N: Keleti Indiai Compania, Bajokáról Décretumokról Satz mit gyed, az erdemed érez gyülésből bolgatni, semmit sem tudni, amennyi nagy szegen;

b) A' Törvénytudomány szemeit kell más Statistikát állapotjára, Constitutiójára, Abból lásza ő. mint más mi ajó mi a' bajjanossága. A' Törvény neve fundamentum valamely

szövetség és p:o: a Pragmatica Sanctio. Ill. Szemere Ujj Károly. 1713ik. Szerette a fiú ágon ő volt, - a' Succedáltak Bandalokat, Mit ők be vették 1724ik Pozsonba, - Erdély, mint egy attól fejérvárt, és A' Hó vették nejvel szülségest. Szemeit kell az erejét, valamely Statusnak. Ellen gondolat vannak egyet Prussiától, a' 7. Lovas Háború előtt? Mint a' Tr: ők ereje; szemeit kell a' Fő mivelet, Kereskedését Satz.

c) Határát, Határ tisztességét ő bajait vehetni.

d) A' Talajosság látja abból, a' Népet Barátságát, Fallérnépét, Kereskedőt. szokásait, a' világgyűlés gradicsát, az ének állapotját, a' Törvény adást a' Polgári szabadságát, v. szolgaságot, a' szokásokat, Egyszóval ból áll egy Népi a' Culturáról? Az erősség gradicsát mellyik fogai?

e) A' Statistikai szemeretre nézve, arra ji art fel tudja mire figelmezzen, mellyek az Ereszt ászt tárgyak, mellyek azok, a' mellyekből a' Nemzetet Culturáját, Boldogságát állapodzva, fi tudni Satz.

ff) A' Törvény ad a' ebből véleményt világát magáról. A' Népnek gyűlésiről - Charakterét, Szokásai, Fallérnépek a' hol nem szemeretet előre, el hibázza a' Törvényt — Ha a' állapodzát — Gondolkodását, Népességét, nem szemeri, jobbat avithat a' terhes Adóval, Katonai Költségtudat, feleletibb Summát szerezhet Satz.

§ 7.a

Literaturája a' Statistikának.

A' régi idők levelesebb irtak, több az újabb;

A' Görögök közül irt Xenofon. Leirta az Athénébeliét, és Lacedemonbeliét, Respublicáját, 2. Könyvb. Ra' Munkája egy ű. Aristoteles egy Könyvben, mellyb Címzi: Politicat. Leirta sok Respublikát, Szokásait, Törvényeit, Satz a' mit emlitti, Diogenes Laërtius. Ez a' Munka el veszett darab a' többi

jei vagy ő.

A Pomus béli Akadémiának, egy Hónyvih-nellyb tanjai Perizologiaban, le vii ab Ovis Respublicabus, Ki elvei szerint tsak tovább tovább élni vagyhatnak. Az Aristotelesi Mundum ed quid, sedum Ki adta ami Pandaniusé és Strabé inkább a Georgraphusi Rizzé tartozik legjobbnak a Nyelvkönyvek közzé tartozik. Olah orgh Tr. és Ni. orgorh Hollandiah- Olah orgh ist Tanzovinus Jeremy-Ja Hónyvekre Hulombai ő Stanislaus Agrigatásárol, ez Boreas nevü tud os ist Hüjönségest Világ nevelő Lad.

Tr: Orgh jött ki egy munka illyen tzimalatt: Nouveau Hériter du monde- A Gerjője nem tudatik, ert ő bővitni akarta, ki adta Johann Ludvig Lübeckes illyen tzimalatt Atlas Ontologicus Cosmicus. Francfort an Mayn 1628. Német orgon leg első volt Coming- Helmstedi professor ai ki a Statisztikára Collegiumokat tartott, Prussiáh ist, Lubárt de Linde, nevü tud os illyen tzimalatt: Descriptio Orbis oium regni Rerumpubl. Jód Lejdah- 1665 ben sajtó alá jenáh 1770h- Jenában ert, Amer. Bosius illyen tzim alatt: Introductio in notitiam Rerumpublicarum Jenába, 1676. - Hollandiában ist Hermius, illy tzim alatt: Orbis Imperans Lejdában 1668h ugyan ott a Statisztikára leg nagy gyüjteményt adta ki 1620ik jegyre, az Elsevirek, nagy Rékóre-ki: a 18ik Sázh- ig Ott illy tzimalatt: Notitia procipuarum Europæ rerumpublicarum Trajecti, 1738.

Hüjönségesen a Statisztikai Atyjának tartatik Achenwall

A Achenwall Godofredus, a Munkája jött ki elősször 1740h Godofredusnál. Mást ért jött ki, ki Conrad Schlözer ki Sprengel az elsőt 1785h a 2dik 1790h. Hövenek ötet tsak Ertemesnek érik, Sarcasmus Lowinguis Professorirt illy tzimalatt: Ideal einer allgemeinen Weltstatistik. Godofredus 1773h. Büsching Vorbereitung zur Kentniss der Geographischen Beschaffenheit, und Staatsverfassung der Europäischen Reiche und Republiken. Vienne 1776h. Baumann elsőbb Munkája Abridge der Staats gesetzgebung der vornehmsten Reiche, und Länder in Asien Affrike und America Tomus 3. 1775ik-78ig- Más Munkája: Kurzer Entwurf der Staatsverfassung aller Europäischen Reiche Brandenburg. 1787.

Ibocé Einleitung zur allgemeinen und besondern Europäischen Staatskunde. Bécsben Verlegt. 1779. Meisel Lehrbuch der Statistik jött ki először 1792h 2dik 1794h. Ugyan ő- le irta a Statistika Literaturáját- Litteratur der Statistik Leipzig 1790. by 93. Sprengel J. Hálai Professor: Grundriss der Staaten kunde sau Halle 1793h Lucder Braun, Svéjci professor Einleitung zu die Staatskunde nebst einer Statistik der vornehmsten, Europäischen Reiche für Theil Leipzig. 1792. Le Bret Vorlesungen über die Statistik Stutgard 1783. J. L. - La Croix Constitutions des principaux Etats de

elle

et de l'Europe, et des etats Unis de l'Amerique
a Paris 1791 Sk. ez tsak az éjargatási formáiról
beszél.

A' Statistica Mathematicaban találni Stötzers
Briefwechsel 60 hefte Göttingen 1776. és 1782.
vagy Stötzers Staats anzeigen 72 hefte Göttingen
1793ig és 9k. hozzáni lesz továbbá H. a Vandel Jab
bellájit, mellyekhez a' Tanitó özve vedett nagy'ságos
Nejéhez, Fiainzsájokra - Hadi ergyébe, nálvee
Berlin 1785.

2o. A' Römer Tabellájit mellyekhez az Europai Ország
sorbeli eséd, nevezetesebb változásokat adatott elé.
H. Tabellája Braunschweig 1791 illyen.

3o. a' Beaufort Munkája illyen tzimalatt, Esquisse
pour servir a l'histoire politique et physique de la terre
magyarra fordittatta az Europai föld Statusa's Constitutiójá-
ról - jött ki Párisból 1793ig.

§. 8a.

Minden Statisticus három részből áll: 1sőből a' Tanitó
fundamentumi erejét, 2dikból Constitutiójából. 3dik Arcjarga
tásból.

1sőből Részi. A' Statica fundamentumi részé-
ről. —

§. 9a.

A' fundamentumot ezek teszik; 1sőben a' Statica
földje - 2dik, Lakossai, 3dik Termései - azoknak ki mivel-
tetése - elosztása'd, föld miveléshez való mód, - Kereske-
dés. —

a'

A' Statica Földjéről ő vizsgálást érdemlők:
1o. Fekvése 2o, Határai, 3o. Nagysága. 4. Klimája.
5o. A' Föld ned Gizikai mivolta,

I. A' Tartomány fekvése.

§. 10a.

Ez Statica Tartománya mi? ha nem miveltetik,
nem tulaj'don, nem Tartomány p:o: Spitzberga, No:
vaemblia, NewHolland, több ezekre, és Angliai
tonia, Botany-Bey ban. Fekvése tehát a' távol-
ságai, az egyenlitő vonalától, p:o: Algyatt? és az első
Meridianustól, a' Szélei ég két fele, Északi és Déli.
Jegyei: Az első Meridianust hutják elemiei Lovagi
Ohigyei - ha a' Piro hegyen a Palma szigetén; H.
ki: Xttt Lyon yeruzsolatzából a Ferro szigetén -
ahol most illik ki: a Párisi - azonban is Observatorium
Londonival és Greenwichivel Svetzián az ond.
rsolaival, Londonban Pál templomán negyed
ével. Hosszusága ez Tartománynak annak
vulsága az első Meridianustól N: Nyugotra v.
Keletre, a' többi alatt Parallellusi, és Meri
dianusi egyenes szögével, ahol a fekvése ez
ellyegyé -

Jegyei. A' Tengeren is ez tudni. ez hellységh
hosszuságát? Az Angliai Parlamentum jutalmat tett,
ki ez tudományt találná, mellyből a Tenger hosszuságát,
ki tudná határozni. A' ki ez 1sőben gradusig ő határozná -
1000 font Sterling. a' ki 2dikig - 15000, Sterling.
ki fél gradusig 20000 font - Sterling. Harrison találta
ez

eg tengeri orrát a Jutasok felé el nyerte, Lásd - Dobbel Leitbeirung p.: VII. és D. Gaspari Geographie - p.: 159. Ers magyarázgatásra nagyobb tőlletes egyenesítő, a Jeges gori orrával bíró élés módját, Lásd Gaspari Wahrscheinlichkeit p.: 159.

§. II.

A' helységek az égesítő vonalról, vagy távolsága vagy felé a' hőgyvonal ellenében, be folly.: pl.: a' Tartományi Climaig. A' Tartományi Climában, annak melegsége ebből a' hőgyvonal sajátja, vagy valtozásából, az Equatortól, a' Polusig. Az Equatortól, a' Polusig, egyaránt felvő, Tartományokban, nem mindenkor egy formán megyen, hanem legtöbb a' hőgyekben, Atmosphaera függ ez? Lásd - A' Tartomány Helyi Okai - Franczia, Spanyol orgyok mutatják a' Tengerek a' hőgyvonal - Norvégiaban, Ekypten - Jól. Az idő viszonyai sajátja, a' Nappal, hosszúságában, az idő viszonyai vonalsége, Petersburgban leg rövidebb nap 6 óra, a' leg hosszabb Junius Nova Zemblában a' Nap 4 hónapig, az éjszaka 9. - de meg sötétedik, ahonnan Boreale.

Jegyzések. 1.) Az Égövek Egyenest a' Planetak Emlékezetére hozott. Nemelyek minden Zona alatt teremő - Egyéb gesek; p.: a' Scorbutus ellen való, csak ezen vonalon Planetak, az Planetak Egyenes, leg Egyenesebb, a' Mohr, Hirsch, Hellina, leg inkább. Mennyire a' vegetatio van. A' meleg Zona leg magasabb gümölcsöket, terem nevezetesebb Planetai: Reiss, Kave, Henyér, Kakao, Vanilla - Indigo Bors, Gyapjas Dió, Legyes, Banánok, sat. fa. ik, nagyobbak, az élő fák.

A' állandó, a' Zónákból, és a' Climákból vagyis alkalmazkodnak. A' Equatortól leg Egyenesebb Vonalban a'

Equatortól, az Orsot, Gyd, Hasfre, sok. de egyek, Climákban, a' felegyenlő, vagy hőgyvonalsága, Vendégi, példa az Orsot, a' 66½ graduson, a' Zónák vagy állandó, az Zónákból Egyenest, vonhatnak, látni Orsot - Gaspari Physische Geographie § 58. és 67.

Jegyzés. 2.) A' Déli Polustól, nagyobb a' hőgyvonal Fokokat állítsa ez Zónákat 66 graduson, dél felé Föld. A' Meleg Tartományokból, a' hőgyvonal Equator alatt, az do fekvő fél, sok mozgásra a' hőgyvonal, mint stor.; - p.: o: Felleges, a' hosszú éjszakai, Dobbel szerint, a' Zónák leg magasabb hőgyvonal, Gaspari szerint, a' Zónák leg magasabb hőgyvonal, Dobbel szerint, a' Zónák leg magasabb hőgyvonal, Gaspari szerint, a' Zónák leg magasabb hőgyvonal, és alább, Tartományokban, a' leg tiszta levegőt szívjuk, a' magasb Lutó, Tartomány Déli Amerikából Europaban p.: Dobbel p.: 30. és Gaspari, p.: 284.

§. 12.

Egymásból folyó egészséges tapadék, egy Statust Tartományok vagy el zsidultak? Példa, Mexika ország, Peru ország birtokai. Az Angolok birtokai, Nyugoti, Nyelvi Indiákban, Afrikában. Spanyol birtokai, - Hollandus birtokai - mellyek szállyel. Hollandiából, Caput Bonae Spei, 2000. Mfld. távol Batavia, 1600 Mfld. Mennyire nincs Surinam és Berbice. Függ e' tőle valami?

Sok.: 1.) Bajosabb olvasmányi hogy egy nehéz vón példa volt, ez az Amerika, sonst Az Domingo: 2.) Egyet elegyet bajosabb ahol szállítni; 3.) Hol szokta szállyal vonyt

vagyis vagy bejöt olvasnunk. példa, ezekből az Austriai Monarchia - most Prussia, A' melly Statust magát a Tenger birja a' nagy Keresztse.

§. 13.

II. Határai és szomszédjai.

A' Határai Climatumok; p:o: Ész: országé, Olasz: országé, Csehi: országé, Vendvidéké. Ez formálja a' folyó víz, v. Hegyek, 2or Mesterségek. p:o:. Vaskeritőségek - sat.

Határai a' termékeny tartják: fő, Könnyebb olvasnunk, p:o: most Angliát, Svétziát, Vendvidéket s. 2o: A' Határ feleb tereseb vékeruség, 3or Kevesebb költség, az oltalmazásra Prussiát mellette bátor erőt tellet tartani az Austriai Monarchiának Dél és Nkelet felől, mellyek szomszédságban tesznek, a' végbéli Katonaság p:i: Militia Limitaneus) az Alpesi Tengertől Bukovinaig. De törülletes bátorságot nagy sereg Hannibál, N: Károly, Bonaparté bé nyomtak az Alpesiken, Olasz országba. A' Angliától Ki: országba, a Strandtriai Angliába, unalkodtak.

Ha Tenger vízzel körül, egy Statust, nagy haszon: 1o: A' Bátorságra nézve. Anglia példa, A' Ki szállás - Segítség küldés tekintetből, sőt nehéz ségek kötetnek ide; 2o: Kereskedésre nézve. 3or Ki vitelre, be hozásra nézve, sat.

A' szomszédok is nagy be folyásai vnak egy Statusb: jó Kül, jó Bátorságh. Ha jó Barátságban Austriával - Anglia sat A' Hollandia, Helvétzia, Spanyolh N: ország, sat Ki: Országgal? Ellenség Lország, vis: a' allitásakh. Ki: Országgal. 2or Kereskedésbe - ad egyik ország

állapotjába a' szomszédnak, bajos vedeni é' magát, egy Statust, p:o: Ha ország - Morva Sileziát, Austria, Seb. országnak, a' Kereskedését segitő ség, Kereskedésnek segitő ség, a' szomszéd Caractere, jó v. roh Politziája, a' ország formája, az ország abból sok Gyümölcsödéra a' világ Kereskedésére nézve; Egy Statusnak közli, a' mással a' világ jószágot, még pedig ország Romával. Ebből az látszik, hogy ad, ha egy Nagy világot gyarapító szomszédjai, vagyok. De a' más tekintetben nézve Kárai is.

§. 14.

III. Nagysága, v. kiterjedése.

A' Statusnak földjébe kettőt kell nézni; a' mennyiségét, (Quantitását) és Minőségét (p:o: Qualitását). A' Statusnak bérsét különösen két dolgokból gyűjtik le ki, Africából, Amerikából, Norvégiából, Sveziából, Syberia Északi részéből mennyi nyereséget vagyok - de nem mivelhetők.

Hat ezeket akarjuk tudni: A' Nagy száma annak darabjainak gyarapodásának, szinének, jó,

A' Colonisatsi Nagy ság al és nagyság ki tegyedjel biró, Statusokh sok rokonok magokat: 1o: Egység hozhat le Det, 2or A' Nemzeti lélek elgyengül, a' mellyben lévő Gazdagságok 3or a' bibókat visszra élésekre, ébreszteni, orvosolni bajosabb. Hol Hat sok részekből Nemzetekből állnak azok közt különböző ar érdekek, ar egészben el lenni, jól kormányozni bajos p:o: Mint Monarchiák. 5ör Ugyanis tartsanak, oltalmazni, a' sok szomszédokkal jóltálni jönni. Mint gyakran magukban összeomlik - mint most is -

§. 15.

Fel mérés módjai.

A' föld felső ízület szokták ' határozni;
1ö: Topográphiai Karták ' mérések által. De bizonyat hogy
vagy jobbúlni ez által, ha a' Karták, vagy a' föld ábrázolása
föld voltának, 's az Égnek figurája nem volnának olyan rendetlenek.
2ö; Az Astronomia segítségével által ' határoztatnának a' hosszaság
ság és bohzuság. Ezzel bizonyosabb rúlna ország '
gának egyenes kezelése,
3ö: Az ország útak, Posta stációk fel számlálása által
és le Irni tudni valamit az országbéli jó útak fel vagy
mérve; Mellőle országok a' Monarchia ', belsőbb részei
Angliába, Daniába, Sadoniába, Sed országok -. Ut,
és Mérföld mutatók, mik ezek?
Jegyzés: A' Hodométer ': Az mérő: ' olly eszköz, mellyel a'
a' távul fogatokat meg lehet mérni. A' Perambulator ' ez által
's magától mér. Készítették Londonba, Stuttgartba, Dunai
stadt '.

A' Pedométer v.: ': lépés Számláló: ' olly eszköz, mellyel a'
lépéseket ' le lehet mérni valamelly távul fogatot. Készítetik
Ulmi, Nürnbergába ': Abregé du Guide des Voya-
geurs en Europe.

4ö: Leg bizonyosabb a' valóságos fel mérés, Által ' bizonyosabban ' ki tudni, egy ország ki terjedését.
A' föld fel mérésében kettőben van, az Igazgatás ' és
a' Mérés '. - Első ország a' Mérés által van Arca 350
□ Mföld el tétetett volt többre.
Jegyzések: 1ö 2ö: Jobb alkalmatosságot Mi is Emlékezetben
hozza fogtak volt, nagy szükséget okozott, az Ujjmérést nem
kezdették ' a' Dolgok felett Gyakorlott Emberek fizetni
fizetni kell, Nem kezdették b. a' mérésért ' fizetni kell
Emlékezetben a' Havarok részéről, reá menő egy Millió forint:

a' Privatusoktól ' mint egyaránt,
A' Mérők ' Tulajdonságok: Szorgalmatos hozzá, legyen jó
karakterű ' szorgalmatos, ' jobb kezű volna, jól rajta tudjon mérni, ' a' Nyelvet ismérje,
mérni ', Mértékihez ' mindenben a' Dolgot szükségével
mérni ', A' vallásra nézve se volna semmi kohon. Többet
erről: Manch Hermann Hellmanual ': 293. sz.
Sok Jellyekre essék ügyes mérés ki. Ft: ország egyéb ' ország
ok fel mérésére. Egy ország elvégzésére 1787ig. Esztendő '
egyes részé. Továbbá Pensylvánia némelly Provinciáját -
egy Hannovera ': A' föld mérés nem volt mindig miért és
mikor bizonyosan a' föld ki terjedését,

§16.

Mérések Tabellái. ': Tabella Arithmetico ' vel
Reductionis ' a' Mérés végső ' mennyére, a' föld ' ségek
szerint Classificáltatnak. Rendszerint 3. Classis ' tételre. Arra
nézve kell járni mennyi darab ' egy ' tér mérés ', mi a' darab
mérő ', ' ig azt ' ig tudhatni, mennyi áteresztés, egy országban a'
darab ' egy ' hosszában szerint.
A' Szerint ' ig ki tudni: 1ö: Mit ér mint egy egy ország földje ',
2ö: Mi a' Nemzeti Capitalis ' és annak ' ereje ' hozzá
tartozandó ' arra ', a' mint a' Leg mivelt, és Mértékes ' be
bornak ',
3ö: Minden termések vagy ' egy ország ' és mik nélkül
szükségtelen ' egészen vagy részekben ki ' e' azon fogyatkozni vagy nem ' ha nincs, ' Mennyivel kell pótolni ' stb.

§17.

A' Mértéknek Mértföldekbe lejárások szerint ',
Geographiai Mértföld - 22842 láb, Német Mértföld
4000 lépés vagy 22784. párisi láb. Mérések szerint
Mi

Ali mföld 6000. l. Szegedi és Kiadiai 1500. Aug. tsa 5000 lab:-23 Szegedi ait teszen 166 angl. föld. - és így tsak 11000 lépés.
Az Aquator gradusára mérsen. N: mföld is S. Angl. Meisd. Irántzia és N. Mérföld ekkor ökre vetve. Kell mföld az Aquator gradusára 15. Fr: 25.
Muszka Verst, 750 lépés. az Aquator gradusára mégen 104. és 9/10. Verst. Ang. 1000 lépés, ökre 69 az vetni a' mföldes- vagis, ha hüzönd évad Mérték vétetik az Aquator gradussa. l:o: egy gradussára n: N: mföldb 17. egy Angl. rész. Ehh. 15 és 1/2. Flandus, 50. és 1/2. Lengyel 14 és 12/15. Fr: 25.
Svédus. 10 és 2/5.

§. 18.

A' föld - különösen Europa, főbb Országaik ki tejtésébe. Nem egyező ö mm inkább benne. A' föld-ünnepélyes Kerek, 9 millió tér száz 88000 □ mföld; Más[illegible] Kerek 9 millió 28 xgy6. Geographiai mföld. Annak 2/3. víz, és így tsak 1/3. Száraz. Vagy annak Kerek a' víz el foglalja 3/4 részét, és így a' száraz 1/4 részét. l: Bosobel és Gaspari Physicae Geographiae:)
Europa felső Zóne öregebb, nem egyező az inkább, mint, vagy Europa, és Ázsia batsony ellenére. Legkisebb fel részét. A' Pallas Datárok. Ezzel az Ozmi tengertől, vissza a' Volgáig, onnan az Ural Hegéig, és így ohtan egész tsak fel a' fagos tengerig - ahun Tulajdon Kerek Europa felső Zóne 179 ezer □ mföld.
+ 164.
Az Europai főbb Országok Területének áréája 179 Ország egymáshoz így volna:

1:o Fr: ország 10000 □ Mföld de most mai több.
2:o Nag Britannia Kiadiával 6083.
3:o Prussia ——— — 4091.
4:o Navis ország ——— 12700. most mai kisebb.
5:o Austriai Monarchia. 11119. most mai kisebb.
6:o Muszka Birodalom mind ökre 324000. □ Mföld. ebbül az Europai részt 82000, mai ok szerint tsak 70000 706. 1/2.
7:o Svéd ország 12967.
8:o Dánia Norvégiával Flandal 10634.
9:o Török ország Europaiba 11413.
10:o Spanyol ország, 9280.
11:o Portugallia 2000.
12:o Helvétziai, 95 G. Mföldnél kisebb.
13:o A' volt Lengyel ország 10050.
14:o Ali és Kelly ország 5584.
15:o Kelly ——— — 730.
16:o Olah ország, ——— 5926. □ Mföld.

l: Látható amire erre Meisdt és Gasparit Bosobelt sokkal kisebbre véli. A' Fr: Zürzavar után Nemellyek nagobbatsak más kisebbeket. Mérsen fogja ö állapodni, az idö mutatja:)

§. 19.

IV. Climája. Két ételemben ki venni a Climát- 1:o A' Mathematikusok, 2:o A' Physikusok értelmi- ben. Az utolsóban tészi, a' meleget és hideget, a' ha- tározást és Nedvességet - különböző gradussaik és a' gyakorlásban.
A'

Sede Geographie §53. A Föld tol függ é valami Nemellyek tagadjak. A' víz gravitatioja nem téves é valahuelly vélnyást a' levegőbe? - Lásd ugyan §54. a' Argentin tenyaft állását - §53. ehtek alatt az időnek, és a Föld nak változásai Ezek - nem tapasztalt égyszerüett.

§. 20.

A' Clima be folly ására.

Be folly egy Tartományba:

1:) Termékenységébe, Növényságába, a' termések Emlősségébe. Magossan fel lévő Föld felé, a' Pásztorterületek Szünik, Mit tesznek Hegyek?

2:) Be folly az egésségbe! A' hideg Tartományokba, uralkodnak a' mellyekbeli nyavalyák a' melegekben a' rothadások, a' Sárga hideg fé Testre N: Nyugoti India, Az Athmosphaera változásaiba ábra, a' levegőt vál tozás, a' régiek el multa - ujjak léte - a' Bé gyökösség régen ma bimbó, Venus nyavalya

3:) Be folly az Ember testében. A' Meleg Climák alatt az érés hamarább ér. Java Hígetek 9. 10. esztendéjében, mégyen hamarább el gonnyadnak. Sicilia már 30. esztendős asszony már Nagy Anya. A' hideg Climába nem nő az ér - kisfingen marad, mint a' Kantsk Lámojédok, Votyákok, és nem gyakori érelmeszesedés Ha A' Forgalmatosságba és Serenyeségbe, mind a' reá kivül vő Meleg, mind a' hideg nagy gradusok a' egyaránt el vehik a' test erejét, a' hevest Climákban az érek tunyák, munkátlanok, ofsbák. Nintz Activitas - Nintz polgári Szabadság - a' Seelenverkäufer a' tiz országban

alig

Sve.

alig érzi nyomorult lételit pallérozodást, világosodást, tu-
domanyok Mesterségek a' mérsékletes Clima alatt te-
nnek.

5:) Be folly az érő elmebéli és erkölcsi állapotzjaba. Hogy mennyiben hozhassa ő Tatarozni nem lehet. Vesse-
sek ehhez a' hevest, hideget és mérsékletes Zonak lakossai
Jegyzés: A' Clima be folly ásáról ő le lehet olvasni-
Montesquieut, és Filangerit az első darabbal.

§. 21.

A' Clima idö változásai körül szükségesek a' tapasztalások. Hideg, meleg, leg felsőbb grádusa a' nyárnak, hanga legalsó Hideg tél, szakadatlan hideg esős idö? Zelet, jég elsők, Menydörgések, Menykövetkezések, felleg szakadások sat.

A' Mathematikai Climára nézve: leg hosszabb leg rövidebb nap, és éjszaka ugyanakkor.

§. 22.

V:) A' Földnek Fizikai volta. Ismerni kell egy Statust földgyét, annak Qualitását az az: termékenységét, vagy Növényságát, erantsemmiségét nélkül, a' Jövevényeket, az uralkodó lakóját - el pusztittya az országot.

Ide szerint kell figelmezni:

1:) A' Hegyekre. Ezek nevezetét, össze kötödéseket, magosságát, a' terjedezö illetvénnyét kell le irni.

Jegyzés. Lásd le a' leg magosabb hegyeket rendre:- Gasparini Geographie. Physicade §. 111. Legmagosabb az egészSz Europaba a' Mont blanc Schweitzia-ban Megmérte Saussure Barométrummal. Magossága 14676. Párisi láb. Utánna ön a' Tenerissai Pi-

co

ay

Pico arrtan az Etna, Legnagyobb Lábbelly, a
ó világban létetik a Ki. Bénárd hegyén lévő Kl
trom. Magossága 1731 láb.

Legnagyobb az egész világon. Dimborfo
Délyi Alpeiből ában. Megmérték Bouget. Ma
gossága 19302 láb. v. 3217 toise. l: Franczia
melly áll 6. öl. 6. láb:) Humbold nem mert fel á
tetejire bőr csak 3051 ölre. a. Dimborfo
3667 lábbal kissebb egy Geographiai mfoldnél
2or A' Földre. Mérkra a' mivelhető és Legjobb v:
semmi jó és termő helly? mi arrau lészen a' rélaő?
Erdő, Kopáltak, Sziklák, Tabona termő helyek sab
nemnyi foglal el? Ebből ohtán mennyi a' termése eg
ország területének tabellája, gyéri é' vélle v. nem? így
vissa a' Legyen Angliát

3or A' Vizekre. Tengerek, tók, folyó vizek
nagobbak kissebbek, hajókra járók é' vagy sem? mi
nem? mindenkor é, vagy csak némelykor? A' mennyiség
ének növekedtének h. von? Kanálisok a' vizek össze kö
tésére – p: o: Fr: országba a' mrsk Langvedocra Kanál
a' Tűz jét tengertől, Tolosáig. Mikra szükség ezek a Ka
nalok Mit országon a' Terény Canálisok.

Jegyzés. Erekre: Jägers Zeitungs Lexicon. Nagy
be folly ása ezekről a' belső és Külső Keresztedésben
a' Föld mivelésének élete tekére – stb.

Mikre kellessék figyelmezni egy ország föld ge törül –
arról látkatni, Lueder Einleitung §. 8.

A' Státus emberei vagy Lakosjai. §.

§23

Népes száma népesség.

A' nép száma a' szám minden Lélekről számát egy
Státusb. a' Népesség szám arra a' rélaót, melly ön az ország
első színe vagy aréaja és a' nép száma közöt. Mentől
nagobb az área, mentől nagobb a' nép száma a' Népes,
ség annál nagobb, – Meg fordítva ellenkező képpen ön
dolog.

A' nép számát, és a' Népességét ismérni eg Státusb,
fontos dolog mind a' Politikusnak, mind az Igazga
tásra nézve. De itt két dolgot kell nézni: 1; A' Szám át
(: Népnek :: quantitas:) 2; Gallérozottságát, Gazdagságát
(: qualitas:) a' nép számából és a' Népességből le Det
ni, Meg mérni egy Státusnak valóságos erejét; 2; Nag
ságát ettől függ egy Nemzetb a' Gazdagsága és igaz
(: Industria:) Mentől több a' Szükség: annál több
ságon a' Munkaiságra, annál a' Gazdagság, annál
több találtra fordítja az ér lelki és testi erejét. – Men
tül nagobb a' Népesség: annál több a' Szükség. Három-hat
ezer ér eg □ mfoldön, és tíz husz ér milyen különbség?
2; Sokat függ a' Népességtől a' Gallérozottság gradusa
is, egy Nemzetb. A' bal fok a' Nép – vagy az ahol szolo
dás, gondolatjaikat egymás el közlik, az egy ér
nyom (: Generatio:) talalmányai, tapasztalásai, gondo
latjait küli a' jövendővel, és így a' lelki erők hama
rabbi fejtődnek. A' Népességre nézve szegény ország,
szegénylik a' Gallérozottságra nézve is. Ha ohtalan tévő,
a' tehetséget alunni, a' Cultura lassu lépésekkel
megyen elé, De. Szükség ismérni eg Nemzetb tulajdon,
ságát (: Qualitas:) Sokat függ ettől.

3; A' hadi ereje mit tészen alt Sandor egy mandel Országa:
vagy alt a' nappali Birtokai Bírnok alomnak?

2, a' Gorzalmasság, Munkásság, egy Orsz. termékeny-
ge, virágzása. A' tenyészet rész Nép, a' ki, Bab és
Gabonányit s, a' nyomorúság és inség helyébe válthat-
tya, a' bőség és Munkás Nép, a' Sovány és terméket-
lenséget s - parádicsommá.

3, A' Státus jövedelme. Egy Rád és Nemet v. Ang-
millyen téra különböző Capitálja a' Státusb.

§. 24.

A' Lélek Szárnyai eg orsb különböző módon a
tartani és találni: 1ő Nemellyek a' föve vetemi fok-
ad obol, mások azel tölt gabonából, Az égiek mod
bizonyos. 2or Nemellyek az Ízlések, és bőlcsődéstől
Látni és erre a' Politikát. Ezen Politikai Kalkulus
jósága függ a' Lélek jóságától, és a' fel vett Multi-
plicatorokból, melly egyen válnyós. 3or Abból a' valósá-
g Számlálásból ez leg bizonytalanabb. A' g Számlálás
ki terjedhet. a v. sőt a' Jövőjeni Nemre, vagy, mi
a' kettőre. b) Nemellyek több a' bizonyos Számlálások
mint regén Angliában. Tatterer eg állatban, eg bárá
tészen 5 - 6. Ízmellyt. c, más od a' Jegyer Jog Darab
A' Jegyer fog Darab az egésznek Nyolcz - j. Tatterer
reánt, mint egy ad 8. v. 9 hez -. d, Második Szám
Találok minden tettet. Sőt é' vidor bizonytalanra
de a' g Számlálások, több ezt tendőkre Tett tenni v. a
leg több ször s leg jobb modjával, és ed a' g Számlálás-
ok Proffus Tudós okból. —

Jegyzés: Erről s ezek bajnairól látni fogunk bővebben a
Politikát.

§ 25.

Nyeresége Europának és a' több Státusoknak

Ez iránt bizonyost tudni nem lehet - az iránt is ellenkező
egyenlőséggel. Meg is lehetne bizonyoson tudni, ha Számlá-
lások nem volt minden nem ellyen tudni akarjuk nem sőt
Europa, hanem Ázsia, Afrika, és Amerika Nyereségét is.

s- ha ars Erdőjük, honnan? mi felette, és a' Jun-
amentum stupa hozzá vetése néll a' Gondolomnál egéb

Ide következik a' Különböző esek:

1ő: Europára tészen:

— Büsching — — 140,000,000.
— Fábri — — 160,000,000.
— Meisel — — 150, v. 160,000,000.
— A' Jr: Orgi Számári
— Almanach: 1806ra: 160,000,000
— Pásztári a' Pallas
— hasbra kereset. — 164,300,000.
— Randel. stat — 147,750,000.
— Egy Black nevű ángl. 130,000,000.

2ő: Ázsiára.

A' Jr: orgi jellyebb elő hozod Almanach 300,000,000
— Black. — — 400, v. 500 millió.
3ő: Afrikára. — — 80,000,000
4ő: Amérikára — — 80,000,000
— Black. stat. — — 200,000,000

E szerént az egész Föld tőke Tségére a' Jr: orgi Almanach
Tsázentszáz millió. 800,000,000
— Black. stat. —

Jegyzés. A' mi Ázsia, Afrika, és Amerika Nyereségét illeti; annak g Tatarozása, stat a' levegőből

bol veteted, Afrikáb nag reisz epuerésben.

A' Dinai Birodalomb. /: a. Ind. Macartney reisáb le irója, hiteles Datumbol irja :) 200,000,000
ennyi tészen az emlitett Almanach.

Következnek a' fobb Statisták, Lakosk.

1o. Fr: országa, a' Coloniákkal édgyüt tészen
a' Fr: Almanach. —— —— 35,000,000.

1: 1790k. Passpari keszet tsak 26. millio 2 6000,00
de az dto sobat kapovad
Párisra tsak —— —— 5477756.

2o. Mussked országa.
a) Az Europaira. —— —— 31000,000
b) Az Asiai részre —— — 5000,000.
W. Oubill a' Fr: Birodalomb beleved 36,000,000.
ultimátumában emlegetet: —— —— 40,000,000

3o. Az Austriai Monarchia. a Cain.,
po Formioi békeség után. —— 22,500,000
most kevesebb.

4o. Török Org:
a) Europai részt —— —— 8,000,000.
/: Passpari tészen Kilenez milliot? :)
b) Asiai Afrikai rész. —— — 13,000,000.

5o. Britannia. Ebb: nagon kü.,
lömbözik. Meisel fellyul tészi — 12,000,000.
A' Fr: Almanach —— — 12,000,000.
Passpari —— —— —— 13500,000.
Az ujabb tudositások keszet több-15.000,000-al.

/: Po:

Polit: Journál 1803 Dec: Stück.

London Meisel. —— 700-800,000.
802k volt 1000 1200,000.

/: Polit: Journál 1804. Febr: Stück.:)

2o. Prussia. —— —— 8,000,000.
Meisel szerint tsak —— —— 7,500,000.
A' Katonákkal édgyüt Berlinb 7555000.
1793k Meisel szerint. ——

3o. Svétzia. —— —— 300,000.
4o. Dánia. —— —— 2,400,000.
Meisel szerint —— — 2,500,000.
Passpari tészen tsak — 2,000,000.

6o. Spanyol Org.
Passpari eskuedes —— 11,000,000.
10o. Nápolly. —— —— 6,000,000.
De ide kell erteni Siciliát is.
Nápollyb a' fő Varosba — 1788k Meijd
szerint. —— —— 404,000,
Kesőbbre Porányi szerint Ná.,
polly org Sicilian kivül — 8,800,000.
11o. Az Olasz: Kirsóg — 3. 400,000.
De Velenczével Tyrollal Voralbergelha-
gyodott. — A' velentzei birtokokba tsak 2,000,000.
12o. Portugallia —— —— 2000000.
Passpari a' Kigyesekkel teszi — 3000,000 ra

13. Hol.

/:)

3o. Hollandia — — — 1,80,0000.
Lueder tészen — — — 2000,000.
Jegyzés. a' többi apróbb országok, ' ki jegyzeni hogy a'
régi L: országh volt, Pasparii szerint 900,000.
Hutorinsky Mr. orszk Svartner szerint
mintegy — — — — 1000,000.
Lindellyh Ballmann szerint. 1,700,000.
Igen keveset veszen akcentóre Pasparii
o tészen. — — — Mr.
és Lindelly országra. sfalc. — 5,500,000er.
Nagobb hiebe érdemel Svartner
mint 1785h ' mutatása Rökszet hogy van 7000000
az 1784 béli szám találás szerint találó
tatszik — — — 1116,189.
Lásd Svartnert p. 71.

§. 26.

Nagyobb v. kissebb Népesség nemelly Stá-
tusokbann.

A' Lelkek számát az árával öszve vetvén
a' Népesség nemelly Státusokban ig vn:

Esik egy □ Mföldre:

Közönségesen az egész Europában 960.
W. A' Pallás hatara, és a' Pasparii ály fel
vett Lelkek száma szerint.

Különösön.

1o. F: orszk 1790h — — 2000.
2o. Muszka orszk egy átallyáh. — — 438.

113.

W. tsak az Europai részekh.

4o. Austriai Ellonáresdia — — 1790-ig 2024.
5o. Europai Török orszg. — — — 788.
6o. Britannia — — — — 2485.
7o. Prussia — — — — 1666.
8o. Svéd orszg. — — — 291.
9o. Mr orszg — — — 1848.
W. Jelvévén Svartner szerint a' Nép Számát, a' vegyes-
béli Katonasággal együtt. 7,456489. Lelekre, ha 1.
reá jön 4083. □ Mföldre.
9o. Lindelly — — — 2086.

Jegyzés: Egy Státust egy részre Népesebb, mint a' más,
Lindellyh ' ugy vn. Némelly helyeken Angliába egy □
Mföldön, 3-4 ezer. Hollandiába Lueder szerint
3512. A' Svartner Jegyzése szerint Lombardiába,
6-7 ezer. A' Luccai Föld ön pedig (: alig bitetö:) 14-15-
ezer Lélek. Svartner Statistik p.: 93. Muszka orszk
miért tészen Svartner eg □ Mföldre csak 93. Lelket,
dér nem le látni.

§. 27.

A' Státust nagy sürüségy vagyon arra, h. tudja mind
a' Nép számát, mind a' Népesség-et — szintugy a' részekh,
mind az egészh. És igy a' Conscriptio sürüségest:
1, Innen tudja ' mekkora lehet a' sereg, 2o, Hány
a' termekző a' Státusbann? hány az emiatt? 3o, A' Szaba-
lási Lud tágy mutatványa, hány ujj Katonát lehet venni,
hogy el távoztassék az emlitett Katona fogadás, mely
mind Politikai, mind erkölcsi tekintetb állatsanak. 4o. Mi-
tsoda helyek ' nép esebbek, és így hol le inkább a Ke-
nyeret, és Fábrikákat, elö mozditni. — 5o. Ha vala-
melly részekh leirjuk a' Népességi; hol lehet tereszti az Arat?
6o. Hizlaságok Szaporodnak? vag fogyók? Mi az o-
ka

ora, b. fok a' nötelen! a Pompa bujaságé, az adó
tervezetvolta é sat. 7ny a' Nép számok és Népesség fog-
é, v. Szaporodás hova fog: mi az ára. a' Kutonaság,
Papság sat é, az élelem forniai tevesek é? az gar-
gatási törvény nem tiszten é ada állyoka a' katfelek
sat. 8, A' vallások sorbeli, különbüzö állapotok-
hogy vagyon egmás hoz é mellyik szamosabb és erösebb-
egyszóval a Nép számok, és a' Népesség épületei
fok spéculáló kra nyitod utat az igazgatásnak, a' Politi-
nak, a' Statistikának, az Oeconomistának sat.

A' Zsidosok alatt ertetödö számlálásról lásd le-
het Ellancs Hermann p: 285. – 290.

§. 28.

A' Népesség kifogy volását s fogyását okait m
lehet több egy dologba keresni. Arra fel oka
folly ö hoe LeDet keresni: p: A' földnek fogyás ágáb
De nem mindenek. A' Szegénység ugy látszik gyorsabb
Mint pl a Hollandia, s mellette a Népesség! mint volt
Attica, mi Zsidó ország! és meg mellyen Népes volt.

Jegyzés. A' David alatt ered Conscriptio szerint ta-
láltatod: Izraelben 1 millio 100000 fegyver fogható
gadáb 470,000. mik öhoe 1, 570000. A' Levi ed Benj
min nemzetségein kivül ekkig: 1,570000 x 4 = 6,280000
ped ig Temperlmann szerint Asiab ország egy 6a részen
gliden. Ha erre szükség ő nézni Michaelis Mos: Rech
p: Th: §. 26–27. Samuel, szerint 1,300,000. a' Cro-
nikák szerint 1,570,000. Mosest vitt be 600,000 fegyver
fogható ez X A. = 1,500,000. Lelek, mint ség 6 A. erre
eg □ Mföldre.

A' többi számlálások szerint többre meg a' Né-
pesség 5,000,000 nál Jerobeám és Abia alatt. 2. Kron:
13

ig R. J. V. Igen sokra tétetik t:i: 1,200000 fegyver fog-
vi. Josephat alatt 1, 160000 ez igen sokra tétetik
1000 esztendel Uziás alatt, drond irogtatod Hist
tromszáz Ezeret 3 Száz fegyver fogható, esketvint hi
bb le Det tam ökrendi, a' Ellenkez Cons cryptziója-
ra.

Qor A' Vallásban bada' nötelenséget favorizálly a' nö
telenség nem le Det ternélge trélya abb valami külön
irkedt, stad a' Superstitio Kerest szült a' Papi Despotizmus
is ravasz Politika. – 3ly A' Despotismusb. Hez Az
állandó Kutonaságh. 5ën A' Poligamiaban. bé a'
rosz Politziáh. 7er A' Jövendöléh, bu ő hozatyát
a' házasságot. 8or A' Testhez addáh. 9er A' Terhes
ro bujaságh, fertelenségh. A' mi ert segitti, rontyá, fo-
gyatya a' Népesség et. eg több pusztit ast teszen a' Vénus
si méreg. ezzel bosszankodod ő Amerika az Europaiak
gonoszságát. – 10es A' sok Colonia Küldéséh. Kathasni
re, Filangieri az 2dik Band p: 137. sat

A' Nemzeti Caracter.

§. 29.

Egy Statust Leirasai körül 2 pont, melly vizsgálást
érdemel, a' Nemzeti Caracter, és fele, a' testnek, és lé-
lekö azok a' köz önségest tulaj onságait, mellyek alk egy
Nemzet magát másoktol, v. kütárak, ovag behuvata ő kü-
lömbözteti.

A' nemzeti Caracter ő ítéléséh szoros vigázat
kell. 2. J. fel ából tövetkezést hozni nem le Det. Igy
a' tövetkeztetés hibás lehet. Egy Nemzet Caracter et-
sok dolgok formalnak, s form allyak: ezek: 1, Eghajlás
Erköltsi okok. 3. Fizikai okok fa tartozznak, a' Clima,
az élet módja, az étele, az orkösökre, a' Vallás, nevelés,
Igazgatás formája, példák, Szokások sat. A' Fizikai okok
1ö)

1o: A' Clima. A' rendkivül való hideg- és meleg el vész
a' testt erejit, azzal együtt a' lélekét is- mind addig ezt
mum erejét szemmel lá látni, a' testtl és lélekt. A Po
lusi éjjel hüségnek pusztaság, fagymaland, ostobák, beteg
Climáb rendek, munkátlanok, gyávák, jelentek, Baba
naiok, tudatlanok stb.

2or: Az étetek, a' Temperamentum, az indulatok tovat
gedo az életöl. A' husal élö Nemzetek, haragosab
bak, meregesebbek, regetlenebbek, mint a' mellyek vegye
bilékkal élnek. p.o. a' vad ének, a' melly Nemzetek
Detök és Dánok azok még vadak, durvák azokb a
erölteti érzés és genye, és a' lelkek még nem altalmaztak a'
Vithes be fogadasara Jo Italok, Bor, Palinka, K
vé Thea bé folyte eg Nemzetek- Testi és erölteti
tulajdonságaiba. Ho tsak a' viszkó élést tell er
mi. non qualitas sed quantitas nocet.

Leg többet ált a Palinkák Orvatlan és mértekle
len ivása, El fözi agonnal Jol Jonny ertzya a szer
szint, 3, fok nyavalyákat ül ki, el gengiti a te
tes. Az erebet kis pbbekre nyomorubbakká teszi 3, a
Barbarsag ostobaságot, brutalitást terez. A' Phy
siognomialy Borosnis ágot. 6, nem tsak a' fizikai
bün erölteti Nyavalyákat ; szül - az erölteti erzés
el rontya, az bün a' ditsöret, galazat, a' nagyitás do
log iránt, érzekenlemé teszi stb.

Jegyzés. Mélto ḡ nézni erre Anfelandnak ilyen thémi
Munkáját: Die Kunst das Menschliche leben zu v
längern. Lueder azt mondja: Is: a' Mexikai Grána
tirbol eg Seculum alatt, ki Palinka ivással ály kisin
Wottyakra lelet. Jüllönösseggis en a' Mexikai kü
lönösön az Eszlándiai és Livlándiai Parasztok
allyadozásait, miselletlenségét minden féle alatson
gohsagra vo hajlandosagát, a' Palinka mérsek
lesben italáb tulajdonitya stb.

A' Betegségekre nézve Petersburgba 1000 holtak
közöl, 186 allyan a' kiket forró betegség bidel. London
1000

közöl 118. Berlinb 46. 1: Lueder p: 35.)
A Destillátot az Arabsok találták fel a' Gyé Zárb.
Aztután első nyomdoka találtatik Sp: Orszb a' Gyé
Zárb, ekintsén orvoság ḡyanant tartatvo a' Palinka
mayd közönségessé vált. Politicai következés azi
b: a' miatt a' Pabona ḡ vádgadod.

A' Kavé és a' Thea. Erröl Lueder a Kávé
és a' Thea, mivelletz legyest a' leg nagobb hodolót
revolutziot tsak Bokrellok, a' Cultivirata eis a Leli
dülés rendsztat tsak: de mas felöl az éri termékenység
gülését segillette.

Jegyzés. A' Kavé Babot fel találták Arábiab
az Europaiak a' 18: Szádb. a' Thea Angliab rend
des termés. A' Kavét 1, elöször a' Törökök vitték Ma
rseillebe 1650 1, elsö Kavé ház Hámburgb
1687.

§. 30.

Erölteti okok. Leg főbbek ezek:

1o: A' Nevelés. A' Despota leg jobb el érheti Cél
lyát, ha a' nevelést, tanitgatást, Gabud gondolkodást
tsak, Nyomtatást, ḡ fojtya, s gatsl mün világosodás
dást. 2o: A' vallás a' józan vallás ḡ nem esitti
az éri termékenyeti; a' vak Babonás Vallás, elrontya,
ḡ vesztegeti, az erekbol Slavokat, Janárusokat for
mál. Spanyol Inquisitio, Autos de fé Herelyekbol,
Amerikai mészárlásokból, elevenen jéledés, ḡ az igazga
tási formája; A' Despotismust alad el rontik az Ja
nitsárok. Ott mün biztelhetlen sjorodik, vádolkodik
nálás rontás ával magát épitti -, hüzvon, fa
lörol ik, a latsonkodik, féleimi gavi leszen stb.
A' bölts, nemesülés igazgatási formája alad, az éri
le vetkezi a' Polgari lelket.

§. 9ik.

A' Nemzeti Barakter és Virtus' ígéretes ismérjitsei dologból. Példa ollyanból is, a'mi ezek kinálgató látzatjokból illyek:

1ső) Az élet módja. Sokat ígérni a Consumptionis Listákból! ha nintsen: Adventus portiából- a Fűszerszám, Bor, Pálinka, és több ehez hasonlók' számából. —

A' Mulatságok' jásából Portugalliából Spanyolországba a Bikák' küldözései, ez előtt Petrarcha' állatok' harcza- Angliába a' Kakasok' vetélkedése- Fogadások' száz nemű Baraterll dologból nagy Summából függése- Lotteriák, a' Francziákból is ollyakból, Játék Sarinek száz és Játék kin. A' Játék' fajtái példa Beléd: Kenyérből Lattyú az er: jég Hány vered el erőtlen barátjaid? Mentől több: annál nehezebb és veszedelmesebb a' Nemzet' Darab terére, és így jövendő, t: i: Brunsvigába 1784. 2000-ből egy levelet a' fenyítek' bizalmára istelepedett 1 sok egy-ségan 18ad Ittek alatt Londonba 10 es Ittek alatt 102: Münchenbe 1785-18 ugyan 1775ben minden béteu 2-3. Londonban min tör vény ülés alkalmatosságával a' tolvajok tettezetes kárt tudtok fel.

2ik Sokat lehet ítélni a' fogyás' nagyságából is p: o: Portugalliából 6. millióból, ezekből 11000 Páltyások.

Gr: Orgya 1790 előtt	—	25000000 Lélek.
Fogolly	—	15000,000.
Austria	—	19000,000 Lélek
fogolly	—	5000.
Prussia	—	8000000 Lélek,
fogolly	—	20000. Napolyba a' 1800

Ittek' végén, 3. a Papod és Nősd' bukvallásából. Történjen egyed new irja mutasd a' Dátumból vette. Egy neveletlen író Hyppolitus a' Lajude, art jegyzi b. Londonba 115000-nél több él gonosztságból 1sad Jollyal 20000. Hozzá segéd Személy Vendeboly szerint 10000. A' Dewboly szerént 5000. Ésszerint ha egy millió Lélek vétetnek Londonra, min 8ik Személy gonosztévő, különösön min 10ik Asszony Személy bosz élenn.

Jegyz. A' Fattyak' Számából. A' Fattyu számnak a' Törvényes ágból Születtekben.

— Sveziaba	—	1 ad 11 v. 12.
— Bavariaba	—	1 ad 6.
— Tostrában	—	1735-től 1753-ig 1- ad 22.
— A' Rohonczi Hgk	—	1787-től 1788 g. mind 1 ad. 36.
— Hamburgba	—	1 ad 9 v. 2-ad 18.
— Lipsiaba	—	1 ad 12
— Ellwangba	—	1 ad 6
— Berlinba 1802-ig		1 ad 7
— Párisba a' Revolutio elsö esztendejében		1 ad 3.

(Leuden Einleitung p: 50, ed Polinskes Journal Februar Stück 1803:)

Dániaba 1800-ban 224 Hl. ba 1801. 21-ik évben Születtek 19800 Gyermek. Törvényes ágból 1829. Törvénytelenből 1811. És ha a' Példa akkor is ugy volt mint 1 ad 9.

Jegyz. E' szerint lehet fel venni a' Nemzeti Virtus vagy vétek' mérésére másféle vételeket is p: o: Ez előtt Gr: Orgyában

b. Esztergáns Apellumb. 40000 érj el vehed
Londonba 1803ik az ömön Gyilvesd száma 46
Bécsb 1802ik — — — 50.

Hr Illésiből folgáldatik a' Nemzeti Character és Vir-
tus ő ielessége - a' hazai ág Listái. Ezekből a' Nő-
telés száma —. Vesz jek a' Tol sok a' nötelen. ex
erkölcsök ő vesztére mutat.

Jegyzés. Svédországba, Hollandiába, Poroszországba, Ma-
gyarországba, Svédországba, Dániába, Angliába, Franciaországba
Edenburgh 108ra Berlinbe 110re Angliába 98ra —
115re 118ra. Azt jegzik ő hogy az ömön gilvesd tizi
több volt nötelen mint bkz ad. Ezen tizedik Lieder lis
leintung p: 51 - 52.

5er Thermometrumai Bécsb továbbá a' Nemzeti
Virtusb vag vésztelb a' Nemzetnek ennek, azokb
Calatya mutat a' Nemzeti Characterére.

6or Az étellj italj Tanitsb vo bijállandás ven-
gedtség, dobzodás sat mutat eg Nemzetb er-
kölcsi veszedségére, el fajulásáro. Dániai ölti-
dési modja, a mostani figyargatás elöl. Mező-
Scandalum volt. Bécsb nem szenvedtetek. Ez
effele példa olyan, mint a' ragadó nyavalya. Leg
többet tészen, mar igargatás a' felsőbb rendeknek
Lakasába, vendégségekbe, Tanitsb ő tartozik
az illendőség ért, mértéklegség ért, kendermester ség ért
sat. Az alsóbbak a' Tanitsb vétkei a' felsőbbekétől
függ. 7er A' Negyes fundák v. Intezetek. Ezekből sokat
lehet itélni - a' Nemzetekb gondolkodása modjairól
nak érzésére, nagy szivüségére sat vonatkozó jel a' tol a'
gyanoltalan erős segedelem nelkül magatikra. Kül-
dj

Földmivelésre, nyomorekra, betegségekre, Ha holgáb Ha-
gonákra, Tisztekre, Árvákra, Fattyakra, sületekre, neiustra stz
vál, tisztább gon fints: Mit kell ad gondolni, a' Nemze-
ekről az igazgatásról, Leg gardaságabb fundák Anglia,
Tarsulat v. Hypotéllyok, Taxák, Vámok, Szabadsok-
ok a' Negenyes Szamara. A' fundus esztendeként
3000000 forint. Ezenkivül hány nö Társaság nincs
az erüség szemmel tartása enyitésére. Mi orgom 1791
a' Negenyes Capitaja 101, 806. forint. Az Leopoldinus
Naponként arod. Földesd Szarka 1782. 24, 995 Svartz,
nkr szerint.

§. 32.

A' Nemzeti Culturáb v. pallérozottságb világos gondol-
kodás modjáb, a' Tarsalkodásnak sat. s fontosbb jelei
vagyis az ertüzül nevelésekből többet, másokból kev-
sebbet lehet iselni; bizonyos tekintetb mindegyik, Ter-
mométrumá a Culturának leg főbbek: 1, Alsóbb felsőbbek-
kel Száma, azokb a' tanitási modja - kézi Könyvek;
továbbá Nevelő Házak, Oskolák a' Mesterek Elöljáróira
egyszóval intézetek a' Nemzetek fortuláására, pallérozá-
sára. A' tol nincsenek ott nagon hátra maradt a'
Nemzet. Porosz: 1, 2, Bann 3, 3½ Szerint - Ha-
gyon örök a' leg nagobb vétkesekb is - Abig ki valami
kedvet találni - bár nállunk - főleg az Oskolák
közöd - Nemes örök példa lehet. Fr: örök Német országot
keppest meg vad tekintetbe jövet a' Nevelésből
Tanitókról leg több függ. Egy fő Kérdés: Tudós vagon
ezekb a' Nevelés és tanitások, a' Nyomtatók Száma
Száma. Azokb produktumai. A' reppent Abcsbe
Birodalomb. 1/4 A' Cretek ő leg több munkái ad nad az
Uralkod - A' Török Birodalomb Nyiber szerint egy Mér-
örg

orgon 36. Vallyk 9. Ito fő Kerdes: Mispod Mi
lle jönnek ki, a Nyaralo Sajtokbol- Mispod tu
dos provincianak vagyok eg Menyecsk. 3, Ivóviz
nea Mendelsreeis Norgon 8000. Egy neveles iro tej
15000re a Konyvekbol keresked Konyvarus Bolond ja
ma ötz 300 vel többre. Nagyoszton a gondatlanok ja
nyos tarsaik Laba dicsa. Mi: orgon Szarthed, sat 500 te
he de ebb nincs ellene modosat vagok. –

Jegyzes. A Lyceumi Vasarokon Lancaster Kozol Konyv
#Tallerra) arak mar ez elott 50kal felmillio#re tettek Kiskbea
eszteneur – Fr: orgh nepesseged 14000000 Lelekre; a
Munkak szama 10,000re. Britanniah vadarujsagokbal
vo Kereskedes ca 1,000000 font Sterling et vitzelbe, Ujrevolu
sagokbol minsegi irasokkal, rejtve vo meterieskbol, Kap
pirosakkal vo Kereskedes 4000,000 font Sterlingnyet –
(: Intelligenz Blatt – Der All-gemeine Lieder Zeitg: 1804
Nro 85.:) Egy an ob 1745k stempelez tereed 12 1/2 000
12 1/2 000000 Ujsag- 1782k 15,314 000000. Constanz:
nyolcby eg Konyv Fr: nyelven.

Hes Predicaok. Az arokb utkado Jonas, Lovakod
modja, Ujsumok sat-

S, Imenyek, Papok, szama, arok kiadasse modja, vala
tobbi kulso Ceremoniak, Papok vilagossaga vag bigot
sag, minth: ezek, iskabb be jollyk a Nep fel mala
sara, neveleser, vilagos itesaik, vag Szeretet egyb aro tar
taisok.

Jegyzes. A' feleb sok Imeyen a' vilagon ag jele Er
elott Spanyol orgh az esztendo huse 1/3. reisze. Most
90. Imeyes ig egy 1/4 reisre.
A' Papok szamabol is sokat lehet ivelnis. A' Papnevek a' vila

gi
vilagiadoz vo reteseja.

— Berlinben — — f – 1000.
— Spanyol orgh 1802k.
Papok szama 138000 Nyeszi.
nak 10,000,000. es igy: — f – 63. De ha a Papi viseji veredet is,
felvetetik — — — f – 30. Jager szerint.
Nagyobb orgah Sicilian kivul (: Kozpont szerint) 4000,000 Lelek,
Papi szemellyel, 87,000-tet ait mint f – 54.
— Monacoumban — f – 55
— Romaban. — — f – 46.
— Coloniaban — — f – 10.
— Palermoban — f – 5. Papok jovedelme Fr: orgh
Uj revolucio elott 300,000,000. Livra. Ab Nro orgon. –
Kulso Ceremoniak – p: o: Romaban midon a' Fr: Arma
da kozelgetes a' vegyhelem el fordulasa vegen a' Maria
Duda tetsi tejet kis tesznek. Napolyh tarsulo alkalma:
tossaggal – (: Januarius vernek a' szobra tsudat gyakarnak
nem. (: a' Napolyi Elvida szo szemerol tathatni a' Jorge Arg
Neapo :)

Mi lehet mondani arrol az orgrol a' hol az Inquisitio gyo
von. Sanctum Officium, Inquisitionis haereticae pravitatis. Furmai Pandurs Ejocdai szual. – Fr: orgh ki
folyaig tartvan. Tovabba Libra kapod Rosz orgh. Deg u
tobb Sp: orgh es Portugalliah. Sp: orgh viaebei Habel
latorhei. Az elso tinbunal 1478k Sebillaban. Elso
nagy Inquisitor Jonas De Torquemada – Er 14. szazadok
alatt tobb er gyilkeset 100000 emel, tizzel tobb er 600nal
Novean vagyak en Espagne. – Az Inquisitio mellett hogy (: Egynevezetes
Tajt mutatya magat a' vilagon ago l, kipebb segatsi; 1808k Julius Napolyh a' Monyo
ugyan mai ma nagyon alit szallod, a' Sziet Sp: orgh-is. queen irod az g
Fr: orgh a' revolucio elott mar extremum Roberbyuer pa: egyedack.

6.) Sok hellyeken vsad a Vonások, fakulat, hajlatok, zódó éjtések e módjai, a festésekre kell ügyezni, hogy mérsékelt legyen a Kultura, a szegénységi és tudyadóji ira-

7.) Ez erőtlen vő társalkodási, és esmeretség sokat vesz De adó a közvetlen és mozásban a dolgos nemzell el hirtelen Ered ni. a Betsadó az erő balvélekedései, a tonni a Pa cipőimad ügyetlenek. a Sicilai ér mit kiszen? Abo tárid ügy a szerfelett ön önön szeretet, Egoismus ügy vakitá tás, mások iránt vő balvélekedés és másoknak ügy veté sag. Jó ar Anecdotamok sürün. p:o: Egy Portiai ner mon d'ai a Kristustol - Nyolly vonjsa a Kiességéről - egy tp: pap: sp: orgnal sag.

§. 33.

A Nemzeti Karakter nagy befolyá sa vn a Nemzet Boldogságában, vagy Boldogtalan ságában. Be folly:

1, Az o igazgatási formaj ától, annal változási alk sag. p:o: Nem a Nemzeti Karakter okozza, é nag részint Fr: orgh ert a szabváltozást - melyar igazgatási formaik esek? Nem ar anya tejével be szivva Szabadság sze retete, okozza e Angliák a Constitutio állandoságat? Hat Ekszaki Amerik ában.

2.) A külső jól létben: p:o: A Nemzet tenyészségamiad a leg Boldogabb helly Europaba hogy ajár a dologod o Nem zetsegel jó ig leist Kulturat nem lehet találni. A valság minden hazugsag ellen áll.

3.) Hereditedéstly p:o: hüség és Edgyenség nelkül a Heresse dési nem, nem lesz, s a nely Nemzetly ora a Karakter nincsen meg, és nag akadálly a vn a Heresztedésnek. Ho lland iak, Nemet, Angles, Franczuzok, Lengyel ia Vonás

4, Pallérozottságában, világosodási ság. p:o: a nely Nem-

zet büszke, magarol sokat tart, a régiekkel vakon rag asz. ely, más okat ügyel, semmit tarsol, és a kultura, világo sodás, Nevelés nagyot elö. példa China. Tövök örökra jegyzés nieg Angliát ügy illetheti. Hat Portug alliaval, sp: orgnal mit kezdettartani? a' szeretségei mikor nonzad kezd: tik a' világosság?

3.) Társalkodási ság p:o: ég mérsékletes Nemzet hama rább jut virágzó állapotra mint más, példa a Hollandu kisebbről a Zaidg Nemzet - a Taborozási és levelek költséggel vihető; az Armenusról ars tartyak hogy a Kés, pistol egeiül a mérsékletes élet szokalmazza. Schneider §. 13.)

6.) Sok ös vag nemtelen szeleteriy, mellyek a Nem zetet Karakterizálly ak. példa asszonyi jósága hozza az Angles Nyelv, h. olly gaz ag gazdag és vagto - de árjég hever ódéseit ugyis ere; a bőrszinbeli különbözés ugyan ugy a Ne gerek ai fölötti gúnyokat, a tüzes Természetu Gya triak h. a dicsőséggel olly erősen felleled tüzelni, a' le dás ság hog olly könnyen változik, s az egyik extre mumból a másikba ugrik.

A Statusok Termései.

§. 34.

A Statusok Boldogsága függ a Munkásságiok Jó oreje, gazdagsága, kertjei all, a lakosok szorgalma tosságából - s munkásságában - Hét fő Classisa az erőnek mind en Statusok Termesztőkből - s Mes terségekből. Mind a két Classis fontos. Ugy a Productio ter kei a Statusnak, semmit se dolgozó semmit se hasz nált. Mennél több amaz ez terhesebb; szükséges tudni mi Statusok szükség volnak: p:o: Colóniák Piscatorok Kereskedők

1/5 része Fődnek, 1/5 része Nap. is tsak 1/5 része Munkát tes
Alsó Palatinátusb. 1786k min így ér Fődnek.
Hogy min ért mi a' Foglalatosságot' szükségesnek volnak tud
a' szükségeket t. előállít.-te Benne oly Eszközöket készí
nik, mellyekb. min ide foglalatosságok, jól volnak jegyzetve
Physicák reg hoz Zoológ vagyok.

I, Természeti Termések.

§. 35.

A' Termések, v. Természeti Termések, vagy mesterséges
termések.

A' természetnek vészt a' Természet 3. országából. 1, A
ásvány. 2, a' Plántád. 3, állatod. országb
Részeint ez élelem föbb tulajdonjai:
1, a' Halúzat. 2, Vadászat, 3, Baromtartás. 4. Földmí
velés. 5, Bányák mívelése.

1, a' Halászat. nem tsak germeki állapotjáb az ércz Nem
forrása az élelemnek, ét jól tesznek. Sok millión élnek
belőlle. Hány ezer halakat, jól készítvén, kovátsolt,
jóó főzött, kenderre mívelőt, Herringet, hajósok- Afrí
ból, mellyek. mennyit nem kapontya a' Nem
zet. Gardagságot? mennyit ad a' Portugall Caffejáért. Pi:o:
Hollandiáb, Britanniáb- Svéd orszb ethetnek orszb. Sz.
Anglia) Herringekéb a' halászat, fő Czikkely a' Trá
lástaal Herringet. Vendéknek kerül 100 Procentumot
is nyerb. 1785k 400 hajó is 17000 Matrós. 1781. Römer
szerint 14000 ér fogatnak- 21000 Mázsa. Nevezetes a' Ste
ring fogás- a' Svéciai Partnak a' Borlandiai Zige
ter mellett a' 1, nagyobb Hering fogás az egész világon.
Ne

Neha 24000 Halakat is adnak Jolgos- Nevezetes a' Crethi
fogás is- 1784k. 200 hajó ment ki- is 10000 ér p: Römer ad
munt 1787:)

Az egészb. kelőtsei határait is határozni bajos.-

2:) A' Vadászat. Ez is sok erőtsb. ad tenyészet, is nemely
Statusokb a' Terjedés is nehéz mivelt nagy fundamen
tum. p:o: Ellenkező orszb- Nevezetes a' tsiga
ja bőrével is Kereskedés. p:o: Hermelin, Tzobel-
fellel, is Hermelin bőr- Wagner nevű ín Kerinn eg
fellel nehéz bőrt, annyi rubellal fizet ét a' mennyi belé
fér. Vendkerinn 24k. Rubel- 23. garas eg rubel. (: Krenzel p: 189:)

3:) Baromtartás- Jonos Czikkely a' Statusi jóvedel-
me hozzá tőzött- Hogy vit ajarrák annak sok kell. a' me-
zőket. adak a' ter mészetre bízni nem elég. Ét mind emb. ált
lattak. a' fejarat jobbítyak- Külömbözö Tzomakat
tévőtek erkölcsre- p:o: Sp: Judakat Angly Berbé-
ferrel, a' Dánusi Isondokb Crone szerint Sínai Jertei-
fel.

Eg több hasznu eg Statusb a' Baromtartásh ugy vő, ha
magok mivelni is annak jövedelmeit, p:o: (Gyapjú, Bőrét Sz.
Jegyzés. Angliáb a' gyapjú mivelésben is vinni nem szabad-
ják a' gyapjú Munkát ad Kerinnek, Bányak- Ezzel termékény-
ít, 395- 800. Márka. a' mivelésben gyapju tétetik 120,000 font Sterlingre
is mivelve hoz bé 2000000 fontot. Ad Adtavall Kerinn
12- 25 hoz millió közöd eg elég a' Sp: ed Portugallus
gyapju arusón az Angliai. a' Sínai is a' nem fejéi eg
többet tésznek fontságáid, Ezelly Mr ekegy ségben.
nem több hasznot.

4. Föld mivelés, Eg főbb, is eg állandóbb forrás a' Sta-
tusi

Statusi gazdaságát – a föld mivelési, bérfizetési nagyságát
Statusban, kiknek arra mondgyuk: hogy az Ország a Kiválytott és Kedvesebb
Lenyeret a Kiválytott és Kedvesebb
Hogy a föld mivelési állapotja az egy Statusbeli tudósokat valósággal vezetni kell tudni.
1, Mellyek a föld a'mely mivelteték, és nem mivelteték.
2, Mennyi vehen el a Parentatiót.
3. A Termésekből, Gabonák különbözőféle nemei mennyit foglalnak el.?
4, Mennyi a termés minden egyes Nemből, jó, közép, és rossz termésü esztendőkben.
5, A föld jóságát és fajtáját vizsgálja a termés, 's mit tekintsen ugy e' kiválogalmas ágát és igazságát.
6, Mennyi kell a' belső Consumptiora? meg érni az Ország vagy nem.! ha nem, honnan pótolják.? a' termésnek nézve 7. eset – elég, nem elég, több mint a' mennyi kell.
a' Mai Dicalis esetben bé vitel. a' bor mai bé vitel
Mennyi minden a' terü? Mi minőségek egyek! Ha egyes tudjuk a Statistikus hogy Határozhatja el a föld mivelési jelenvő állapotját, vagy tudja mellyik, 's nem, nyilvánvaló hasznot mellyikre kell segíteni, mellyiket gátolni – a Gabona kivitelt, bé hozt 's mennyiből Adóságnak, katonaságot, szolgáját honnan lehet – szállítani, holnap jó arra alkalmatosságra?

Egyhelyben jó arra szükség és jegyezni, 1, Mikor akarja a föld mivelésnek? 2, a Törvények mennyiben segítsék pl. kertjeit? 3, Mit tesz az Igazgatás vagy hanyagsága a' mennyiben a föld mivelést elősegítse, vagy akadályozza. De még kevés ország van, a' melly a' magyar Jegyzés

termésekből mennyiségéről a' szerint tudná elő mutatni – W. Jegyzés
A' Termés mennyiségéről bizonyosan is tudni lehet: Négy fő dolgok
1, A' Decimalis tabellákból csak vagy kevesebből, hanem föl, lehet decimalis alá volnak vetéstve: 2, A föld mivelési
hogyisága vagy alá szállásából nemű nemű typusa Harmonisának.
az Gabonák kivitelére tett jutalom, mint Angliában pl.c:
1765 ig a' jutalom volt 168, 677 font Sterling. 1770ig
csak 32, 968 font (: Nemes Ferenc :) 3, Legbizonyosabbat lehet tudni a' termésről tabellákból 4. Sokféle
productiony.? De ezekre kevés helyt vagyon – az illyen Jegybellák is bizonyosságra csak ugy vihetnek ha több ezerig
fejlenek. –

Ha semmi más mod nincsen a föld mivelési állapotjáról csak hozzá vetőleg ítélni ennek. Jó a fegyház ugy az utazás
és drótozás, a' kik egy kendőkel 's vándorlással
ugy kívánatos tálentummal indul utazni és szemlélni.

1, a' Föld mivelési állapotját milyen bizonyságokból kelljen e' vagy nem.! Ellene, mondja, Honnéfle épülete, s' milyen?
2, Milyenek vagy lehetnek a' mezők ugy mivelve,? hu portalok kevesebbek mint azok – a' föld fonyladsága e'! az erdő szegénysége e'!
vagy rendjei! vagy a' gyepek gyakorlatok! 3, Ha e' vagy nincsen a' Gyakorlatnak ágyai és egyezés. 4, Mi, és mennyi
mennyi termékenyek! 5, Hol a föld, mivelők! mitsoda állapotjában! Sok árendák, bérjuk, Nagy szám kevesebbek
sok hogyvagyok!

5. A Bányák. Ezek termékeit még bizonyosabb tudni; de helyekben is sokat tartanak. A Bányamivelés sokszor rabnak. a' Statusi jövedelmek nagyrészt
tészik. De Gabonák nem volnak a' nélkül a föld mivelés, terjedés se lehetne. Kívül egy kis a Bányákat
's azok termékeit fel számlálni.

II.)

II. A' Mesterség Termesztései.

§. 36.

Ifjabbadig elegyszik ő ar ön a' természeti termékkel, míg gyarmati állapotjából ön. Azonnal azokat ki mivelni elkezdi – Erre visz:

1, Kürtség 2, a' jó és gönyörüségre élők kívánnya – Nem csak az első, hanem fejlett szükségeit is igyekszik ki elégíteni –

3, A' Nyerseség Venyigéje is. Lásd auctor ibi tárja b. ki mivelés ibn a' termésért sokkal nagobb bére lészen adni.

Jegyzés. Ars jegyzi ki meg hogy egy fons Lett, ha csupán ki képzelt, ő ért 1000 forintot. Fel veszi ezután is, hogy ha a Francia ország a Brüsseli Egyezést Tsinyai bevégzi, ő lenne be vezető Hollandnak nyers segjért oda a' keller Lenni 1000. tsak Zöllis Nyerseségi (: Dausbel Einleitung in die Kenntniss der Poli tik :)

E' szerint a' kéz mivelet a' gazdaságból új forrást nyit fel, is a' mint Lueder mondja: A' Gazdaságnak új forrás ja nyi ik a' tőke, a' hol abból nem vet, is a' hajósnak kijobzik. – Ezenkívül jár a Hollandia.

§. 37.

Kéz-mi (: Handwerk :) az a' mesterség, melly szerint a' Nyers természet ki mivelődik – A' mesterségek – (: Kunst, Künstler :) nevezte azok, a' melyek többet pozitívára dolgoznak – Fabrikák és Manufacturák hívnak azon kéz, mikor a' mellyet nagyban üzenek –. A' Manufacturák, is Fabrikák közt Különbség

tsak abban áll, hogy a' Manufacturák kisebb, a' Fabrikák nagyobb tőkével állanak fel. Ezen Különbség

1, A' Mesterinasi állapotra dolgozás. De ha igenis, mint pl. Angliában azért más sokkal volt Tanítóra.
2, A' Mesterek, sok tanítót tűzni ki elöljárónak, - és állapotokat az Angliai fábrikák.
3, A' Inas és Mester tanítványok tanítása, és részesítése módjáról való el tanulás - és szintén a Czéh dolgairól.
4, A' Szabó Zsebek.
5, Jutalom a' legszebb darabokra.
6, Az igazgatás részéről illyenek:
a) hogy a' mûvészet jobbításra - pl: a' gyapjú. b, Az és hasznos találmányokra, és tökélyesítésekre jutalmat.
c) a' Szép tálentumu ifjakat tanítványi gyanánt tanulni a' tapasztalás végett. d) állítson rajzoló és Mesterinasi iskolákat. e) Ha valamelly Manufactura számára a' Mûvészet idegen országból hozatik, igyekezzék azt mesterségét. Sat. Ugyhával. f jegyzi: Mit tselekedjék a' Nemzet, mit az Igazgatás? a' Manufacturák virágoztatására, tökélyesítésére, fenntartására.

§. 39.

Fő Tudnivalója lévén a' Nevelésnek a' Polgárnak minden gondolatjainak, mind az Állatnak igazgatása, és tartása a' Mesterségek élesztésében. Ugyan kívül más mint a' mesterségek, Arra az idő pontot, mellyben a' Mesterségek virágzanak legjobban Nézni a' Nemzet mesterségekre - ha a' Népesség tapasztal, ha a' Nemzet vmelly tanulságra vág, ha az ösztönzés a' Kereskedésre nyereségre sat. Ekkor a' Törvény is az igazgatás gyakorlja - Sőt mindenkor alkalmatos kell lenni a' Tudnivaló tanításra, magát segítő legyen nyugtalan -

a' részek közt tenni a' Nemzeti vételkedési gondolat módjairól - l: Erről bővebben tanítnak a Politika. alább azonban a' többek közt. Lauder Lineamenta iuridica paragrafus §. 22 - és Nemet Löbl Staatswissenschaft §. 35.]

A' Termesztéseknek el cserélése: vagy: Kereskedés. §. 40.

A' Kereskedést szülte a' különös szükség - Az portékának portékával történő cserélése: 1: Tauschhandel: Hasznával; vevő kereskedés jegyei a' szükség tekintetével.

C: a' Kereskedésre Classicus Könyv:
Büschi Theoretisch praktische Darstellung der Handlung, in deren Mannigfaltigen Geschäften 2 Theile. Hambourg 1792. Vövő rajzolatjait tekintsd.
Behmann Einleitung zur Handlung Wissenschaft. Göttingen 1789. A' Statistikának négyi része - Jasper Pölitz Geographie §. 8. és Lauder Einleitung in die Staatskunde §. 23.

§. 41.

A' Kereskedés: 1, Belső. 2, Külső. 3.) Vig Kereskedés, melly olly portékával esik - mellyet Idegen országból hoznak, és nincsen az egész országban termesztve. C: Zinzendorf Handel: Montesquieu nevezte, Commercedd, Economie. T. 2. Lib: 20. Cap: 4. Így kereskedtek pl: a' régiek a' Hollandusok még Anglia előtt vékenységa magát mutogatják a' Hagyományok abban Cromwell

alatt, öszve vonvadnak. A' Hollandusok ezen Kereskedésnek

Ennek is nints vagyon nemei: 1, Tulajdon Kere

dés. /: Propre Handlung :/ 2, Commissionalis vagy Kar

dés. /: Commissions Handel :/ Factorij Handel

A' Commissio állani köszön, az szerelmes eladásból

bé jövedelmében, ugy tovabbá pénz váltó papirosbal

Assecuratio dij arrol is gondot viselnek. Innen ezek a Nevek

bizatnak /: Commissionairs, Factorij Commissionair :/

Provisio, Provisio Contoja Saz.

3.) Elmúlandó vagy Kereskedés. /: Speditions Han

nelly a' portekáknak elmúlandóságában, v. elébb elmúlásában

Erdemi s bizonyos Provisio szokott fizetödni. Ez fogla

a' Transito Kereskedést /: transition - Handel :/

A' Kereskedés vagyon pénz terményekkel, kézmü

vekkel, a' Colonialakkal, pénzzel, és Váltó papirosbal. A

nemzet mint Nemzet, kötsön a Kereskedésben. tsz. Termé

kekkel, Kézmüvekkel, Colonialakkal, pénzzel és váltó

pénzre alapuló Kereskedés. /: Productive Handel, Manu

factur Handel, Colonial Handel, Geld und Wechsel

handel :/ A' Kereskedésnek divatos Nemei

valnak, a' Kis nagyokkal, papirossokkal, /: Va

lo papirossal - Banko Tzedulákkal a' Statusnak

tekintetö Leveleivel sat. nevezetes Banquierek. a' Pe

zel vagy Kereskedésből Kamatja - az Agio.

Ha a tekintetet a' mondva, s munkáshoz a' Nemzetségek

szerint egy Nemzet, a' maga termesztett és portékát

magán kivül más Nemzetnek, egy, sajnos szü

ksége van, és maga hozza magának. 2, Passiv Kere

kedést üz egy Nemzet, hivatik a' mikor szükségen vagy

más Nemzettel hozattatja a magának s magával ad

portékáit s más Nemzettel vagyonal viszkel. —

Az elsö kereskedés a' Kis Kormányi közönséges tartatik - a'

hozodik: 1, Valodiyos. 2, Gyümölcs. Ez rendszerint fel

Nem egyezik a' mások Kereskedésekkel a Kereskedés ritka példája.

Az Activ Kereskedésnek

vesztik a' Harmintradok Tabellájok - Dejárai nem ke-

vesebet - Innen a' Kereskedés Bilánsa.

Negyedik. Meg esik hogy egyenes Kereskedésnek passiv,

s meg; nyeri ellenben pedig activ s meg; vesz-

p: o: Una Europaival passiv kereskedik, s meg;

nyer - A' visgálodó a Kereskedés /: Speculativ Handel :/

és az Al-kereskedés /: Schein Handel :/ mogolbol

a' zokból ö értesztik.

§. 42

A' Kereskedés üzletei:

1, Egy személy magával. 2, Mások[bol] egyesült társaság

vagy nyeresség, tehér; tség - a' Társaság köteles, tsz. a

/: Compagnie Contract :/ fennt, a' tagok nevezetes társok

/: Compagnons, associerte, Consorten :/ a' Társaság címe

nivának Firmának. 3, Egy vagy több Kereskedö bizatik

tyák a Kereskedésnek, annak minden foglalatosságait ö

gyben Ez hivatik Biztosnak v. Komplementarius. Be

tölti - végre hajtó. Az illy kereskedésnek neve Société

en Commendite. Ha ö különösképen Kereskedö Compagniák

az illyen Compagniának több tagjai közöl állanak, a' kik bi-

zonyos summás téhnek ösze. Nyereség, veszteség, tsz. ö.

Valamely Kereskedést üzni, a világ távol levö részek-

most való kereskedö helyeken vagy az Országban, az igazgatásnak egy

privilégiuma nevezetik Octroynak. Bizonyos számu

személyeknek közönséges adattatik Jog ö leder jegyezni magokat.

a) A' Kereskedés bizonyos egyenlö részekre /: Actiákra

dva :/ közönséges summa a' kik egy vagy többen bir hasz-

nak Actionistak.

b) A' Compania dolgait kormányzó, az ugy nevezett

Directio. a' Directorok, s Igazgatók, Kereskedökből állnak.

c)

c.) Az effele Compániáé a világ más részeiben rendszerint birt Colonián, Erősségeken, ki tsinált helyeken, a hol Őrséget és ordinantiát tartnak. Innen a Factoray nevet Biztosságnak vezet.

d.) A' Compániák portékái kijönnek egy közös vegyeskereskedőt adnak ki. a' Nyereség mellyből Dividendát hívnak ki az Actionistáknak kijövő elosztódik – a Dividendara nézve.

e) Az Actziákat meg tudni adni nagyobb v. kisebb áron. De annak a' ki gyakori nevét tudni kell a Directiod. Innen kitűnik az Actziákkal való Kereskedés.

Jegyzés. Legnevezetesebb Compániák ezek:

1.) Az Angliai Ostindiai Compánia. Állott fel Erzsébet alatt. Privilegiumát nyerte 1559ik és 1779ben vett fundusa 5. millió font Sterling. a' Dividendája 10% „000 font. 1803ik jövedelme: 9,742,907. font. Terhe és költsége: 8,907,186 font. Tiszta jövedelem. – 781,757 font. Adóssága 14000,000. font – Interesse. 978,856 font. Rendszeresi a Dividendát 10% font Capitalis után 7–8. font. a' Compániának vannak Directorai – Hajókat bérbe kötni fogadni – és hajókat küldeni (az utánn) kell 18 Boardnyi.

A' Compánia birodalmi 21000,000 Lélek. Hadereje 118,000. Ebből Europai tsapat 24,400. 1776ban 89. hajóból álló Flottája. az Egyenes jövedelme 1½ millió font Sterling (Statistik Journal, July. 1803.)

2.) A' Niederlandusok Ostindiai Compániája. Állott fel 1602ik. Helye a' jó Reménység fokától Chináig. Az Indiai Tanátsa, és a legfőbb egész fő Igazgatója, (a General Gouvernour.) tartja helyét Batáviában, java Figetek

3.) A' Niederlandusok N: Nyugoti Indiai Compániája. Állott fel 1621ik az Afrikai és Amerikai Kereskedésre nézve. Az Amerikai Colonicokkal való Kereskedését tehi Lueder 18 Gy. milliora. Legfontosabb a' Surinammal való Kereskedése. De ő maga Angliában tartja székét.

4.) A' Dániai Ostindiai Compánia.

5.) A' Svéder Ostindiai Compániája. – Fő helye Gotenburgh. Ez is leg gyengébb.

§. 43.

A' Kereskedésnek elő megyen a' Városok, elő fejlődése nagyobb v. kisebb mértékben attól függ.

1.) A' Fejedelmek a' Kereskedésnek igazgatásával, a' Kereskedésnek elmozdításával. Ezeket úgy mint a' Statusbeli, úgy pedig privatumokat engedelmekkel, a' be' Hozatalt portekakra – Alatt a' mint Al– Tiszta.–

2.) Bursa – Börse – Area Mercatorum. – a' Kereskedő Városokban nagy épületek, úgy szabad helyek – a hová bizonyos időben a' Kereskedők össze szokott gyülni, hogy tudosítások végett – úgy ezekben contractusokat lejegyezzenek! Ilyen p: o: Lyonban Place du Change – Marseillében Loge!

3.) Nagy almos és Nagyos Vásárok p: Messen: Lipsiában, Francfurtban Messen. Mindenkor nem az Nagyos Vásárok abban különböznek a' Sokadalmos

Dalmatiától hogy annyival közelebb vagyok a' Kereskedés' inkább nagy részét (: Groß- = Handel Großhandel :) a' kis Kiskereskedés árulhat, p.o: Singerein, Tuch, Kalmárolás (: Krämerey :)

H:) Az Assecuratiora - Jót állásról - (: Assecuratio Nautica :) Assurance :) Egy ér, vagy kereskedés egy egész Compagnia jót áll a' Tárgyért, biztosítás fizetett jutalomért (: Assecurie) Prime :) Jót álló Társ Assecurator Jót állás - Assecuratus - a' kinek jót állanak - a' kötelező levél - polize - Police (d') assurance). - A' jutalom szabja magát.

1ō:) Az időhöz. 2o: Az útnak - 3o:) a' hajó jóságához - 4o:) a' portéra (d') or - 5o:) a' vész kitörhet, kerülhető alatt, tolvajok kellő több kell fizetni.

6o:) Ha a Kereskedő hajó, kudarcos hajóra, vagy nélkül indul, kevesebbet v. többet. —

Ha tárgy esik, a' jót álló tartozik fizetni - A' tömeg vagy romlott Vaté portéért nem igen kötnek jót állani: Amsterdamb ha Kenderben Cukker Lajt stb. é' fele forog fenn 10 procentum alatt nem állanak jót. Hambourgh 3 procentan alól. —

N.B. A' hajót vagy portéban esett kár kivatik Déákul Avaria, - Németül Haverey, Francziául Avarie erről alább. —

Le kell jót állani az életért a' fogságtól vagy esésért - (: a' tengeri tolvajok ellen :) folyó vízen, hajóról vagy Vasúton Kardért, a' tűz által, vagy Vérség tárgyakért

esett kár. — A' jót állás okból bizonyos fogadások.

5o: A' Váltó Papirosokról.

A' leg nevezetesebb tulajdona a' Kereskedésben járó Kölcsönös Contractusoknak negyedik részének, nem kell tőlünk, nem kell tőlünk pénzt fizetni a' végrendelettől.

A' Váltó papiros (: Littera Cambialis :) Lettre de Change :) bizonyos irásbéli kötelezés, melly szerint egy ér magát kötelezi - hogy egy bizonyos summa pénzt, egy bizonyos időtől, egy határozott helyen vagy magának ki fizeti, vagy más által ki fogja fizettetni. - A' váltó papiroshoz három szám kell, melly a' dolgot elő -

1, A' váltó papiros vásárlója, akit pénzel vagy portéával, egy bizonyos Kereskedőtől váltó papirosra vásárol - oly végre el hogy arra egy nevezett Creditorának egy más helyen fizessen - Remittens, Remittant, Campsorius. —

2, A' váltó papiros el adója (: Dator Litteras Cambiatrium - Handelnde, Trassant, Campsor :) - a' kinek mint Creditorának jussa van, arra hogy a' maga idegen adósa által, a' váltó papirost vásárlója rendelésére, neki az abban kitett pénzt fizettesse bizonyos summát. —

3.) A' Váltó papiros vásárlója Creditorának, a' kinek Vásárló, a' Váltó papirost küldi - oly végre hogy mi helyt arra vele, a' benne nevezett adósnál, elő mutassa (: Presentiren :) és attól az adósságot fel végezze (: Presentant, exactor, Cambsarius :)

A:)

A:) Az clad od adossat a' Ember a' Fizet-ő-tellyesitni vagy hogy a' fizetés' ideje még el nem jött, a' váltó papirosra tartozik fel irni hogy: el fogadta. v.: accestálta neved aláirásával s' az idő el-jövei tartozik ő-fizetni v.: Traßatus, Acceptans, Acceptator:)

Negyedik. t., A' ő-fizetés' idejét különböző terminusokra fogva ő-tenni. a) Midőn a' váltó papiros elé mutattatik. b, attól fogva hogy hánapokra bizonyos idő multon - p.: o: 3-4. Hónapra multon. — c) a' váltó papiros le tételétől hánapokra bizonyos ő-határozott idő multon d, Ha nints feltéve a' terminus, de gyakorta mi egyéb-el váltás v. Csere - v.: Vecksel:) történvén ő-határozó terminus-ok-nélkül magát.

2.) a' Váltó papirosra azon Creditor, a' kinek a' tartozik-nak a' fizetni a' terminusnál hamarébb vi szükségé, el-hathatja, mint, de az interesse eg részre le vonatik, mely a' Discontó hivatik - Ar alatt engedést szokot nevezni a' kinek adatik annak a' Vecksel határ irattik. Innenez a' neve: — Indossans, Indossatus. Az utolsó - Indossatus a' terminus el-jövén ő-béri a' fizetést az Acceptans papirosat dis-honorálni - hogy lehessen arrul-reversalist tenni:)

3.) A' Vecksel Törvényei egyenlőrosták. a' Kereskedő Társaságok-nak a' vegyes külön Törvények, s' fizetés helyeken - Törvényi szerint vitatnak.

4, A' Vecksel follyás a vagy ón, és Kereskedő Társaságnak függ a' tőkés nagyobb vagy kisebb kamatul - Mentül tőbb a' tőke, annyi drágább a' follyás, mentül tovább annál olcsóbb.

5.) Mentül drágább a' Váltó papiros, annál drágább a' porteja eg hellységh.

6.) Nemelyek a' Váltó papirosok nagyobb vagy kisebb összából hoztatnak ő-tanitó okai a' kereskedésnek Bilanditok. Ha a' Vecksel olcsó, a Bilandi-on eg hellységnél-ha drágább az ellen. De némelyek ezen B orvoslásnak hellyet is igaz voltát tenni eggyik hozzá.

C. A' Bánkok, Banken.

A' hol a' Kereskedés virágzó, ott a' pénzel-ő-fizetés-hez az alkalmatosság is, Nagy summákat ő-szállítani-hajós és tétlen - 2.) Nagy hibát esett a' ő-fizetésben 3.) Bajos és költséges a' más hellyekre-ő-fizetés, hol vesztség-en és veszedelmes is pénzt tartani. 6.) A' forgás-ban lévő pénz könnyű-meg-ítélhetés-ek sok. a Bankok el-tanyoztatnak az ezen alkalmatosságokat.

Két Nemei a Bankoknak:

I. Rövid v. Kerülő Bankok.

A' Rövid Bankok eg olly közönséges épület-valamelly Kereskedő helységben, hellyek az ide-való Kereskedők pénzeket, kasírt ad-ni-ért le tészik, s a' kitalmai-ek, irattatnak, mely egy-napról le vonatik. A' Bankos-nak ő-fizetés-ek a' Kiadóság-ban.

Ms. 7.

Lépsel ő kell bejlodni.

Minden Kereskedő a'ki a Bankok bizonyos Summa tekre bé a Bankó Könyvében eg Lap 1: pagine[?] adatnellyre az ő Summájit fel irattya:

A'ki a'maga Summájából másnak akar irattni egy lent ezt a Bankba kenetkezett, e'nellett bizonyos Summáre keint, eg Cédulát ir-1: Bankó billetet, mellyly e'gyeretlent ált adja a'Bankó Jegyzőjének Jno Dérjén. Ha a'kiadandó summa bereg a Bankó a'mo gya legtsmyit kéri hozzá hogy Kivál[?] s irásbl s ált gye e'gyeresitsen——

Jegyzés. Velenczébl mindá tulajdonos minden summa a'kire bizonyos summa ált irattva ő kell jelenni, a Banko előtt. — Hamburgh ugyan a'rendje most.

Minden Kereskedő otthon a'maga Summájáról jo ző Könyvet kell vinni. Minden ezentsb bizonyos Summa ba Bankó be Zárattik — Akkor ennek ennek ő[?] nek vetni a'maga jegző Könyvét, a Bankó jegző Könyvének A' be tett Summák mikor kézben kellallani. Ha resztve hajo. Nem ő lehet gondni hogy az előlyárt alam pleistruednak ki tölthessen.

Hajthat ugyan Kaszpar magát: i, privát ut a Bankó Capitájáh nem tett be. De zálogar kell adni ertsebb — leg felyebb rejtt — gett Amsterdami Bankó n a gra tó vételét — 2 Ad a'Stadnod ő: ar: ar: annyi summát mellyet a Bankó Capitájáh a'Stadnod tett be Deca Stadnodar illendő Zálogot ő Securitást kell adni p: o: valamelly Jövedelmet. —

A' nyereségh a Bankosok közöt nem osztatik el: mert azok Summában változnak — a' mit a Bankó nyer, az a'Stadnod hatalma ő a Bankó administratiojának fordi

fordittatik. — A' Kis Bankó termékenyebb kezekre, csak eg bizonyos vanak hatalmában. a'felyebb ő mondott hatalmával ez ja'hatson, h. arály a'Pénz ő marad a'Statusb ig se változtathassa ő n kijselentessék.

Jegyzés. Legnevezetesebb Kis Bankok i, A'Velenczei ra'i, régibb. i, az Amsterdami állodó fel Hogy— 3.) a'Hamburgi állodó fel Bligh 4.) Norinbergi állodó fel Hath.

Sok nag Kereskedő Vásárosbl vagy privát Bankok ig — t.i: Kereskedő s más Capitálistul pénzeket Adatnak ezekre ált adják Banquierok. A'Banquier a'pénz tol jövő áll. az ő hatalma h. a'vallás levő pénzből mit de pénzlő bat tehet. De csak a'legnagyobb, s jó Barát, tenni, s hitelü Kereskedő s Kapitállistak lehet Banquierok Csinálni igen szoros ön.

II.) Cédulás Bankok. Zettel Banken.

Hogy ezekbe Bankó fel állittassék elsőben bizonyos tőke pénz Deriül le határoztatik darabra— ezt vagy a'Status adja vagy privatusok által. —

Ha privatusok adják pénzik össze, az egész Capitálist elohzatik bizonyos részre. a'ki eg v. több illyen részt tehet be, annak adatik eg Bankactia. v. Bizonyitó Irás. A'Cédulás pénzt elentsen ő hozó tartozik az ott a Bankó tulajdonosi — Minden Nyereséget ezek ő közt fel egyenlő lejtő. A'kinek eg v. több Bankó cédulája von. arról nekik tartozik summa adatni, mikor tőle pénzik vehetik. p: o: Hs sont payables au porteur

Constantinopolban vigyázni h. ne le essen ki tsinálni. Innen az ezekbe adatnak, elhoztak egymás. Meg s fokhoz ő épit p: o: Angliák ő tsinált 1776b (: dgl A'Dantzik England und Italien.)

Jegy-

Jegyzés. A' Credulás Bánkoth tehessed, és Commodum
m abeirjad ittis: csak ugyan az nagyobb részint
náustriai Operáció, nellyberny hogy a Stúrz gyors, a Stú
tudod Jelejét enyszer nélkül be vehesd.

A' Bánkó Nevének rendese nem tudatik. Nincllyek a
régi Romaiak Jadjával hozzák le - De mások ezek
tségh hozzák mythos, a' Mennyekenjest, vagy trajez
tik Akhalás Mentak hivtak.

A' Credulás Bánkol wolt Külfség meg
gezni neg egyket:

1, A' Credulás Bánkoth akás ki' alty ad hatteya magá
a tulajdonnyajot. - a Bánkó Jire nélkül; - Ha be
reh a Bánkó Credula valakik bizonyossya annak hog
ó a Birsokoya -

2.) A' Credulás Bánkó nem csak egy Váross kin egye:
gésséz Stáresse; hanem - mig az erek gyogyó az cziu
györödve, hog a Bánkó = Credulá eppen olyan jó, mint a Pen
Creu véleked jó addig tart, mig a Credulajat ak arak
be váltyák Pénzel a' mikor akarja.

3.) A' Bánk akcziái külömbözik a Bánkó Credu
Lapról - a' Bánk akcziái tulajonossai; - a Bankó
Credulák tulajonossaitol - a Bánk akczia olyan bi
zonyitso irás - vagy nyugtató Levél, mellyen ars bizonyi
tya hog annak Birtokossa, bizonyos Summát tesz be
a Bánkó fundusaik. - A' Bánkó Credula egy olyan irás
mellyen a Bankoth a Birtokossa annyi Pénzt beherti
a' Mennyiről szól. Mind a' kettőt el lehet adni - Ha
a Bánkakcziák tulajonosai tulajonossai ekkers min
a Bánkódis. Ezek olyanyak a' Nyereségek is egy csak kis
Hi) Honnan vegyen nyereség a Bankonak?

a)

a) Sok Bánkó = Credula el vesz a' régiség, tüz, tengeri = ve
tziak satz. altz. Neuellyek ert elsteudöltetik amyra tehát
a' mennyik annak administrátója tenil: tsi: a' London
Bánkora nézve. Büsd ert sokat tartya. A' London
Bánkó administrátója tenül 9,000 font Sterlingh. Ne
ha olyat; tenül tsak elö, nellyeket a Bánkó el vegyed
gondolt benni.

b) Nem csak a' maga fundusát oltya bi a Bánkó, Bánkó
Credulákh - (: Mert ugy nyereseye nagy ni se volna :) hán
sokkal nagyobb summát olt bi, mint a' mennyi Pénz be:
szen ván a Kassák, a' nélkül h: Jelelhetnek, h. el vehes
elesét hitelét. Ert a Bánkó v. titokh tartyad v. ha akko
rónseg is ezre venné; - abból valamit, nagy; nán ezt Jen
dek lennek addig, mig hinné hog a Kassák ván annyi
Pénz a' mennyi ar o Credulajat fel éri - Ha nemel,
lyek felnek; midellyk tsinak hog a Bánkó Kassa
Credulák nélkül bi = fizeti őket a tsendesjed=nek -
Hog ha olyan nagy Bankúrd a Bankora, hog őket bi nem
fizethesné: nair az vélekedésnek dolog lenne.

Jegyzés. Lóthatni tehet - mikéut akarta a London Ban
kot fel forgatni Hg Goiseul. England und Italien
2. B. 7et = Absnitt, von Ave Denholz.

Már a szerint a Bánkó adhat (költsön, Pénzt Bán
ko Credulákh, jó Zálogra - s ha p:o: 5 millio a fun
dusa, sad bi 15 Millios Bánkó Credulákh is 5 kin
15 Millionak véli az Interessét. —

A' Státusnak is sad költsön jó Zálogra: p:o: ha
le tesi valamelly jövedelmet p:o: a London Bánkó mi
dön fel állott 4, od ay költsön a Státusnak 1, 2000.
font Sterlinget, és a Credulak be váltásán nyira tegy

be

bé a Kassák 300,000. fort Sterlings. —

c.) A' Commodisadra nézve, a gondos Privatusok is bé adják Neizeres a Bánkó Cassákba s ki vészik — Bánko-tzédulákat, és így ez által is szaporodik a Bánkó tzédulák fundusa. De ez csak ugy, s akkor lehet, mikor a Bankónak nagy hitele van. —

S.) Megjegyzés: Mi által kell alább a Bánkó tzédulák bessé.

a) Alá kell, ha egy jol Bánkó tzéduka bossan ad forgásba — és ez által a Bánkó tzédulák alább kell —

b) Minden uj kibocsátott Bankó tzédulának nellyes a Bankó Direktiójét bessegik hozzá.

c) Ha a forgásba lévő rossz s a jó Neiz levé — Ert érzi a Statust Lóren a külső Kereskedésbe. De ennek minek kell tenni, szinte ekkor mind a belső Kereskedés is érzi a Privatusok is —

Ha egy ország kapcsolódik a Bánkó tzédulák annak rossz következése ezi: hogy minden portékáért fizető fizetségek, Nagyobb sat arra kelle erősen s drágodik — kelle arra mostani dő kallunk. —

Jegyzés. Nemelly Bankot egy kormány költsönöző Bankot is a mint kellyebb.

A' mostani Europai Kereskedés Banko — ezek: a' Londoni a' Scotziai, a' Svéd országi a Daniai, a' Poroszsziai a Bécsi, és Muszka országi. —

Egy nevezetesebb a Bankokra: a' Stewart és Büsch Munkái: a' Büsch Munkájának tzime: Vom Geld umlauf és über Staatswirthschaft und Handlung.

II. Th: Dritter Von dem Banken. Das 1ste Hauptstück Von der §. 29-30. Bekannschaft von den Banken. Papiere: 171-72.

§. 44.

A Kereskedésnek Hatalmai.

1, Jus Stapula: (Stapel-gerechtigkeit) Stapelrecht (Verbot Stapelartikel:) Bechmann B. 30. Papiere p. 172.

2, Minden vámok, és harmincadok, a be, és ki nyomó portékáról.

3, A' Kereskedésbeli Felsőség mellyel a Kereskedés terhelik, nehezíték. (Ezek gátolják a Kereskedést: Schleichhandel = Contrabant = Handel.)

4, Minden féle Monopolium. 5, a' terhes adók. —

§. 45.

Segítő eszközei a Belső Kereskedésnek:

1, A hajózható folyó vizek a, Hajókkal, ut Hollandiának Angliának, st. orgk Dinának és ~~Engelland~~ regnusai p. orgk árutabbá alá, s így ipsorul. — 3, Lovas Postak. 4, Kutak ége Mellyeken p. o. hegyek mellett jó gondolság a' vontatás Markot iránt. 5, Az ugy nevezett Intelligentz vétel. 6, Jó tól tód utak p. Chaussée) 7, Jó vend egy fogadók az ország utjai mellett. 8, A' Mértéknek egy formájú ága az egésszen ország. 9, Vám határ mentiről való Zaba kigyülés az ország vége körül. 10, Kijönd egésen vevé, nagy és kabaly eszközei a Kereskedésnek, élesztésére, és segítésére, ha a Kereskedők Társaság bessek és tiszteletben tartatik. Nálunk az Allodyó vagyon.

§. 46.

A' Kereskedés nézve vagy a' Szárazon v. a' tengeren

rem. A' tengeri Kereskedésben rettentő költség kivá-
tatik.

1, Hajók épitése - Angliában egy 100 Ágyus hajó épí-
tése, a' ki készitésében kivül, terül 240. ezer tallérban
egy 50. Ágyus 41000 Tallérba a' Kereskedő hajóké, me-
lyet részletes a' pontyon. Meisel. p: 27.

2.) A' készitésére, árbocz fájra, vitorlára, kötelek
ágyura és minden szükséges portékára alkalmasságra

3.) Az ujitásra C: Halfatenung:

4, A' Matrózokra, tengeri Kalatorákra, hajóbeli Né-
tartásaira - a' tengeren egy ér többet ésik, mint a
szárazon. 5, Asecuranzokra C: Biztositásokra
tészesek - Nemeti Kereset. -

A' Kereskedők a' hajókat vagy: 1, Magok épitte-
Contractus mellett C: a' hajó nagysága tonnák-
ra hatarozatik ő j: vagy:

2y. Részen vészik. Ha nem tsak a' hajó-jót ágy-
va nézve figyelmezik - hanem ezekre mind arra, hogy
a' hajó Kabaé vagy nem?

3.) Biró fogadják ki vagy az egész szép hajót, vagy a' te-
részét, képzést vagy tsak egy utra vagy pedig tetsző
ig - Az Angliai Ostindiai Compania mindenkor bében
Koron fogadni. -

Megtekintés még jegyzni ezeket:

1, A' tészére nézve: Egy hajóbeli font j: Schiffund
Egy tonnahoz 3. Marsábol „ „ hogy egy tengeri vagy, mint egy ann
Marsábol „ „ nyom. A' hajó nagysága tonnákra
tározni p.o: Egy DK. Tonnás hajóra megy 6000. M

Marsa, egy tonna helyére vészünk 112. □ fáb = nyomot -
gy Lath vagy tengeri terek készen 2. tonnát vagy 40 mázsát,
2, A' vitelre nézve: a' tengeri vectura tarifa szerint a' hajó-
ra a' Kárazon tsomó), Mennyi kell a' tengeren 1000 ton-
nyi 2= 1000=2 50. ér, C: 20 tonnára vetvén egyet=) Az
a' Kárazon 1000 - Tonna, 20000 Mázsa, 40. mázsái vi-
szen 4 ló legalább 4 tsái kész ezer ló - Négy Lóra egy
ér tesznek 20000 Lóra 500 ér, és így egyik a' másik
nint 1= 10=

3.) A' hajóbéli Népre nézve: Egy első a' hajón a' hajó Ka-
pitány, a' után a' hajó, Nép, tereli, utasai, sat függ. Utánna
a' Kormány - mester, A' a' Kapitány nints jelen, helyette
ezen fő - ember, Ennek a' Portsmannak 4, vénebb a' Matro-
sok tsoportyok, ezen fő 3 Alportsmanok. A' Matrózoktól
függ - Továbbá arányi a' ki az Ekedelre ariskára, sajzo-
gozásra arról szamot vészünk: a' Kajütbéli Szolgát ar 4,
ard, a' Matrózok, a' Portsmanok, a' kis a' tengeri vizgálja - C Sondirra:) a' Super - Cargo
Kedgondja. vn, a' hajó terhelésére, és a' portékára,
ug ar Kadárra, és vasfélaságra -

4. A' Matrózokat kadarozó hajókra kezik enni-
kkal a' Kereskedő hajókra nézve. Ezek több tsak
Szolgálók, - A' Niederlandsche Ostindiai Compani
ája szerint az úgynevezett Leben ámlott állz: - (: Beckmann 86:)

5.) Az utazásra nézve: a) a' Kereskedők arról
hajókat Rendelésére a' Secundattatyai. b) A' adakozás
lejére a' felsőbbség engedelmével, rugadozó hajókat ké-
szittetnek. Az illy hajók gondja - nevezetes Cajereknek

C:) Bodmerey:) Joenud- Maréticum (Asara) Mo-
ritzud: D:) Az Avarra, Haferey, Hári= Vall-
l'vay hozományja vay Eltöltő, ezek első ar, midőn a haj-
jód a Nyíl és a Portékák
hogyan effélét, és Portékát a Tengerh vetnek, mi-
a hajóbh Portékábh v. effélékbh Kár=eset- avagy ha-
a hajósok ig tartására rendkivül vo Költség Ava-
tabl. Az effélé Kár a hajó Bérsoffai ig[ok] elohta-
vik. A' Fulbrig az midőn a portékát ig rendkivül
Dáit s egéb ábh. Ilyenkor a' Kárt a Portéka tulajdo-
nosa Részbi. C: Forbatur ejusd: Beckmann D:
Abrnd- vom Seehandel:)

§. 47.

Honnan k mérni a' Kereskedést.

I.) A' tengeri Kereskedést kétfelé mérni:

a) A' hajók számából, p:o: 1788k Angliából 11,088 ha-
1803k 21, 1115. Kereskedő hajó- Hollandiából min-
3000, nagobb vagy kisebb hajójá. —

b.) Jonnak kérni: az Angliai hajókon lévő tonnái ka-
tését 2,000,000 tra

c.) A' hajó= legenyéi száma kérni p:o: Angliából 178
83,000. Matrózzá; 1802k 134,530. - 1803k 15.
1115. (: Remers Tabellen, és polyitikai Journal f.
1804. —:)

II.) A' Kárakon lévő.

1, a' Belső Kereskedés mérésit annak elevenségéről

p:o: 1792k. a' Francfourti őrgo vásáron), a portékák ar-
ra 2,145,845. Gallér. Lypsiából esztendőnkén 290,11000.
Mársa portékát. ennek árán 18000,000 Gallér. (: Lásd
Sprengel p: 13:) A' Pesti Vásáron, (: Swartner után:)
2,195 féle olyan, mellyből Gaza fizettetett. —
2.) A' külső Kereskedésről: (: mely szárazon is tengeren is-
mellyen:) le mérni. —
a) A' ki és be vitelből, 's annak ohnevetéséből (: exportatio
Importatio —:) kik okozói a Kereskedő Balancz:) (: Han-
delsbilanz:) Ez, p: noha nem egészen bizonyos alapból
látszó ar ez a Harmitz=adok tabellából p:o: 1792k
Az Angliai export 20,120,000 font Sterling, az im-
port 16,426,000. 1803k a' ki=vitel 40,100,870.
a' Be=vitel 12,858,996 font Sterling (: Lásd a'
följebb említett Remers's Politz Journ:)
b) Lehet mértékül venni a' Kereskedésből forgó sum-
mát is- ha bizonyosan tudni. — p:o: Hamburgi
der a Hollandusok Kereskedését- a' St: Orgal és Ke-
reskedésére (: a' révolutio előtt:) 34,000000 ra
St: orgal, 30,000,000 ra Portugalliával 18,000,000 ra
Sat- az egész esztendei forgását tsak 300, millionál
többre. St: Org Kereskedését téli Büsch, 20,000000 ra
(: Büsch vom Geld= Umlauf 2r Th: p: 185. Lásd
p: 1122.) — legfőbb segítő eszköz a' Kereskedés
a' Penz.

A' Pénzről. §. 48.

a'

A' Pénz tökönösége mértéke, mit dolgok árrád, v. beséd
Imea Dcúral Gretinus Cmineut. Németül Gfeld czól.
szóból gelten + valere.

Nag hatni vagyd az Statushz a' pénzel vo elsö-
i, Az által el temlödik a' Csere vásárból származandó
általmatlanság: 2, A' Munkát tömyebb s igarabb gö-
lödes fizetni - 3, Szekenső elhuzé a' Gorgalmasság-
ságd i, és Munkás agyd. 4, Az ohállyok által al
tömyebb medek. 5, Kis pénz n volt sokkal többet
telled eg ért dolgozni mint most: Miert? -

§. 46.

A' pénz mágh különböző a' Nemzetek - a' Romus
utnál eg örök pénz helly és dolgaitz, mineu pecunia
a' pecustol - a' Mobilnál holtaihz volt az; pénzhez
helly crem asszonyokkal, rabbolgakkal vitgen-
ich dolgainnyal. Afrika belső részeik ko-sóval. Ne-
melly Afrikai Fejedelmek ezüga hajjal, a' Nadmezi Ten-
gerekben Nádmezzel. Masuth Jacobaid, Alexandrus
Stuli a' zrud ered vas Fegyverekkel, fejszékkel dolgozni. Dea
eg Nemzet eg Nepd, vagy gemelli allapotzaik leder-
ték a' Nobb értzeket, Aranyat, ezüstet -. Ered
lebb vók mint maszsele Máskual. 1, kemenyek, nem tö-
dörenyek. 2, kitsin és egenlö részekre elhathatyák sza-
nélkül. A' gein ami nem volna jo. Miert? 3, vihad
H.) Nem romlók ö. 5, Nincs nag volumenuyek, könnyü
arálz viteled C: még könnyebb a' Bankó Credlalis) kön-

könnyedet ö regjeni sok.

§. 50.

Regen az Aranyot s ezüstöt darabokat, ivg ételt vette.
A' Kereskedök arany mivel sok darabokat, s kgnos hu-
dokat magokhoz. Dig sem ki volt bizonsagos a' tsalas
ságtol itaint. A' egyenlőség Bizalom gonyereise végett a'
Nemj veretést magam vette az Uralkodó. -

Az ajnó pénzekre nézve fel vetetett a' rész: -
Tiszta aranyból és ezüstből pénzt nem vernek, mint Példát az Ur,
gyhonnt elegyetni alább vo részek - Kedvetni részek glisi ezüst + pénz
Hag ö elegyetnek: a) Igen lag lenne, hamar elhagynék. Sellingek vel-
b.) Bé olvasztatnék a' privatusoktol, ha igen nistra volna. Gyer tinár.
C.) A' Kereskedök által ki vitetnének az orgból. d.) Kül-
ség arany s ag elegyetni, mivel a' pénz veretre kölcsög kivan-
tatik, sert ki kell fogni az Igazgatásod. Ez Klagelt Darg & ki
vasd. Stadar Augusti nem vehetnek. Ott a' Parlamentum
minden tor külömb kölcsögöt kivod adni a' pénz veretre.
Ezen kölcsög ki fogja edgyensulyozni olcsalazó elhagz a' bé-
vásárlók ellen.

§. 51.

Hogy a' pénzek belső bertek s ledgyen határozni tudni ell:
1, A' pénz nedvességét. Ez hivatik Szárazd. 2, Fi,
nomsagát az: az: mennyi tiszta arany v. ezüst vagyon a' pénzb.
Ez hivatik ezen szóval: Korpa. -

Az ezüstöt és aranyat a' mértéke a' Márka az Felfon.
Az ezüstre nézve a' Márka ollyat 16 Lothra; (: Suluma:)
Minden Loth 18 grainra.
A' tiszta ezüst elegyítés nélkül 16 Loth, és így: 16
Loth

Loth tiszta ezüst tészen egy Márka tiszta v. finum ezüstöt, mint a' nagyobb.

Az aranyra nézve: egy Márka ötöt 24. Karatra; egy Márka 12 grántra. Egy Arany Márkában 288 grán.

§. 52.

Legfőbb mérték az Arany és ezüst az Ang. Ebből következik, hogy az Arany többször a' Statusok. Hollandiában egy Márka 8 Uncia v. Stáruit több ezüst fizetni mint arany. — Rendszerént az Ang. ára. — Az igazgatási rendelés v. határozás az elegitő, pro rata nézve (: Münzfuss :) Mentül többféle Arany a' Ezüst ára felvétetik, annál többet lehet abból verni, annál nyereségesebb a' Pénz; ugy ellenkező esetben annál veszteségesebb a' Pénz. Ang. Statusok Pénzében fel vagyon tüntetve — a' Commercium pedig Thalerben. 2, Külső bélyeg: Valor extrinsecus: Relativ:) Ezt az Igazgatási sokféle és változó Határozás

§. 53.

Jegyzés. A' fentebbiekből Pénzekben többféle elegyítés, és egy Márkából több v. kevesebb Pénz, Mivel annak vetése többféle Különbségben áll.

Hát nállunk a' mostani időben?

Immed a' Pénzek ön kétféle bélyegek: 1, Belső (: Valor intrinsecus :) a' Külső Határvonalok vagy Körirat (: Nevelly Statusok fel tüntik a' Pénzre a' belső bélyeget, a' hol mint fel tevék, oda általuthoz kell folyamodni — a' Határvonalok pedig Pénzek fel vagyon tüntve — a' Commercium Pénzek pedig fel vagyon tüntve — a' Commercium Pénzek pedig fel vagyon tüntve — a' Commercium Pénzek pedig

Különbségét teszed még az é- hogy a' Papirral minnyájan, a'
Vő Tréditáig nem mindenütt lehetett jönni. —

E.) Valóságos Papiros Pénz. Ilyen
tekintetben az Északi Amerikai Statusok. De ez csak
segíthet segítő eszköz hasonlít: minthogy ezen é- Jegyző Pénz. Ha
nincs a' Státus Capitája erre be valtásáig hamar alá
száll az Árfolyása. Példa Északi Amerikai. 100 ezer 1778 egy
Guinea- helyett szemben 9. Papiros Tallérral- 1785 egy
Tallérral. A' Papiros Pénz bevett sokaságának
tus állapotáról, Kereskedéséről, és az igazgatásról függ a'
lenés voltával.

3.) Más Statusok más elnevezés: az Angliaiaknál
Ilyen szóval volt régen Fr. ország a' Discontó Capitája
és a' Discontó Capitája Billetekkel vő élés. Capitale
Compte:) Ez a' Hasznát állítatott volt fel Fr. országban
nagy hasznokra vala a' Bankó Papírnak. Egy Bankó
000,000. Livrára. Fel volt olvasva 4000. Assignatára
Egy Austriai 3000 Livrára. Forgásban volt 10 milliárd
Discontó- Billet. Ezek a' Billetek úgy forgottak
mint Pénz.

Ilyenek voltak továbbá Fr. országban Zavarnak idejében a'
vő nevezett Assignatái. Ezek bizonyos szerint egy
Státus obligatioi voltak, fundusul le volnak téve a'
pok Birtokok elmigrált emigrált urakból az. Jószágai. Ezek
vásárra hamar is; szá untak az érték. 1/10 3/4 részét érte
jobbat mint a' mennyiről szólottak.

Jegyzés. Az Assignatái bé vitelek volt, a' Mirabeau
eau projectuma.

4.) A' Cseréd Levelek. vagy: Váltó-Papirosok. (
Vec

Weselbnése.) Emlí[tés] fellyebb, A' melly Státusoknak
Kereskedése virágzik, azokban a' váltó Papirosok egyen
elvesztik, mint a' régi Pénz, és egy Kereskedő Városbeli Vál-
Papiros az a' világ nevezetesebb Kereskedő Városiaiból
szik. —

Jegyzés. A' váltó Papirosokkal vő élés módjáról:
Beckmann Anleitung zur Haushaltungs Künden 3 Bost. —

§. 54.

A' Státus erejét nagy részben teszi a' gazdagság. Deállan-
dóbb fundamentum ejtve a' Státus erejét, a' hol a' gazdagság
kútfeje a' Föld mivelés, mint a' hol a' Kereskedés és Ipar
mivelő. Vetessék ölnek Fr: ország és Anglia. Ismertes Sy:
téma: A' Kereskedés, és Föld mivelés Systé-
maja.

Honnan vészi eg Státus a maga Pénzét és
gazdagságait?

1.) A' Bányákból. De ezek helyenként több a' vészt tet
költség, mint a' jövedelem, és ugy is mivelteti az igaz-
gatás: p:o: Norvégiának, Svédországnak, az Orosz Birodalomnak. —

2.) A' Határjárás által a' vagy adásból, szerzésből, vegyí-
tésből Pénz Roma most Fr: ország - Ez az Europai Kereskedő
nagy részét bé takarította. A' Romai Birodalom fel jövő
Dalának magva volt az Asiai gazdagság. —. Hol Fr:
országra nézvést -?

3.) Az Adóból. Romának hány ország nem fizetett adót
a' fényesebb időkben. — De már nagyon bé segítette a' fő-
városának. Hát most Fr: ország hány Pénz Tábla Contributiót? —

4.) A' Következés, successio által. Mi, és Emlí[tés]
országból mennyi Pénz nem megy az Országba!

5.)

5.) A' Külső Kereskedés álly ha a Kereskedés hatvo. Er
álly, seppi bé Anglia, a fől kintsen, De hai ar Europai
vő Kereskedése mostshog áll? Néki Mustha orgal barassa
by kell élni. Azt kivanny a Kereskedés béli interesekaj
6.) Universitások álly. Most Hala igen fokas velged
ar Ursitais elvivöltesei álly.
7.) Utazd által. Erelod Velenre, a' Társaingja által
Most Páris - a' minden nit a'ságok tarja. -

Jegyzj. Egy ins illyen Calculus seitzen: Paris m
Schadenapfe 32,000 etagjó - v. ingen. Ullyen eg Jenel
l, alább 13 Napos - Kölssen l, alább 30. Junies
ig esik minden holnapra 90,000 Junies: vagy: 5,7
000. Julies. Emyis nyerne eren Calculus seremis
ois Vanossa. (: Lap Campe. Sammlung Merk
Siger Reisebes Dreibfingen Str. H. p: 191:)

El fogys a' Penz eg orgbol!

1.) A' pompa álly. Mennyis nem dolgok jela kuchen po
tékaira! Mennyi arany ezüst, nem mégen jela Jen
pfennigen oltárokra sátz - Portugallia, Sp: Olaz örg
példál.
2.) A' Futar által. Pinias Dús garagok, Hel
mot sátz - el rejtik, el ásnák - s ig: ki vészik a' for
gásbol. Ha minz forgásbz: minz Summi hagya l. Sta
hot benne. -
3.) A' Kereskedés álly, ha minz indessia ar orgb, h
a Kereskedés positiv, s' arouba még s pompaz ik, S
nyi arany ot nem kz Sp: örg, ar Ablenkat Banyalb
s még se gard ag: nert fokas a ki a Kez mivelésse s'

nyei Welly nais orgotsol, mn serniekei mellek? -

4.) Sok Penz ki follyar orgbol, a fol duzzyol, a fol Pesfo
adafol álly. Emer nemelly Pelgyeres gajot fokrad veni.
Jovabbá a Hgel ki hajo sirasa, Hg Dida astrongol
fényes adasa álly. Eg Sorral a' nelly uson és mid om
egy orgbl follybé, eppen azon nais orgbol ki folly. -

Hová lesz a' sok arany, ezüst, és penz Europa-
bol.?

Sokat elásnak, s a' Föld mond, sokat Feldolgozó külömb
külömbfele portékák. De leg többet el nyel Ntkelet
Asia - fökeppen pedig Sina. A' mióta az Europai-
ak Ntkelet Indiát és Sinát keresedner, azóta i-
gen sok follyt bé oda Europabol. Sok Theáért mennyi ü
megen!

Jegyzj: i 1789k tsak Thea 26,700,000 fonr jödön:
repaba - Ebbol hozod:
a) Az Anglusbe 16000,000 fonsor.
b — Hollandusbé 4,000,000.-
c. — Franciar -3.700.000.-
d. — Svédr.-= 300000.
e. — Dánusbe 2,700,000.

Suma 26.700.000.
vagy 267,000. márs.

Lásd: Remers Tabellen fürs. Jahr 1789

A' Penzre nézve nevezetes munka: Büsch
von Feld Tumlang. Erenkiril tarhami: Son
nenfels Grundsatzn. sok Lueder Einleitung in die
Staatskunde S. 26 - 27, 28. Pappen Polig Kogyedie S.9.
Má

Appianus Szerint
Pestlemondott Szin=
volt. 440000 Talen
nuc Szerint: tégi. 1866
Forint Ezüst
Szerint

Második Rész.

Az Igazgatás Formájáról.

Heron Leg: 4. Cap.: Constitutio, Modus Imperii, Staatsverfassung
Szerint Második fő pont, melly ez egy Statistikusnak egy ország Sta=
3000 Talentum a. tisztirájok tegrell legyen, tanulni az ország Igazgatása for=
gar. mája. — Constitutiója. —
7000 Talentum Szerint.
Thukydides Szerint A' Theoreából az Igazgatásnak formájáról külön=
355 Millio Dollárs. böző nemeit kell ugyenni. Abból is tetszik mi
Országos jok. — Statuis Constitutiójok — végül mit kellyen ugyenni.

Könyvek.

Blözers - Algemaines Staatsrecht, und Staats=
verfassung Lehre. Göttingen 1794. Schneider.
Betrachtungen über die Regierungsformen mit Au=
wendung Herausgegeben von Kdsph. zu Leipzig 1796 -
J. C. Erw Mandats Prozeß Ordnung Instruction Jaeb
Leipzig 1795.)
Thouviers. Betrachtungen über die Staatsver=
fassungen, vorzüglich über diejenige, welche dem
Französischen Staate angemessen sey. Aus
dem Französischen übersetzt im Hufeland. Jo=
rnal. 1795.)

Ezeken kívül bövebben ezt az Igazgatási formáról Vol.
A' mutatt Könyv: Handbuch der allgemeinen -
Staatswissenschaft - nach Schlözers Grundri=
bearbeitet - von Christian Daniel Vos. 2r Th.

per Band. Leipzig - 1797.)
Röviden ezt láttni még: Lieders Einleitung in die
Staatskunde §. 33. - 44. -

Blözer szerint:

Első Kérdés: Hogyan legyen alkotva az I=
gazgatási forma? —

§. 55.

Hány uralkodik?

1, Egy Személy - Monarchia) - Autokratia) - Mo=
narchia:)
2, Bizonyos részek a' Népből, (: Aristokratia:)
3, Az egész Népnek nagyobb része (: Democratia:)
Respublica Szabad Polgártársaj mondatik ránk szokás
a' régi uralkodó, Blözer hibáztatja) ezzá' nevezetet.

Tiszta Igazgatási Formája tészen, vagy:
1, Ha csak egy személy az Igazgató - vagy: 2, Egy több
Személyből formáltatott test. — Principes simplices -
Divisus. —

Ha a' tiszta Igazgatási formái elegyítetnek: nevezetik ele=
gyes Principes Compositi — Divisus.

§. 56.

Mikép uralkodik? Az Igazgató: -
1, Személyesen tartja, (: Momentaneus:) mint a Demokratziák.
2, Deig vo (: temporarius:) Amerikában a' Congressustól
üllője - elsőnek Ir: Orgh a' Consul. Velencében a' Doge -
3, Holtig vo: (: vitalis:) Francia orgh az orosz Consulsá=
gyelőd a N. Pólyai, Lengel Király, Papa, valahogy Hodi=
vol

valkodod.

4. Örökös. (: Hereditarius :) Az egészet (Familiára mint a Praerogativa Jancto Petro a' Ely Király Endelyi Fejedelemség Sat. Stat. a' Jegyzés agrai a' Fr. Császár Regen a' Fr. Király, Sanctiai Kendlyd.- Stat. a' Fejedelmi ág ki halása után Szállar Asszony. Lágra- Dabrit Örök, ez elöd Napoly Prussia, most y Portugallia Anglia.

5. Örökké vo (: Aeternus :) mint a Patrimonialis Monárchiak

Közönségesen az igazgatási formája v. Választó, vagy Örökös.—

§. 57.

Melyek vannak hatalommal bir?

1, Ha a Felsőbbség nem jussai (: Jura Majestatica) 2 ohrathatlanul (: indivise :) birja: az Uralkodó nevezetik függetlenek. Principes simplex, indivisus, v. illimitati,

A Felsőbbség jussai: Potestas Legislatoria. (: Statuendi, Judiciaria, Punitiva, Inspectiva, Representativa - Cameralis. (: Közerö Staatsrecht §. 5. — Martini Jus publicum Universale., Staats Publicistik

2.) Ha egyen jussai 2 vagy 3 osztva, Két harom vagy több egyéb: 1 Statuendi az elegendő 2 Büntető, Meisterlich, Hatalmazó, igazgatási Formái — Principes, Complexus, divisi, limitati, egy. Az Endelyi Uralkodó vagy igazgatási = Fejedelem, Örökös rendjei. —

Jegyzés. Mindenik igazgatási formájából vagyon Hozzánok, Hijjanosságok. — Losi (: Közer §. 4.

Példák a függetlenre: Fr: Császár, Mexikai Császár, Török Szultán, Dániai Király, Ed ig vagyis ezt a Porosziai Király. Sax. Egyszersmind minden Despotikus vagyis Bábos Király Zetnit Uralkodó. —

Má,

Második Szakasz.

Helyzetenül v. nem tulajdonképpen (: imperfecte :) jegyzetes Igazgatási Formáiról:

§. 58.

Statusok Systémája.

Össze áll több Status Szövetségek két egymással 1, Bodogságod különösen jed ig Biztonságod erősítésére. — 2, Hogy idegen Status által mit ne tegyen, ugy tractálhasson. De különös jussai Szabadságai — Függetlenségei az egyik fel által nem jel. Ezek bizonyos titkos vagy — a melly az mindegyikre közé tartozik egymással

Példák: 1, Regen a Szövetségek, N: Sándor halála után — Foederati Status. Tiszteségben pont. Concilium Amphyctionum Pylus Városiak.

2.) Regen Angliák az Anglo-Saxon Heptarchiája. — Vienne genot — a Böltsek gyülése. Jünelebül:

3.) A volt Német Birod alom Jeje volt a Német Császi: Fővéj pont. Regensburgi Diéta. mai el oszlott 1806ban

4.) Ez elött a Hollandiai Szövetségek 7 Tartomány. Ebből Uralmi Dialect, mineküvánna sokféle változások stond meg volna Keretül. Nagy részint Szomszéd Fr: Ország szabadsát követte.

5.) A Helveziai Kantonok Szövetsége. Formáló volt 1516 Albert Császár alatt 1804ben. Közelebbül ar ugynevezett Mediations — Akta által változások keletkeztek, sokhányadai, vendégei, Szövetségei, Garantiarajai utánn: Deák Federalis megvarti Cantonai 14 Rad. — Ezen új formája 1803ban a' Törvényadó Diéta a' Fejedelmek, a' Rad: end - a' Senatnek, és a' külső Politiai Szövetségek Kolostrád egységes, az — a' mi a' 19. Kantonokat össze tartya: (: Politik Journal 1803ban Marty Sues :) #

Ms. 7.

7.) Dejöv[ő]et a Renáli Szövetség a Fr: Császár proklamá-
ója alatt. 1806[ik] fogva.

Jó a Statistikus ĕ jegyzi:

1.) Az Igazgatási ejtségét. 2.) Három pronzait p: o: a
Renáli Szövetség Frankfurtból. 3.) Ezen v. Igazgatási
a'Tiszti a'végre hajtó hatalmat: sat 4.) A'jegyzi
Statisok Constitutiójait, külön külön — Lajs többet
— Blözer 2[r] Abschn §. 6.

§. 59.

A'Theokratziáról az Ős vészi felsegítségül. —
Sokféle formákról mutatá magát elébül fogva. Ez t
adigáltat jeun míg egy Nép germeki állapotyából vag
a'világ'ság fel ébredésével le patakan a'hegyar
keméről. Jakadegi ön halma, kremul nincs — a'Nem
Esp: Blözer §. 7.

Despotismus: C: Lunday = Despotia:) Ez el fajul
sodott Igazgatási formája'ról. Ott ön Despotismus a
hol, akarattyát maga Urnak, alatt valót jobbá
gotts, rabbolgatót tekinti. — Magára a Tartomány, is
aluta valót javai tulajdonsáb. Ennek; vagyis Nem
Leder vastagabb v. finomabb. —

Anarchia) ott vagyon a'hol a'fenn állott Igaz
gatási formája fel bomlott, és más helyébe nem áll
A'rre eleibbi világ példák voltak.

Harmadik Szakasz.

§. 60.

Tiszta Igazgatási Formái:

A'Statistikusnak a 2[ik] fő Szakasz alatt le kell irni
egy Statusnak Constitutiójit, a'maga valóságaiból. —

a'Tiszta Igazgatási formái valók: Demokratzia, A'
ristokratzia, Monarchia.

Ezekből a'Nemzeti Közönségre törvényt tevésből fo-
lyó állami:

1.) A'Demokratziáról ĕ jegyzi a'Statistikus:

1.) Mikor nevezi a'Demokratziát? azt Tiszta-
mint Frankliniumból. Jó ĕ mondt a'régi Constitutzio a'
Mediations Aktáról szólót ĕ. — b.) Megkülönböztető. c.) Tettre-
vagy Systhema Representativum. — Vegyes
regierung. Változó Igazgatási. — Mint Fr: Egyh-
a'Directorialis Igazgatási alatt — és mostis Szabó A'
merikáé — és részt Zemint Angliáé.

2.) A'Volsok gyülá mi hez vagyon kötelezve?

3.) Gyülése mikor, hol szokott tartatni? Kiazelől
ülő? vokolgási módja hogy szokott végeszer nemi? mia: Jö:
venpozási módja? sat.

4.) A'végre hajtó hatalom kinek ön a'kezéb? Alkal-
mi viseli hivatalai? Hogy szokott választatni? Az Igaz-
gatási módja hogy szokott nemi? Mikor a'Collegiumok vagy
Dicasteriumok által. — Jó ĕ Al-Igazgatási. —

II.) Az Aristokratziában.

1.) Mikor nevezi az Aristokratiát? választó
Aristokratia é? Ha az: a'választási szabad bizonyos ü
dőre eshe é? vagy Solig? Hogyan a választ az egészsz
nejé? vagy több valamelly részt? Hogyan választa-
tni?

Ha örökös az Aristokratzia: miben ön kötelezve — jó
szágos é, vagy Születéshez, mint az olasz Velenczéb? Hü
tő:

Boda vitkiar igaz gatsás? Hü és nag Jaratás Vclen-
treb megön é' hetározva az Uralkodó Házra, vag nintsen-

Mindenek felett pedig visgálás érdemel hog az A.
nistokratiák minéjyen gatorallyák terekly tsvő had-
talmokat? Mennyire nyomassa a' Nép, Hatnyiei
gyekezik az Aristokratiák? a' Statusd ügyei és valóság
réllyai elö mozditani?

Utollyára az Aristokratiára terméhetes hereg sége mennyi
re vagyon -? p:o: egyenlöség az Aristokratiák és
a' Nép közö, vag magok közöd az Aristokratiák közöd ?—
Nintse Oligarchia? Despotismus, Egyedismus, Pri-
vilegiumok stb. nemyire uralkodnak? Hogyan az e-
gész Constitutio valósága és annak minémüsége, jo-
sága vag nemtelensége visgálás érdemel.—

III, A' Monárchiában.

A' Monárchia: 1, Választó. 2, Örökös, 3. Patrimonia

A' választó Monárchiák tekintetek jönnek ezek:

1, Kinek vagyon jussa a' választásra?

2., A' választás hol és miképpen essék? hanyadok dö
tse el a' dolgot?

3, Kis k választani?

4, Ha nem egyezik a' Választók: mitsoda mod vagyon a
dolog el döntésére?

5, Ha Interregnum (üresség a Királyi Székben) lesz
a' k holt Fe: halálával fogva az uj választásig ki
csoda viseli, az orgyánt? Megvallasztatik e az uj
Monárcha, mégis az Uralkodó Monárchaélettek vag
nem?

6, Az ideig vö Uralkodó hosszu medig terjed? A
Az örökös Monárchiák visgálás érdemlett ezek
a' pontok.

1, A' Következés rendje (Ordo Succession). Csak a'
Férfi ágra vön e tekintve? vag az egész Famili-
ára is ugy mint a' Női ágra? az Asszonyok mikor közve-
lerdő?

leszálló

2, A' Következés módja. Egyenes Vonalok szerint essék?
Az Elsö Születés jussai vagnak e, az Utolsó ai közötte?
Gradusok szerint essék é ha ug: az egyenes ágbeli hatvan,
a' mellyéket (i: Collateralis) Atyafiak törvénykezik az Elsö Szak.

N.B. Francia ország a Következés ön közötte részeit
részei Férfi ágra, megjegyzi az elsö Születés ség jussa
és rendje szerint. Austriai Monárchiák a Pragma-
tica Sanctionál fogva mint a' Női ágra is ily rendel: hogy a'
a' Férfi ágbeli az elsö Születés ség jussa szerint.

b, Haa Férfi ágbeli hatva: ugyelöször a' Vitz
Karoly Sabar leányaira.

Második sor: Az elsö Josefh Sabari leányai.

Harmadik sor: Az elsö Leopold Sabari leányai. a' Vitz
Karoly Josefinei. És unokáji mind a' Női nemedböl
a Korona örökösi és Ö gyei, a' mellyek az ország tetzé-
hez vetetnek. —

elsö Születés ségjog-
sa szerint.

4, A' Successor ha a Korona örökösi a' Successort ki,
dös el nem érte. — Es,

5, Mitsoda Finkai, és elmebeli hijánossagok rekesztsék
ki az Uralkodásból. —

gyermi a' Koro-
na,

6, Ki nevezze ki a' Successt, maga a' Király é, avagy
Ediczesekből kik küzül? —

Regrés. regen Gr: ország a halodbol Király testamen-
tum szerint, de vad ig volt közbejö eresz, ha a' Fi-
vérből származó Jövendek, az ország megyen, a' Cancel-
lárius helyek hagyod. Ereis a' Vitz Lajos testamentumai
Ca'

(: a' Ki Hg Minis nevezte volt ki :) az ő halála utánn az ország Capitalra. —

Ezek iránt nem örökös Monarchiának szükség fundamentomot venni hozni h. a' törvényezés iránt vő vélekedését addig el lehessen tanulni. —

A' Patrimonialis Monarchiában.

1, Az uralkodó választtyát a' maga Hövetkezőit? a' maga Faából e,? vagy:

2., Akaj nelly idegent. Ezt akarta Mustha országbirrá vinni Fő Péter Czár- Az ő törvényezés iránt hozott rendelése, nellyet 1722ik Szerzett- Csak hamar, t.i: 1725ik felbontatott, s többé magát, egészessen kivül, Mustha ország ahoz nem tőrödött.

Jegyzés. Csak Statistikai tekintetb. Politikai tekintetb lásd: Klözers Staats verfaßungslehre, és Luder Einleitung in die Staatskund. §. 99.-111.

Negyedik Fakasz.

Elegyes igazgatási Formái.

§. 61.

Az elegyes igazgatási Formájúk a' Felsőbbség jussa (: jura Majestatica- ő vallyák ki, v. több tekintetek szerint ő legyőzik.

Lehet ősszve elegyíteni a' Monarchiát, Aristocratiát és Democratiát, külömbkülömbféleképpen. Ide a' régiek, a' Mixti Regni denominatio.

A' Monarchiák ő leket elegyítik: j,

j, Aristocratiával, ha az igazgatásb részek vőn a' Statusnak főbb tagjaiból, v. a' születésnél, v. a' Hivatalnál fogva: p:o: Ellő, Velly orszb Angliáb. —

2., Democratiával, ha a' Nép személyesb részt vőn az igazgatásb p:o: Angliáb. vagy ugy- hogy: a' Nság és Nép személyesen csak egyeztet részt: p:o: Velly, és Mir országon, vagy pedig a' Nek különös testületinél, p:o: Angliáb- Felső alsó Parlamentum. —

Innen a' Mérsékelt Monarchiának származnak az országnak, a' kik veretik a' Fő és Al-Nségből, Papságból a' Polgárokból (: tiers etat :) vagy a' Parasztokból közöl, mint Svédországb. Ide a' főbb tárgyak mellyekre a' Statistikus függesztheti figyelmes szemeit:

1, A' Felsőbbségi jussai mikeppen vagynak ő osztva-? Melyek a' Monarchiának jussai?

2., Mellyek az ország Rendjeinek jussai?

3, Ha bírnak a' Törvényadó hatalommal (: Potestas Legislatoria :) Vki Országyulés ölyre az ő Rendjeit? Vki ohajthatja el az ő gyülésit? meddig tarthat a' gyülés? Hol vőn a' hellye, Vki tészi az ország gyülését? Ha nem jőnek abb ő jelenni, v. ki választtya ezeket? Mikor tartsák az ő gyülésiket? Vki az Elől-Ülő? A'Ülésben mikeppen tartsák? Mikorra mondja ki a' Törvényadásb, a' hozott végzéseket mikeppen lészen tőrvényes ereje? a' tanácskozásbeli Szabadság e' vagy nem? Sok ilyen kőn, mellyeket ő érteni mikezdenek: Principes Correspondentes, Sub, regen

Subregueses.

Tovább a' vizsgálás alá jönnek a' Lobosodó különböző Classisai – Különösön: Mikajidai a' Nségek? Polgárisági? Milly ar áll a' polgárisodás? Milly ar áll a' Parasztságnak? Mint Tudo egyiliberium lég vagy a' Classisok egymásnak nézve?

A' Parasztságnak nézve: Ön é' tulajdona? Általmehet é más Classisba? Hlebo adscriptus é? Justai kötelességei, Törvénykezés mik? mentyiben Boldogabb az Amerikai Negernél? – Eg Szval: a' nagyobb részt Boldogsága a' kisebb részt Boldogtalan, gadmenyiben vnszabadságba.

(: Olvasás érdemel ezekre: Lueder S. 44, 45, 46.:)

Eg Staindo Nemzeti Törvényeknek nevezetes Jóga a' Vallásbéli Szabadság. Idő jövén részt érdemelte: 1.) A Uralkodó Vallása p:o: Gr: orgh az Uralkodó és Statusvallása a' Catholica: Muszka orgba a' Görög; Dániában Svéd orgh az Uralkodó törvényszerint Lutheránusnak kell lenni. –

2.) Mitsoda Vallásbéli vagyok? Mi az oka a' jogai? Mely tyke az Uralkodó, mellyek az előtted? Egyszóval: mennyira a' Vallásbéli Szabadság? vagy: a' tellyes egyenetlenség Despotismus?

(: Lásd erre Lueder S. 47.)

§. 62.

A' Monarchiák még egnéhány Jussok a' mellyek vizsgálatát érdemelik, a' mellyek: titulus, Crimen, Udvari Pompa, és Méltóság ágyak vizsgálandók.

Ezek közül Első Boldogsága egy orszt. Inkább az Igazgatási

gargasiás fényességéről tartozik.

A' titulusokból olly orgok nevei, jövendő elé' nézők, mellyek eg Monarcha neve kir. p:o: mint vő, hogy ar Angliai Királyt magát, négy maj Gr: orgi Királynak nevezi. Nálunk a' Jénai alemi Királyság állod Gotfried Bouillonnal Lotharingiai Hgről, a' ki Jénai alemi Kir: volt. Ellső Ferenc birta Lotharingiát, kinek a tellyes 1735ik jövedi a' Toscanai Hgségig —

Némelly helyeken a' titulus felette dagadtyos. p:o: Gr: orgh, Gr: orgh nőtt a' titulus: Francziaországi Császárja, és Király ország Királya. –

A' Crimenek olly fogyek, mellyek v. a' természet, vagy a' mesterség mezejéből nevedek és jegyei az orgoknak Vagy Faji. Vagy bizonyos Jelekkel, v. arannyal és ezüstel, vagy Tajzolvány. —

Udvari Pompa, udvari méltóságok: (: Hofstaat:) Ezekből Gr: itélhető az udvar gazdálkodásáról. – Az udvari Pompából is olly nagy és fényes, mint Gr: orgban. Láthatni ezek: Almanach Imperial pour l'an 1806.) Angliáig a' Pénzverés, vagy Sanctioneis. Gondnélkül vő hivatalok p:o: a' Solyom mesterség 1000 Jons Sterlingel – Hivatalok Inspectorság alatt. Archenholz Engl. und Italien, 3. B. 15te Abschnitt.) —

Ide az érdemjutalmai volnának, hamint az erdemek adatnának.

§. 63.

Az elegyes Monarchiai kivül vagyok mái Igazgatási Formái – Ide tartozik elegyes Aristocratiával Democratiái. (: Aristocratia + Democratia :) Ezekben Monarchiával Aristocratiai, és Democratiai. (:

(: Monarchia, † Aristocratia † Democratia :) Még
eredtül fogva mod jai lehetnek az elegyítésnek.

Ezek közül mindegyikhez szükség így kérdeni a' Sta-
tistikust: Mikép' kötelezhető rend vagy testek jóllak
Ki gyakorolja a' Törvényhozó, ki a végre hajtó hatalmat?
Mind ezek testek organizadja milyen? Különösön az
Aristocratia, és Democratia, alig meríthetni Mo-
narchiából: 1, Mellyek a Monarchia fajai? 2. A örö-
kös Rendek fajai? 3.) A' Nép személyzetének fajtái?
A' Nép személyessei kik alig? mi modon választ-
ják a' törvényhozás módjait, miképpen gyakorolják a' Ren-
tek.

Jegyzés. Az utolsó így argyazás Formája von Anglia.

§. Megérdemli az olvasást ezen így argyazás forma-
járól: 1, Közép Staatsverfassungs-lehe-
§. 27-28. §, Montesquieu Esprit des Loix
XI. Chap VI. alatt még látszik az egészen bal-
vonnya volt. 2, Leg jobban le irtatott egy Genevai
harafi, de Lolme illyen tárgyú Munkájából: Con-
stitution de l'Angleterre. Londres. 1785. 2.

Harmadik

Harmadik Rész.

Az Igazgatásról. (: Staatsverwaltung :) Admi-
nistratio :)

§. 84.

A' Staatus igazgatása részint Belső. 2dr Külső.
A' Staatus belső igazgatására tartozik: 1, A végre haj-
tó hatalom gyakorlása, vagy az ig nevezett Polyticum
az Uralkodó első fogva, egészen a' Falusi Birákig. 2, A'
Törvények és az igazság kiszolgáltatása. (: Justis-
wesen, Res Justitiae :) 3. A' Polizya — Inté-
zetek a' polgárok élete, egészsége, javuk, bátorsága, és
tulajdonaikra: (: Országos Vádakról :) vigárol :) —
4.) Hadi erő, melly áll egyrészről, külső bátorságra (Jam
tartozik :) (: Heeresbereich, res Bellica :) 5, Jövedel-
mei, és Költségei. (: Finanzen :) 6.) Vallás, Tudomá-
nyok állapotja a' világ dolgai is, gyülekezetek.

A' Staatus külső Igazgatásáról tartozik azt
a' foglalatosságok, melyek ellen a Hadakozás, Bé-
kés kötés, Követségekre, Követeket küldés, fogadás
tárgyát v. el fogadását — egészen: azt az illetményt,
melly egy Staatus áll más Staatusokra nézve.

Az első pontra nézve szükség meg jegyezni:
Miképpen gyakorolja az Uralkodó a' végre hajtó
hatalmat — és kitől ed ger erősítve? A' Staatus tu-
rudásai és kiadásai hányan osztódnak? Mellyek a Politicum
Dicasteriumai? Alsóbbak, Felsőbbek —? Egyszerűbb

mi

mi képpen vagyon rendelve? mi az összve függés azok közöt, mint eg mesterség, mint más rendei közöt?

§. 65.

Alsobb osztályok? Departementusok: eg Statustul.

A Belső Bátorságra nézve:

I.) Az igazság, és igazság kiszolgáltatása módja (: Justitia:)

Ezen ágnak két főponton kell vigyázni az a Statistikán — 1.) A Törvényekre. 2.) Az igazságkiszolgáltatása módjára.

A' Törvények vagy illetik az egész Statust általában, az Uralkodónak az Alattavalókkal való jószág vagy tárgyaikat a' privatusok jószágaik bátorságát. Amazok fundamentum törvények, ezek pedig különösök. Az elsőkből ő értjük eg Statusnak alkotmányát, azaz: arra tészik eg Statusnak alkotmányát, és azt tészik eg Statusnak Rendei közötti közönséges Törvényét (: Jus Publicum :) az utolsóból ő értjük az erkölcsi polgári állapotokat, és ezeknek határozásokat: 1.) Az Emberek személyes jussait — 2.) Polgári Törvények — Leges Civiles — 3.) Kettőségbe nem sorozandó jussait — 2.) Büntető Törvények, Leges Criminales.

Mind a Polgári mind a Büntető Törvényekről, hogy részletesebben szólhassunk, mindenik a' maga helyén.

1.) A' törvények eg Statusnak három törvényeit é, mint Dániának, Porosziának, Svédországnak, vagy vegyék, mint most N. alegújabb jelenségű a Nápolyi és a Római Törvény Spanyol országnak.

2.) A' törvények sürgős gyakorlásúak é vagy nem? —

3.) Kellyes é vagy kijárásúak? 4.) A' Törvények mikor érik tökélyüket vagy hanyatlanak? Kétségtelen értelmüek é a' rendeletek, tudvalevők élementumai?

5.) A' Nyilvános sajtó, Korlátozás, a jelen való idő felülvizsgálása alkalmazandó é vagy nem? Okai mik fontos oldalait, vigyázata a' Statistikusnak a' törvényekre. —

A' Büntető Törvények körül.

1.) A' vétkesek vagy é alkalmaztatva vagy pedig feletteseknek, kegyelnek? Van é még helye a kínzásoknak vagy ennek, mutatkozási Nemzet morsai által, tettek? —

2.) Melyek a' legkönnyebb büntetések Nemei? p:o: tömlöcz — gálya, végyes vagy galéras halál, verés stb.

3.) Milyen a büntetések végre hajtatása? bizonyos helyen végre hajtandó é? vagy pedig sok gyakorlásnál szabad a' törvényt végre venni?

4.) A' kegyelmezés jussa mikor gyakoroltatik és 5.) Mind a polgári mind a' büntető törvények nemei? Sokszor a' törvény Magyarázója? Azt akarod? vagy arra is gondot visel? vagy mint Poroszia a' törvényes Commissio? (: Gesetz-

Commissionis.)

§. 66.

A' törvényes hatalom, és ereje ' többet függ a' végre hajtóitól, és az igazság ki szolgáltatásától, ' nélkül a' Törvény ' holt állat. Három dolgot figyelmezni ezekre:

1, A' büntető igazság ki szolgáltatása elvén e' vala-ve a polgári igazság ki szolgáltatásától vagy nincs-e?

2., Melyek mi a polgári, mi a büntető Felső és Alsó Biró Széket, 's mikeppen vagyon egymás közt Rendelve. A Birákat ki, nevezi ki: Uralkodó, v. mint Angliában mi esetre ' a Biró hivatalt ódzve. Meg változnak-e' a Birák a' törvény ' vizsgálatától, mint Remét ' nagyobb részéh vagy nem?—

3, Tudni ' jegyezni a' Törvények Magyarázattyainak módjait — (Ebben: a' mint tudni:) két mód van:

4.) a Penyold Lapsus v. Sebes folyásait.

5, Hűtlenségi voltait.

6, A' Törvény tanúskodó folyásait, vagy a' törvény ülésnek nyilvánságait, mutatog reá szerint etától függ a' Perlekedésnek hossza, halasztása.' ' '

7, Mennyire kell bizni az igazságh igaz, egyenes eljárásra nem hajló ki szolgáltatásában? — Hozzon kegyesen: Milyen az az ut, a' melly mint egy a' maga jussára ' igazságára vezet

§. 67.

II.) Polizia vagy: Országos vigyázás?

A' belső bátorság és tisztesség fen tartására, a' törvények és az igazság ki szolgáltatásának mellett, ' a Polizia. Az élelő Zéle, a' gonoszt tsövirt, ha eleibe jő-tesz, ' üreli és ' büntetteti. A' Polizia Köteles ége ' függ abból áll, hogy a' gonoszt tételeket ha tsak ' előtte, és meg szaporodjanak ' fojtsa.

A' Polizia Köteles ége jó rendet. Alkalmazni kell annak az az élelét Jóakaratját, bizalmasait, vagy: tulajdonait. Alkalmazni kell a' rosznak erőt, és a' tettesnek vétkesnek ellen. —

A' Polizia Köteles ége a' polgárok életére, vagy szerelmére nézve az, hogy alkalmazzák minden erőszakoskodás ellen. Erőszakos és titkos gyilkosságok, ' gyermek ölések, ámion gyilkosságok ' egy-

De positivé ' jóban tartja a' szemet, és igazán Polizia az élet életek, ' tartására. A törvények minden intézetek (: Amstalten:) reá szerint az élet életek, ' tartására, reá szerint az élet nyomorult ágait enyhítésére, kipótlására. —

jegyzés:

Szorosság eles és gondoskodás a' szülő asszonyokra nézve — Szülő Házak minden gallérozó Statusb, a' Szülők szaporán, Orvos konvet hatnai vagyon-ágainak módokat ' ügyes fogott nem hagyni el- nem tétetni ki magok és gyermekeik részeghez ejtik, és vesztegetnek.

2or.) Szoros ügyelés az orvosokra, Bábákra, Bábákra. A' rossz tekintetű sok ér, sok gyermek elvesz-het. Különösön a' rossz tudatlan Bábák miatt minden az Anyát, mint az Gyermeket. A' ki gyermekeket a' törvé-

nes

net ellen i kötelessége az Igazgatást oltalmazni – Ez ellen a Florentziák fel találták Mustrát – melly által a gyermek ölést:, vagy: ő nyomorát el lé tenélni.

3or:) Az Igyotállyok. Mennél tovesebb halgy benne annál jobb ügyelete, és vigyázásra mutat. A' hálandóság nagy's ágán Thermométernai a' Hálandóság Lés tüje – p:o: az Wimbergik ő hal- 25ből -t. a Párisi Hotel Dieuk - 9 - 2.

4er:) Fattyu Házak. Ezek felállitására alkalmatosságot adnak a' sűni gyermekölések, és ki tételek. Jó fő dolog ezek allitása módja. Hadd güdvagyok a' Fattyak mint a Párisi Hotel dieuk vagy: a' Staticus sirdalmai. Jobb da falura osztatnak. a' tiel nak tsak ugy felette ő, ha ő kegény a' nyomorult gyermekbe tetzen germeket. – Bertz fizemi kell:-a' Ek tehenisége vö 24ből Strasburgh 100 Talléros, Geneváh 130 Talléros. –

5er:) Hiniöte be oltó Házok. A' természetes hinlóky ő hal néha 6ből 7ből néha 10ből -t. a' be oltás által a tapasztalás szerint néha 100ból néha 500-t, néha pedig ezekből egy se. De ez a' Valtzinát ezen geiszlet szűrsegtelenné tette. Egy illyen határon, London 1801ben végben tsak egy orvos többe oltotta be a' Valtzinát 5400. személyeket. —

Jegyzés. Egy illyen trémü tudos Ujságh: Annalen der Litteratur und Kunst. 17ter Jahrgang – August 1803, a' természetes, hinlö, Be oltod eröl hinlö, és tehen hinlö ellenjen vetett ötsme egymasal:

1, A' Halandóságra nézve: –

a:) a' természetes hinlóky ő hal 6.-t. az eröl Nemzetek legalább felé elhagyja, és ig az eröl Nemzetek ő halnak: t. London ebben 3000: az egések nagy Brittanniáh 40,000. –

b:) a Be oltod eröl hinlóben, ő hal 300: t, London 200: t.–

c:) A' tehen hinlóky nem Dal meg a' be oltod személyek közül egyet is. –

2:) A' Predelmes voltokra nézve:

a:) A' természetes hinlót 9: t. vesz el meg ölnek egyja.
b:) A' be oltod hinlóky 30. vagy 40: t.
c:) A' tehen hinlö fő Dajka ve Predelmes.

3:) A' Hiütésekre nézve:

a:) A' természetes hinlóky ötsmeg ismeretségek hiütnek.
b:) A' be oltod hinlóky többnyire sebes.
c:) A' tehen hinlóky tetö 9. ezer.

4:) A' Költségre nézve:

a) A' természetes hinlóky a Berget külön kell temetni, ragados – az orvosoltatásnak sok költsegei jár.
b:) A' be oltod hinlóky szükség's a külön vigyázás.
c:) A' tehen hinlóben nem szükséges. –

5:) A' megkivántató vigyázatra nézve:

a:) A' természetes hinlóky hijják vö, mikor az éjjel ai, hamarább vigyázni. –

b:)

b:) A' bé oltod hiuköly szükségessége a' Orvoslásnál, d:
osa,— Nem lö mükor oltani: p:o: nagy hidegbe, nagy m
legh, igen kösöny gerendh- vei erh, beteges erőbe
terhes asszonyba, ügy gerendbe, amikor a' fagaj jö
c:) A' tehén hiuköly tenyés vigazás tell. Lehet
ni tej hol vagy gerendh j. —

6:) Az Orvoslásra nézve:

a:) A' természetes hiuköly szükséges az orvoslás alk
j- utánnia j —

b:) A' bé oltod hiuköly j szükség.

c:) a tehén hiuköly nem szükséges.

7:) Következésekre nézve:

a:) A' természetes hiuk ő thesitja az orvo.

b:) a bé oltod hiuk nézv.

c:) a' tehéni hiuk legkissebb részh sem.

Továbbá: A' természetes hiuk magyarázni fok
Nyavalyákat hoz- vakságot, süketséget stb a' bé olt
tott hiuk ritsebb mértekh — a tehéni hiuk leg
ritsebbet se.

Ezen utolsó pontnak tellyes világlatára ügy bizo
nyosodni. —

Hogy addig elé a tehéni hiuk bé oltás által sok or
szágok, fő egyek élesség tartatnak legyen, bizonyos

6:) Dajka Házak (: Amme Komtoire :)

Ezek tellyes világ az olyan ügy gerendekre dogozni és
velni, a' kik árvák maradnak, a' kik anyjok beteges
és erőtlen, a' kik anyjok Vénusi Mérgezéssel el vagyok tölve.

[illegible]

tről a' Vénusi méreg el terjedésétől ő gátlását.

De tarvok még más jól tévő Intézetek. Ilyek:

1:) Az Intézetek mellyek tárgya, a' szegény betegedés szenvedők tajáltatása, és orvosoltatása, nem külömb a' szabad Paitákat a' szegénynek szamára p:o: lon
donba. Ide tartozó illyen: —

2:) Tajékozó Házak a' szegény és vesztek szamára — mint London ebben — a' szegények szamára rendelt minden Intézetek London only tenik 850,000 font Sterlingbe vagy: 5,100,000. Tallérba. Ilyek a' Városok Citty nevü részében, a' Városoknak formálva, mellyek 15,000 font Sterlingetgyüjtenek össze tegest trélva. —

3:) Halottak Házai: (: Leichenhäuser :) hogy senki elevenen el ne temettessék. —

Például szolgálhatnak ezek Társaságok Angliában:

1, Az Életbiztosító Társaság. (: Humana Societas :) a' mi alul fel állott az olta már 2859 Esztendőtől fogva tartozik az életet.

2:) Egy más Társaság melyek tárgya, a' betegeket a' szegény ő Házaikba felkeresni, és rajtok segíteni.

3:) Egy más Társaság, melyek tárgya, a' szegény Szülő Asszonyokat, a' Szülést idejében segítni. E végre Ő tsegeket tart, a' kiknek készen kell lenni minden hogy Óra nélkül, a' hová a Szülő segítségét kívánnyák stb.

Mellyik Nemzet vehetheti abben a' részben az Angolnál?

Közönségesen a' Statistikus vizsgálja: Mit tselekednek az Igazgatók, mit a' Nemzet ezen évek élésének tar-

tá

tartására? mit az őrök Kötelességeik enyhítésére?

A' Polgári Szabadságra nézve, jönne Kérdés: Mellyek a Polizia határai? Határozatlanul é' vagy nem? és mennyivel áll ő, vagy jér össze a' Polizia Hatalma val a' Polgári Szabadság. — Ez: örök Publicistáknak Fejtegetésenyéség Vetnei — hallgat a' tudósítás. —

A' Polgári javakra nézve: Mennyik helyt Pertractálnak azok bátorságok

1, Az őrség ellen. Poliziai Intézetek a' lopások ellen. 2, a' terhesítés ellen — ágyás ellen — (: Tűzkár :) vízáradások ellen stb. +

Jótsok nemelly vonások. Bővebb elő adások a' Poliziai tárgyai a' Politikáig. —

III.) Külső Bátorság — Hadi

1.ső erő.

§. 98.

A' hadi erő vagy szárazon lévő vagy tengeri. A' szárazon lévő ollyi gabonaságra, Lovasságra, és az Artillériára. Mendel szerint a' lovasság teszi az Armada ¼ vagy leg ⅓ részét. Nemellyek arra mondják hogy leg ⅓ részt. Ronaly ha a' Légio volt 4000. a' lovasság volt 200. Ha 5000 bol. 300. a' lovasság többet tenne mint a' gabonaság. Mendel szerint az Austriai Monárchiának 100 Lovas annyit tenne, mint 2000. gabonás, egy gabonás tartása 50. Tallér — egy Lovasé 125 Tallér — Had idején 3. annyi —

A' Lovas Regementek osztatnak Divisiokra (: Strállyokra :) erre pedig Squadronokra. a' Gyalog Regementek Bataliónokra, erre pedig Kompaniákra. —

Minden Regementnek van Stabja — melyek ezekből állnak: egy Ezredes, Oberster, Obristleutinent, a' Majornak Regementz Pap, Quartély Mester, Auditor, Sebesz Physicus +

A' Sereg nagysága függ: 1.) a' Nép sokaságától. Montesquieu szerint 100 ból 1: Sardoniából 40: 2. Delphából 50 ből 1. Prussiából 30 — 1. &c.) a' Staatnak Finantziai és Politikai Tekintetéről. —

A' Statistikusnak jegyzi:

1, Az egész Sereg nagyságát; — a' galopság és lovasság szemmeltartván ugy továbbá az Artilleriát —

2.) A' Katonai Harapsiát, vagy: pénzel fogadottat. A' harapsit inkább szeretik a' Hatalmasok, a' pénzel fogadottat nem. Ebből nints Patriotismus, bajnok ágerstetni a' Harapsiakkal. Kérdhatjuk szabadságát a' pénzel fogadott Katonának vérétől el.

3.) A' Katonai szerzésének módjait — Verbung, Cantonalis, erőszakos fogdosás vagy ki írás mint fent. —

4.) Tisztek formálásának: Katonai Oskolák a' tisztnek, Artillerista — Ingenieur Készítésének.

5.) A' Sereg tartásáról. A' Summát melyet egészen Sereg tartására kívántatik — a' Magyarnyelvben Fegyverházakat, Hospitályokat, erről egészen. —

6.) Mikéntt gondoskodik a' Staat, a' ki szolgált Katonák

és

és Tisztek'irant? Pensiok, Invalidusok hárai Jut-

Jegyzések.

Az állando Katonaságot Europában vö be' horzasa-
tulajdonittatik Vtsö Károly Fö: Herk. 14ik=dapodat ta-
lay elöszöri Táborad ant a' forma, a'melyel ma bir, az Eu-
ropai hadi erö. A' hadi Mesterség Europa tanittoja a'
volt Fr: örg.—

A' Pusta por, puszta, és ágyu fel találtatott a' 14ik
Zárk. Fel találtatása tulajdonittatik Fekete Berthold
eg Freyburgi, Szerz Ferencz Szerzetü Barát-
1300k Elötten a' Pusztak'j- mint az ágyu Kanotral
Sütettek. Az Abrol a' 14ik Zár találmanya.

Nemelly hadi találmanyok Egyes'aji:

Mozsar ágyu 1500k
a' Bombrol és többiek—
Piskaj'k — 1300k
Puszta por mint 1300k.
Uyso Batteriak. 1520k
Péter Rézek. 1574k Fr: orgk.
Türey Soltyobrisolt 1666k. Lovas Artilleria Prussia
by 2ik Fabricalat — 1759k.
Szerencsegalogsag Angliab — 1798k. Uyso Brigadir
Fr: orgk vgy an akkor.—
(: Litter: Zeitung 1802 Febr. p. 272.:)

§. 9.

A' Tengeri Csatarol (in tengeri erejek'j: Erö-
nöstöri a' Flottak, vagy: Hajok Sereg. A' hajok:

1;

1; Linea hajok. Ereku ágyuk 60=tol 120ig. erek 400=tol 875ig.
2; Fregatok. Ereku ágyuk 20=tol 40-50ig. erek 240=tol
220-400ig.

3; A' 20 agyunal alsobb Csalupok, Brigantinok &c.
Angliab mint a' melyna eg elsö tengeri erö, a' hajok
rendje és elosztasa eg von.:

Ö= Vonyadek	Agyuk.	Emberek.
1ök — —	100 darab felyül	850.- 875.
2ök — —	98. — 74.	700- 950.
3ök — —	80- 74.	500- 600.
4ök — —	50- 44.	320- 420.
5ök — —	32- 40.	220- 320
6ök — —	28- 28.	140 - 200.
7ök —	18- 20.	90.. 125.
8ök —	Agyu Brigok és Kutterek-	Agyu 6-14.
—	Emberek-	25-50. —

A' 90 ágyus Linéan hajok' s' arony felyül lévök 3. Linéa-
lesök, vagy Fedettek, és ig arokon 3. sorol vagyok az
Agyuk. A' többi linéa hajok' két emeletüek, a' Fre-
gatok eg emeletüek. Ket az ütközetkor a' hajok' hátu
megett állnak, és ig könnyebb hajok az alineákbol ki hu-
zák. — Minthogy könnyebb más tréfákra; szoktak for-
dittani. — Agyuk- galliotáik neveretek az ág Mikal-
rakodo uyso Batteriok, a' mellyektöl a' tengeren, Va-
rosok, és kötö helyek' Satz szoktak ostromolattni. —

A' Flotta oszlani kétféle képpen hajok ohtálykotva, mellyek
Jesc Divideretek 1: Escadre:) nevezteték. Angliaky az regiek

Flot

BIBLIOTECA DOCU
„BETTLEN"
AIUD

Flotta 3. illya osztályokra osztatik: t.i: a' Vereg, fejér, és
vörös Zászló alljara.

A' Flottai Commendorrál az Admirálod: de a' felső ügyelőmagáé az Admiralitusé, v. az Admiralitusnak Regiumáé. Angliában osztály (l. Escadre:) osztják részekre. – u.m.: első, Hátsó, és utolsó üstökösre. Minden osztályt vagyis Admiraljai, Vice- és Al-Admiráljai: Angliának a'Linea hajókkal, 50. ágyukkal, Fregatokkal, Brandereket, Fegyvert, Munitiot hordo hajókkal, Commendant Hadnagyok – elesség hordo hajokat, és nyolcbbakra egy-lossmanok.—

A' tengeri erö rettenetes Nagyságba terül.

1, A' hajok épitkezése. Ex: orgk 1776 Esztendo ez 100 ágyus 325,000 Talléros.

—	80.–	250000.
—	74.–	212,500.
—	60.–	175,000.
Fregát.—		82,500.—

A' Készitése 1, alább felannyi – Angliának ez 100 ágyus hajo, a'ki készitésével 2 gyüt 80,000 font Sterling. Nagy költség tell.

2, Tisztek, Matrosok fizetések. Angliának ha a' hajo tsolgálatba vagyis ez egésze Fizetés + vétetik: másfelszer fel fizetés.

a:) A' Flotta Admiráljának vétetik Nappjára 5 font Ster.
lin

Sterlinger.

b:) ez Admirál 3 font – 10. Schilling.
c:) Vice Admirál. 2 font – 10. Sch.
d, Al-admirál. – 1 font. – 15. Sch.

Ezen felyül az Admirálod, és Vice Admirálod, és Vice admiralod, Nappjara admirali fizetés 20. Schillinger – v. 1 font Ster.

e:) ez Mástros Hadakozási idejen ez Hadnagyra A. 3/4 Az egesz Flotta tartási a Békeség idejen terül 3,000,000 font Sterlingre.

3:) A' Tengeri erödet Kivánatos Intézetekre.

a:) Hajo Épitö helyek, hajó epitö Mühelyek
b:) Hajo Kivánatos Mühelyek, Tengeri Fegyver házak, Tengeri Magazinumok, Tengeri Osztályok.—
c:) A' hajokhoz Kivánatos Materiálékra, p:o: Fára, arbutzokra, vastag, Rendere, vitorlakra, rézre a' hajok verésére Satz.
d:) Matrosok hajókra, és azok tartásara. Angliába a nagy részre a' fundus Dominum ön, hogy mind tengeri Szolgálatra lévő ön fizetésekből el tartsák valami-ereu, kivül tartozik ez nagy Földjait benn hagyni. – a' többit, a Parlamentum provallya. —

Hogy ez Birodalmi tengeri erejét, és méretessék, tudnunk kell: 1, A' hajok Számát p:o: 1804ben Angliának mind össze 729. 2, Azok nagyságát, hány Linea hajónak Fregát? Satz. p:o: Angliának 1804ben Novemberben = Nappjain találtatnak.

a:)

a:) Línea hajók 1505.
b:) SC. Ágyuval - 24.
c:) Fregatok - 132.
d:) Kisebbek. 400. felyül. A' Línea hajók szama nél
több nehéz tevesebb. - Akkora tengeri ereje, mint
Angliának, eg Statusnak sintsen most Europaban. —
e:) Mérsékettyük eg Statusnak tengeri erejét, a' Hátra
szamokból is; a' Hetedik a' mint ez több ut tevesebb. -

IV.

Pallérozodás és világosodás.

Vallás, Nevelés, Oskolák, Tudományok állapotja).

§. 70.

A' Statusnak fen állatása szükseges a' Vallás. Innen be
lé is von szükse a' Status akkoramányára, és mód a tsak
a' Lelki esmeret dolga volna: lenne a' Status tüzönse
ges dolga: — A' vallás allyadtyák vigyázására, a' szem
mellyzés tárgya a' Rendőrségnek. —

A' Vallásoknak nagy különbségein. Tsak nem
annyi vallás a' Tanyán. De vagyok bizonyos sza
szukadásnak, a' mellyek ez több ut tevesebb erőt tartanak
a' két rigyadaron dogmákban kiségyék, v. vallyak). A'
tásokat el lé osztani e következendő modon:

1.) Monotheismus és Politheismus. A'
első vall eg Istent mint a' világ Teremtőjét és Örökösi
gyarapitóját, Gyeremtőjét; a' második sok Istenek.

A' Monotheismushoz tartozik:

1.) A' Zsidó Vallás. Ezt a Polytheismus utánra leg
regibb. Fei fő Ereklyéi ön benne:

a:) A' Rabbinitáné, vagy Talmudistáné, a' lyik az Ó Tes
tamentum mellett még bizonyos traditziókat veszik fel.
ui: a' Talmudot is annak eg kötelező erős tulajdonsá-
b:) A' Karaitáké a' lyik a' traditziókat eg veszik.
c:) A' Heresztény Vallás, melyet a' Zsidóból vette
eredetét származását, és mind az Ó mind az Uj Tes
tamentumát is be szedték tartyák: —

Ebben sok Secták vannak:

1.) Nyugoti Heresztények:

a:) Romai Katholikusok. (: Romano-Catholici:) Ez papi
ját a' Papa). — A Bibliának nevezik Latin (a' deák), vagy vul
gata versiónak — hiszik 7. Sacramentumokat — hiszik a'
transSubstantiatiót — a' Szentek segittségül hivását —
a' Purgatoriumot — Eö Dogmájok: Unica Fides Ec
clesia Romano Catholica.

b:) Lutheránusok. Symbolicus Könyvek az Augsbourgi
Confessio. A' Reformatusokról tsak keves különbözik —. Vol
tak probák, hogy őket is egesitsék. Ha el sülyedne: nagy
jó volna. Fő Dogmájok mely őket különbözteti: Ubiqui
tas Corporis Christi. és a' Hitnek az Ur vatsorájak
vo szentségben jelen léte). — ☞ A' Predestinatiónak vo különböző vélekedés.

c:) Reformatusok. A' Lutheránusoktól különböznek az Ur
vatsorájok, és az elválasztásról vo hitek. (: Decretum
Predestinationis:) Symbolicus Könyvek a' Confessio Hel
vetica.

d:) Angliai Heresztények. Ezek az. Episcopálisok, v.
Conformistálok. Ezek a' Hitre, az Anyagi egyházi fejek

tar-

tyák- a' Püspök' Szava ez meg vagyis' Egyetem, mint-
Katholicusokkal- eg Rovás' a' Vallásbeli Egyesülés formája
kat hasonlít a' Katholicusokhoz. B. Presbyterianu-
sok), Nonconformistákat v. Puritanusok. Ezek ő veze-
a' Monarchica Hierarchiát- at"ejaragaszkodó tarta-
a' Ministrátziát- Ezek Reformátusok' de tőllek meg-
különböző sok részbe.- 7.) Independensek. Ezek nem a-
karók ejnemi semmi Hierarchiát jelenti Jelentenek. Ar-
állítyák, hogy mi Ekk független, és tellyes Szabadsá-
gal bir.- Ezek fő Tzikkelyei vagyon: 1.) Tsak a' Szent Irás
ragaszkodnak. 2.) Rendelésekben, véltkedésekben tsak azo-
nokat nem tartyák, a'kiknek hálálok láttatok nincsenek, va-
tóztatyák. 3.) Symbolicus Könyveik nincsenek.-

Az Evangelica vagy Jnkább Szász Vallásból származ-
sok különböző nagyobb v. kjsebb Sektákat). Illyek:

Az Unitáriusok. Ezek magokat az új Testamentum
hez fogják. A' 3. Háromságot nem Tiszták. A' Krisztus
nem tartyák Szükségesnek- Ley több vagyis Wallyás
Angliából.

Mennonitákat v. Anabaptistákat. Nevezetes Bap-
tistákat 3. A' 3ik germekek ő k keresztelik), kik tsak az
Ifjakat és Nagyokat. Keresztelt v. jollyó vizből v. ezzel ne-
Belt Baptistériumokból).

Quäckereket. Tremulansok v. Rezgőktől). Ennek a
a' Secták fundámentoma volt egy Fox nevű Szász-
diak és eg Filozófus. A' Christus ia Fáradtság volt, s
arra jobbá tenni a' Népet. A' régi Idők ennek a' Szász
diák Secták Jsonlók kívül lehetnek volna a' Pyrhagorások, és

Ctsak

Stoikusokhoz Secták jók.

Ebből a' Secták a' Fanatismus ötvözetéből állnak az ördög-
től.- 1.) Hitből az Inspiráczió és a' belső Világosság-
tól,. 2.) Ars tartyák hogy minden Papi jótselekedet
különös Papra- 3.) Az erőtlen bélyegből tellyesíteni egyá-
lul. 4.) Nem kell bibelődni Okoskodással- Speculatióval-
hanem tsak olly dolgokkal melyek a' Szívet jobbítyák 5.)
Kötitanulják a' Gyülekezetet indulatyait, szokásait magok
kéretlen tűréshez szeretetlen igaságos minden sértés-
elfutástól. 6.) Minden erőtől egyenlőtlen, nemazért vagyis
hogy eg mást el gyűlöljék,. Amen sőt se fogyó Jegy-
vers. 7.) Tiszteletre, s'hinsson tellyámi, de nem bizalom-
nem rétjük semmi be folyásba nincs a' modis.-

Sokan vagyis Angliából és Északi Ame-
rikából. Angliából mintegy 70000 Herrnhutterek vagy Morvaiak,
a' Secta fundátorja volt Prof Zinzendorf- Morvaiak
Judenaimyától Speculativa részre Fanatismust, és a' fel
heviti Fantáziát szülemenyek- Judicat magokból sem
és belső Rend vés érzéseket fel ébresztheni. Ennek nem
ér általuk arra, hogy ezt a' Secta ne jámbor. Elvon
Példával éreznék Afrikából, Afrikából, és Amerikából. Kü-
lömbözik magokat közzé tsak egy erkölcsi fenyítéket tartyák.

Swenkfeldiánusok. Ezt a' Secta kisebb, legkisebb
Sléziából és Amerikából. Magokat közzé tsak egy kü-
és élesen ezekre vétve fel.- a' Sacramentomokat sem-
mit se tartyák.

Rheinsburgiak. Ezt a' Secta minden Vallásbeli emberből áll

eg fajta Hollandiából.

ill. Csak Socinianust nem vesznek be. — Rendes Fanit-
tyjak nintsen. Minden Ecclesia összve gyült egy hiten
egyszer a maga helyjen, s. Akarendöbeli tettzes Deinek-
urgh, a' Mi az Ur Vacsorajat ki osztatik

De azarra végre az Arminiánusok, vagy: Remonstrá-
sok, Hollandialy. —

II:) Napkeleti Keresztények.

Ezek három fö, több Secta:

1, A' Görög Vallás. 2, A' Nestoriánusok. 3, A' Monophysitak — 4, Jakobitak 5, Kopt-usok Egyiptomy. 6, A' Maronitak a Libánus hegy körül, Syriáy és Cyprus Szigetéy — 7, Az Armeniabeliek.

3, Mahumed Vallásu. Lesz a' Zsidó, és Keresztény Vallásbol. Bibliajok a Koran. Mosest, és a' Krisht-st Prophetáknak tartyak; de ök, többnek Mahumednek. Hirnek eg igaz Ist. a Zent Koranjokot Polytheismus tartyak. Hisinek eg Fatale Décrétumnak. Penitentiatlonnek — Mekkába járt kussuna — Polygamiát utalnak ide tözlök. —

Ebben két fö Secta:

a:) A' Sunnitáké Ezek a' Koran mellett be vesznek a' Sunnat, vagy Traditiok Konyvet is. Mahumed successorait tartyak Abubeckers.

b:) A' Siitáké, v. Separatistáké. A' traditiokat ugy vesik. Mahumed igaz következöjök tartyak A. kit. Leg több vagy Persiay, és Indiay. Mekkába járt

jaro buss ura; de ok adot tell fizetniek; Ezek több
sok Secták vnak.

Polytheismus. Pogány Vallás.

Ennek két fö Szakasza.

1, Ember imádók. Ezek imádnak vagy jó Istenek p:o:
Fejedelmeket, Hösöket, Patriotakat stb. vagy: élök
lévö erdeit: p:o: Despotakat. Regen a' Romaiak a'
Cesárokat. — ma Spanyolok a' Dalai Lamát. — vom Polytheismus sind noch einige übrig, welche Menschen als Götter verehren als die Japanesischen Dalai Lama

2., Lélektelen Dolgokat imádók De tartyak:

a:) A' Jétij imádók. Fetijo Portugallus nyelven
Istent dolgot tészen. — Ezek minden imádnak, a'
mi a' terhmészet ö érzékenységének ötlik. p:o: eg fekete
páltzát. Leg alsó gradust ki Vallók. —

b:) Csillag imádók, vagy: a' Sabiusok. Ezek Nagy
Istent, Csillagokat, a regés imádjak. Leg gradusal fel-
lyebb emelkedtek, mint a' Jétij imádók. 12: A' Sabiusok p. 31 Brucker H: Phil. Lehrbuch bittet Uebung in planetarischen

c: A' Vallásokra tartozók: Politeismus Geogra-
phie §. 20. Sag. Gaspari politische Geogra-
phie. §. 3. A' Protestans Vallásbol származó Sectákra
nézve: Vendeborn Gr. Theil. von Zustand der Re-
ligion in Grossbritannien. Leg fökeppen: Stäudlins
Particulaire Geographie.

§. 71.

Meg jegyzi a' Statistikus egy orszag a' Vallásit, v. Vallásokra.
Ezeket jo, vagy rossz tulajdonait, és hogy uralkodó arrol közönsül.

ttül valamelyik vag egéllő szabadsággal bír. Sőt tovább a' Vallás állapotjára nézve, a Vallásbéli igazgatási: Papok kiszittetésére vő ügyelet, iskolásson. s Mekkora a' világ ódon gyakorlatja mindegyik Vallásbó? Nem külömb utolsó szava: Mi a' relátio a Papok és világiak közöt. Mennyibe tenül a' Status a' Papok tartására? Szól. Napolyból az orszt.

§. 72.

A' Vallás után a' 2dik főbb eszköz az erköltsi nevelésre formálására, világosittására, pallérozására a' Nevelés, és tanittás. Erre ügyelni az Org. Igazgatónak legfontosabb, legszentebb kötelességök. — Az er iránt vő nagyobb v. kisebb gondoskodás nagyon karakterizálja az Igazgatást, és a Nemzetet.

A' tanittásra szolgáló intézetek.

1.) Legelső a' Falusi iskolák. Ő tárgyok a' közönséges tanitásra, formálásra. A' tárgyal az iskolának ellenkezni. Ugy kell intézetnünk hogy a' polgari életre minnél hasznos polgárok formáltassanak. A' tanitásnak erre tekintettel kell törekedni: A' minek a Falusi Nép a' polgari életben hasznát nem veszi, arra ne is tanittassék.

A' Nemzetek nagy részben tesznek a' közönségre. Ez miveletlen, tudatlan sokaságból hagyatott ki, és lett. Politikai tekintetben általános, káros.

A' Falusi iskolák és tanitás módja, jobbitásra első lépés a' Mesterek kiszittése. Ugy minden pallérozódás, gondoskodás az Igazgatónak, és a Nemzetnek iránt. Állittassanak fel Falusi Mesterekre

készittő Seminariumok. p.o. Helvetiában, Hollandiában Nemes Orgon. Ennek mintájára Németországban Különösen distinctum a Hannoverai vallásztó Fejedelemségbéli Seminarium. A' Svéd Kir. a Greifswaldi Universitáshoz 1803ik Évben rendelésében kötelességül a' jövendőbeli tűzönségek és Tanitók Javittatásának vigyázását.—

Pedellyekre állittattak iskolák az Asszonyi Nemek formálására is.—

Leg többet tett a' Tanitó Nép nézve Nemes Org. Kir. a' Tanitó Nép formálása, és tanittása meg magyarázására.—

c.) A Nemes Orgi iskolákra, és Nevelő Intézetekre nézve: Litterarische Geschichte der Sämtlichen Schulen und Bildungs Anstalten im Deutschen Reiche nach Alphabetischer Ordnung bearbeitet von Johann Daniel Schultzen Doctor und Lehrer der Universität zu Leipzig.

A' mondottakra lépést jó iskola Könyvek készittése a' Falusi iskolák számára. Ezek nélkül a' jobbik gyakorlat nehéz — tovább is menni a' Nép formálásában.

Jegyzés: A' Falusi iskolák számára a' Jobbnak Könyvek közül egy ex: Bechers Noth und Hülfsbüchlein. Magyarul: Szükség és segitő könyv.

2.) Polgari iskolák. Ezekre a' városi polgárok gyermekei

készítteti a' jövendőbéli polgari élete, treiljaig és e
rendeltetésére, egészséges. Minden
nemeltatási legfontabb önteni, nevezni — A'
fele a' tre és elrendeltetés a' Statusb, a' nevelés
fornáltatnib; annyiféleb kell lenni — Ezek
leb iránt gondoskodni mint polgárok az ügyi és jól
elrendelt kárny.

3.) Gymnásiumok, Lyceumok a' magasabb Tu
dományokra való készülete. Universitásb, melyek
a' magasabb Tudományok minden ágai tanittatnak. —

Ezeken kivül különös tárlatra különös Akolodvna
pl: a' mellyekbe a' Katona Tiszted., Földmérő
a' Föld miveles Mesterség, bányász mesterség, ba
ök mesterségi saj tanittatnak.

A' Tudományok, szellemi tételére, s tökélletesitésére, s
re szolgálló az Akadémiák — vagy: a' Tudós Társaság

A' szép mesterségek, minémiek: a' festés, Kőfa
ragás, Kép öntés, metszés, épitészet saj. tanittatnak arra
nevezett Mesterségek Akademiájaik saj.

A' tudományok és mesterségek elő mozditta
sára tartoznak:

1.) A' Bibliothékák, vagy: Könyves Tárok, de
nagyobb egész világon, va' London a' Lachlington Könyv
ves Tára. A' bé tétetett s letett Könyvek szá
ma tészik 2 000 000=. Párisb a' Nemzeti Bib
liothécáb tétetett 300,000=darab vn.

Jegyzés. Lachinton elemiein tsizmadia fold ző volt: —

2.) Természeti Gyüjtemények Kabinettya, Képes
Könyvek Regisegek Gyüjteményei, a' mesterségek
Darabjaiknak Gyüjteményei, melyeket nevezetes Föld Fog-
lalatok nevek alatt: Museum.

Jegyzés legtiszteletbeli a' Paristi és Britanniai
Museumok.

Legnagyobb s leggazdagabb mondhatni az e-
gész világon, a' Paristi Museum. A' legelébbi ha-
tárok alatt a' mennyi remek volt a' mesterségek
Oda tolonitattak Rossz Forgból. Ez a' Museumalli
a:) A' legszebb festők remek képeiből. b:) A'
legszebb Kőből faragott, és ezekből öntött Képek,
pől, mellyek közül vn: a' Vivi Ladony és Belvederi
Apollo képe. —

A' Könyves Tárh a' Könyveken kivül ta-
lálhatók:

1.) A' Kéz irásbeli végtelen Gyüjteménye.
Most a' Revolutio előtt 60,000 darabból allott. —

2.) Egyéb olyan gazdag Nemzeti Gyüjtemény.

3.) A' regisegek gyüjteménye melyáll Képekből,
Edényekből és Könyvből saj.

4.) A' végtelen metszett Képek gyüjteménye.
mely 500000 darab vitatkozhatlan tétetett saj. A' Tudo-
mányokra és Mesterségekre annyi világ — és készülés
sokat szolt szinte mint Párisb. —

Hires a' Britanniai Museum, mely
részszerint áll Könyves tárból, részszerint Kéz
irásbeli gyüjteményéből, részszerint a' Mesterségek

8000 font Sterlingen az Hamilton, ály olok örök
szerzés, és a földből ki adandó vegyiseget gyüj-
ménjek részszerint az ujonnan fel találtak képezés
köreid Gyüjteményéből, részszerint pénzen, és ter-
mészeti ritkaságok Gyüjteményéből. —

c: Az Dán Dolz England, und Italien 3tr Band.
jtr Abtheil, és Campe Sammlung merkwürdi-
gen Reisen 3te Theil:)

A' Statistika egy ország leirásából gyüjti ma-
gának a tárgyakat, a mellyekből a' Nemzet, pálla-
nak állapotja, virlése, a' tudományok, mesterségek
vo elöhaladása ki tetszik: p: o:

a:) Az Oskolák, Gymnasiumok Universitások
állapotja, a tanitás módjai, Könyvekkel való sat. Egész
vall: Mennyire mennek a' Nemzet a' Tudományok
és Mesterségekig?

b:) A' Tudományok és Mesterségeket segitő
eszközeit: p: o: Könyvtárakat, Füvészkerte-
ket, Képes Gallériákat sat:

V. Financzia.

§. 73.

A' Financziát tehát tárgyalván 1, a' Status jövedel-
meit illendő módon be szedni. 2, a' szükséges
tételeket fordítni, vagy előlépni.

A' Statust jövedelmei folynak 1, a' Birtokos
fundusokból, melyek a' Statust tulajdonai.
2, A' Nemzet adából.

Az

Az elsőbe tartoznak: Jövedelmek 1. A' Tőke pénzek,
ből, mellyek v. egenesen az Uralkodóé, vagy a' Statusé.
Az effele tőke pénzekre a' Statusnak sokfele képen szük-
ség lehet nálunk. p: o: Palotákat, Kiolvasónyo Bandokat,
Monopoliumokat állit fel vagy pénzt ki adja Interesse
mért Statusoknak, v. maga alattavalóinak.

Jegyzés. A' Kereskedő és az Uralkodó egy kü-
mölyben, mikor az ország kasával édgyesül. — Régen Stá-
tusokat adni ki a' pénzt, kenyér, és más szükségekért.

2, A' Statusi Uradalmaiból. c: Dominiumok:) Ka-
marai vagy: Korona Jószágai:) Ezekre vagy maga az
Uralkodó minden i administrálhatja, vagy árendába
adja, mint régen szokás volt. Itt: ország- vagy ki orsz-
tya a' Parasztok közöt mint Pruszsiában és Dániá-
ban szokás. Regenten tehát ezekből tehetsz Uralkodó a'ma-
ga jövedelmét. Nagy részint el nem idegenithetők. —

3:) A' Regálékból. Ezek a' jövedelmek olyan tárgyak-
ból folynak, melyeket a' Status magát gyakorolni, olly végy-
ből ki adminisztrálhassa, mint a' Status ki javára ki-
vánnya. Leg alább így kellene. — De tartoznak:

a:) Vámok, Harmintzadok, Ut pénz sat.

b:) Az Erdei Postától. c:) A' víz Regálé. jövedel-
mei a' Statusnak a' tengerekből, tokból, folyó vi-
zekből. p: o: Erdélyből az Arany mosás, Hamalisok
ból, a' mennyiben ezek nem privatusok tulajdonai.

d:) Az Erdők. a' mennyiben azok a' Statusi Uradalmai-
hoz tartoznak. A' többiekre nézve csak rendelések
tedet. e:) A' Vadászat, a' mennyiben a' Statusi tu-
lajdonok.

f:) Bányák. Arany, ezüst, réz ón, vas fő
ó A' a'

Bányád. Ehez vagy maga az Uralkodó mivelteti, vagy ha azokból nemelyeket engedi a' Privátusoktól mivelteni; a' mit erigyen be' tellyen adni: a' Privátusoktól szenyedi szabad ámon.

g.) A' Penz veretés jussa. Kotsis, hogy a' penz veretéstől tehessen ide, is abból nyereségét vehet.

h.) Monopoliumok. a' termésekre v. a' mesterségek bizonyos productumaira vo Kereskedés. Ez egyike a' mértékosoknak az orgyilkosi verhedai föld Nyiché.

§. VII.

A' Nemzeti adó Sok Fundusa a' Státus Jövedelmeiből.

Az adonak két Jó Nemei:

1.) Egyenes adók (: Directa Contributio:) Ilyenek:

a:) A' fekvő Jószágok tiszta nyereségiből vétetődni szokott tized (Zehnd adó (: Grund Steuer:)

b:) A' Jószól vagy Kereskedésből (: Taxa Capitis —; Kopf Steuer:)

c:) Bizonyos Kereskedésekből: p:o: Mesterségekből, Kereskedésből stb.

2.) Mellyékes adók (: Indirecte Steuera:) Ilyek:

a:) A' mellyek némely, a' mellyek nem Kedvelésre vagy italokra vetetnek p:o: Sörre, borra, veteményre, gabonára stb. Ezekből a' nevek: Licent, vagy: Akcise.-

b:) A' kelendő portékákra p:o: Angliából a' Lengyelországba orattra, ezüst edényekre, és nehéz megyarok fő Városaiba ugy: p:o: a' világosságra: (: Ablak Salsák:)

c:) Pecsétes Papirosra, (: Stempel Papier:) Ilyenek: Szegletes és más egyéb portékákra, - mellyek egy pecsétet p:o: Halapokra, Plántákra ennek hasonlókat. stb.

Vagynak a' Státusnak történetes Jövedelmei. Ilyenek azok, mellyeket véletlenül az Uralkodó bizonyos Donatio, Privilegiumok, vagy Jutalmak adásáért, Fejedelmi birtokainak Sz. De ezekből a' Jövedelmekből magra nézve el nem juthat a' Státus Kassájába. —

Ered a' Jövedelmek tér fele Kassába folyók:

1.) Az Adók Kassájába. (: Steuer Kasse:) (Steárium - Fünty tár - Pallund Cassa Provinciális:) Ebbe folynak az adók. —

2.) A' Kamara Kassájába. (: Cassa Camerali: - Kammerkasse:) Ebbe folynak a' többi Jövedelmek. —

Ezen Jövedelmeken kívül a' Státusnak egyedül Jutásai.

1.) A' Státus tűrőségei (Intraden): Mintalám, ha (Fr: orgot ki vesztenék), egy Státusnak sincs. - A' régiek "Ille (: ars ista - Kunst in seinem vermischten Schriften von der Balanz der Handlung pag 191.

Filep ist Persius Macedóniai Királyok 30 esztendő alatt több Ezereket gyűjtöttek össze, mint a' mennyit az Alexandri Király bis Paulus Aemilius (: Plinius Historiai:) 20 Esztendő forintot vitt Rómába. Egy százados reichet a' Macedoniai Kassába. - A' Ptolomeusok Kincsei (: Appianus szerint:) tettek 1,911,666,666. Forintot. Rómának a' tőzelébbi idők ot évek gyűjtve 18,000,000. forint. Feltsednag Summa találtatik, a' Perzsiselen Indus Fejedelem Tyrusnak Cassájából - midőn az Angliust, (: Penny garten nannot :) vetette volna. - Volt ezelőtt Prussiának is Kincstárából vétetett történetekből jó tudósítása a' Fejedelemnek: De ragadjon ezekből ki a' Fejedelem

igén fel volna. vagy akkor vele a' felvalamit az Igazgatás. Másként ha el volna zárva, meg forgatás vallene bossaitani.

2.) Pariag érzet a' Bányákhz, mellyek vagy Szükség idején nyitatnak fel.

3.) A' Fundus tárgyi érvö Jószágaihoz.

4.) Az Adonak felemelése – vagy: elöre vö felvétele. E' körülmények derontyák az orgot.–

Ha ezek a' kutfök se elégségesek a' Státus szükségeinek a' privatus tőkéjéhez is nyúlni.

Az adosságot egy Státusra nézve arra alkalmatos, vagy sem? Lásd erre nézve. Különösön: Ha egy Státus magát alkalmatlan adossá: a' tőkének Subjectuma III.ik Világelnök.

Jövedelmei a' Státusnak:

1.) Jövedelmei: – 2.) Zálogra, le tétetett az orgok valamely részei, vagy jövedelmei:

a.) Bizonyos esztendőkig, melyek alatt a' Zálogból minden a' tőke fizetésére mind az Interesek le jöretnek. Ekkor a' Státus kötelessége – hogy elöre fel vehesse le. jöttek be jövendő fizetését.

b.) Ha a' le tétetett Zálog vagy akkor az Interesek le fizetésére elégtelen: egy az adossági summának: – vagy: a' jövedelem örökösön Zálogba vetetik, mig t. i: az adosság le fizettetnek. Így vetettek a' H. Regesbogi Városok Zálogba de 1722 i Sueá. vilszabadultak.–

3.) Bizonyos ekszedőkig vö Annuitások. (: Leibrenten:)

4.) Holtig vö Annuitások. (: Leibrenten:)

5.) Tontin eg Rokenek Louis Tontinjéről nevezetes Egy: Lásd arra: Bielfeld Dr. Theil p.: 556.

A' Státus Tőkéjéről:

1.) A' Státus jövedelmeit nagy részre Fordittatik az állandó Kiadásoknak tartására. Rendszerint a' Jövedelmek $\frac{1}{5}$ részét.

2.) Justitia-vesen: Policzey.

3.) Fizetés, Vadászat, Vallás, Skolák állapottya Sostenuto tivain.

4.) Nagy részét eméstik az idegen, Adovarokkal vö Szövetségek.

5.) Egy részét az Uralkodó Háza vagy: Familiája.

6.) Különös szükségek, p.: Angliáé.. – Egy bölcs igazgatást tapasztalhatunk, a' ki bol tud, s fordittya a' kölcsönt.

VÉGE.

A' Theoretica Statistic.

Kiadatott Május 26.ikán 1807.

III Darabbyen.

Erdélly Országnak Státistikája

mellyet

Janitott a dél utánni Okákon —

J. Professor Köteles Sámuel

Ur. — Vasárhellyen.

M D C C C VII.

Erdély Státistikája 1807ik Esztendőbe.

I, Rész. Erdélly fundamentumos ereje.

Itt tekintetbe jö. a:) Földgye b.) Lakossat. c.) productumai

I, Erdéllynek Földje:

§. 1. Erdéllynek viszontagságai:

Ezeket láthatni a Historiájából Erdéllynek 8. periodusokba:

1sö A 105ik Esztendöig a Dákusok alatt.

2ik 105töl mid ön Trajánus R: provinciává tette a Romaiak alatt.

3ik 275töl Midön Aureliánus a Romai Colonicakot Mesiabviszi a vándorló Nemzetek elöll a Gepidak, Gothok, Hunnok, Avarok alatt.

4ik 883tól fogva. Sz: Istvánig a mr Vezerek alatt.

5ik 1000ik Esztendötöl 1301ig az Árpad faabol vo Királyok alatt a kik Vajdak álsz igazgatnak.

6ik A külömböző házakból vo Kirok alatt 2ik Lajosig a Mohátsi vetzedelenkor el esvén Zapollya János Erdélly vajda Királya valasztattya magatol. Meg bekelvén 1538bz Váradon Ferdinándal, Erdély is a pártium nálla marad — Zapollya ghal 1540bz. Ekkor a segitsegül hivatott Sulmán a Zapollya fijat János Sigot, Annyával edgitt Erdéllybe küldi.

7ik 1541töl János Sigmondtol fogva a Hazai Fejedelmek alatt 1699ig. midön 2ik Apafi

Elli

M. Gállyol Endelly gálya mene a' légyott tereszto
8br 1699 sól Máj az Austriai Harbol vo
Fejedelmed alatt.

§. 2. Endellynek nevei.

1o A Romaiak alatt Dácia Mediterra
nea a' Fejenfy a Tisza a' Duna, Marustya
tyan, es a Duna mellyéken a' Fekete
tengerig az Alpesi Olaikorgot - Dersth
tetette ki azt állitvan h. ay az tsak biro
tsan inscriptiokkal veretes, h.y birony it,
tya h. Dácia Mediterraneak nevezte vol
na Modias Aurelianus a' bová a' Dáciai
colonialas telepitette.

2o Ptolom. Geogr. Dácia Mediterraneat
Beukö stran szerent Jornandes a' Gö. Gorbo
Gepidiat nevezi. -

3o Dáciat Transylvania, Ultrasylvania.
l. a' Sylvis vel Sylvania Scitae: l. a'
Dr. Andreas Dyplomajaik leder latin: Ac
cedunt regni hospites nostri Teutonici Ul
tra Sylvani - Universi ad pedes Montis
norum. etc.

4o Endelly az Endörol. - Alabul Agyal.
Siebenbürgen a:) T. Gáld Vonostend

§ Közzes Gesticse:

b:) Maisok szerint a' T. Mr vezérektöl épi
tete Vaivodiok
c:) Teutonicus Erdel a' Bastrain épitett T.
va

vaidarol, melyet Dr Andreas a' Gr Pole an
no 1219 bra P.C.
vocato viselésére adá nékik.

5o Visgállyok már a' Fekvését, h.y Ha
tárit- c:) Nagyságai. d:) Climajai De:)
a' Föld Fiskei mivoltai.

§. 3. Endellynek Fekvése.

1o Geographiai Fekvésbeli bodrokig. HS.
és HO, a' Fele eg HO, és HG, gradusai kö.
zöt- Fekvése van a' Dr Clima alatt leg
hosszabb napja a 16. rövidebb 8 oraiéval
és ig eggyel ebbe Fr: orszag Déli Nemet
orszag Helvetiaval és Allobrogiaval.

2o Fiskai, Magossabb a' Koros Tarsonál,
nyoltal, mivel be eg viz Fen folly, ai bene
Erdöl jedig mind Ki folly b. Ar Eder Cal,
culussal Szerent Zebea magossabb Pelyt fekszik
1111 ölgyával a' P: Eustachiusnál Barométrum,
ve Mérés szerint

3o Politicai. Endelly N Fiele ne leg végsö
Az austriai Monarchiaj Provinciai közöl a'
Tenföldi Fromtegajaba. De folly:

a:) Securitasaba: Mert ambar begod vé,
sik Ellen, meg ig sokat puhitodik a Barba
rusok, Mig az Austria oltalmaj alá ne mend.

b:) Culturajaba: Mutthog a' Koros Deszpo
tismusalatt levö Barbarus Mengetödesemi,
mi Cultura neu jöbet.

c:)

c:) Életre, és Boldogságra. Mert a Pesti
nek eleitől fogva fejében levén a Török Bi-
rodalom kivűlis Constantzinapolly gabonás
hozó jussolását Endellyből
W. Nevezetesebb fekvései:
1678ik Mó. ő Endellyről 1718ik esztendőben
100,000 ért emésztett. 1755ik és 57ben.
Mad ritkább: mintsem a' feleken vigyázat, és
Conservátzió tartatik. —

d:) Kereskedésbe. Mivel a' Török Tartomá-
nyok természetnek leven productumit oda
s' viszi. Fabricatumi nintsek mivel azok
az Ausztriai Birodalmi Fábrikák concurrálnának;
Továbbá baki terhe, harmadtrádok ne
volnának, t. i. a' most alvó Industria ébred-
ne. —

§. A,) Endellyiek hasárai.

Északról Magyarok, és Bukovinai —
Nyelvről Moldovai — Délről Oláh ország
és a' Temesi Bánátus. N: Nyugotról Ma-
gyar néhány Vmegyék

A' Hatai Fejedelmek alatt nagyobb lett
Endelly mint az előtt volt. Ugyanis Zápol-
gyai halvan, noha Mr ország egésszen
Ferdinándra tette szállani, a Váradi béke, és
szerencsés, még is Sigmond egészszen Csá-
bitta art. Bocskai az utánna vő Fejedel-
mek is sok Vmegyéket Mr országból, melyek az Au-
striai bár alatt részszint menvek. Hanem

Hanyatl

Li[illegible]

Erdélyre 2 ízben. Kis Zoltán Vmegyék, és Hó-
vár Vidéke most Endelly hez, majd Mr ország
tartozván. Olasz Hanyi örökösön Endelly hez tar-
tozott. [illegible] Partes reapplicatae.

Mindenfelől meg begyek veszik körül:
a:) Északról Maramarosi, Bihariensis
b:) Délről Brassai, Fogarasi, Hátszegi —
c:) Keletre Szebi, Háromszéki.
d:) Nyugotra, az Abudi, és Bihari hellyek.

Ezeken a' fennlétt Tartományokon kívül
lévő menyecskék [illegible] vagyok.

Nevezetesebbek.

1:o Borgói v. Radnai Bukovinába. 1784ik
vágatott jó út Erestül.

2:o Temesi Sikból a' Kis Havasokon Mol-
dvába — Consumattal. —

3:o Ojtozi, Herdélyből Moldvába Consumat-
tal — és Harmintzadal Beretzktől nem mes-
sze Mársigli szerint egy régi Vári romladé-
kol concludál b. b. Romulus ig tartottak ott
Posztot — Nevezetes ettől nem messze
a Dobodi források.

4:o A' Bodzai, Havasokról Oláh országba.

5:o Tömösi A' Barczaról Oláh országba.

6:ik Tört s Vári a' Barczaságról Oláh országba.

7:ik Vere s Jorongi, Szeben mellett Oláh
országba.

orgba. Nevezetes id a Hanyolly uttza-
melyet Cik Hanyly, II. Ottonj ut ra rettene,
te's Munkaval vegzodik.

Cik A' Volkanyi Hatszegrol Olah orgba.

Gik Voskapu Hatszegrol Banatsk.

Wik Dobrai a' Baranicsk.

Vnak nég. a.) Fekete mori Varadra.
b.) Nag Banyai. C.) a Piritsbe, v. Pi,
rosba, galog.—

§. 5. Erdélynek Nagsága.

1o Beudi Uram, 's Fiudvablitsereus. Hossz.
susaga 35. Cheleuege. 30. Mf.

2o=) Ballmann's Lebrecht, hosszusagai-
a Barrától Piring 38. Célapegér a Volkan
tol Radnáig 31. Területet 150= teiszik.

3o=) Areája 1056. mások 1050□ Mf. tei,
szik. Varner Ballmann 930. Sieben-
bürger quarral schnitt. — Ugany Vme=
gek — — — 1158 4/4
A' Zárellyekben 1111. 3/4.
A' Zászkén 126. 2/4.

Erdély 930.

W. Erdélyb. Superficiepe nemmiségéről, sohu
sem ki bizonyosodni's bizarozni; M.b. Geo-
metrice

Geometrice sohasem volt fel mérve; mert a Fo=
lyók alatta nem tökelletességre.

§. 6. Erdélly Földi's mivolta.

Fürösségesen vive áldo termékeny Kösi org-
Buza, bor, gyümölcs, Mascha, arany, erüst,
rez, vas's sah bövön terem. —

Termékenyebbek Hunyad Vmege mun-
kával aranyal, erüssel. Omaud fel a
Fenyér mezo, Enyed egésséhez Vétsig
Hunyad, Kaan, Fükölök, Olmelyéke
's a' Mezoség a' midön elsöje elég vad.

A' Bavasalyi részek termékenyek
a.) Ilke: Pyergo. b.) Kond Vmege Kopitza
körül. C.) Rudna. d.) Abrud banya
vidéke.

Csak ugyan elég termékeny Erönke,
gepen vére? bár ha az Indussa nagobb
volna? A Beudi bronzitsába szerent egy
Romai Kéz erre az Inscriptiora:
Abundantia Daciae.

Nevezetesebb Hegyek.

1o=) A' Kelebeu vök a.) Sunel Jegarasbol
n. mekhe. 1078 orgia.
b.) Budiejlav. Ugandi Jegarasi Bavasbol Ko,
zöd 1158. orgia.
C.) Retyerát Hátszeg vidéken leg magasabb Sum,

Szinével bő fedi. —

2ör Belső. a:) Hertse Vm: Hrakló felé, ered
ső Fejér Vmegében — melyből tekint időjárás
táshatni Erd: nagy részint.

b:) Dilly ugadaron Vmegéb Pauer
kenete nellett — Enyedre Budy Zelet bő
vát.

c:) Horgitta ad varbelly Zékly.

d:) Hopatz Tamás Nagy Sajtol ne me
ne. —

Erdőt Nevezetesek:

a:) Bandotz v Udvarhelly Zék ered —
b:) Zalányi Bandotz és Sepsi Zék Erre
c:) Sárány a Bartra és Fogarast Vi
rőd. d:) Parajdiak.

Folyó Vizei.

1ső Maros ered Tyergobon a Tarkő ha
gyából, Jona Vm: Maros Széken, Fükölló
Vm: Fejér és Hunyad Vmegyei tere Szinü
Nyárádot, Aranyost, Fükölldöt, Ompoly
ét a sebes Strigyet Cibrna vizét magába
véven ki meg Ellr ország és Hegedül a
Tiszák emlitek. Hajdúszabó — a' men
nyik sort bondad ki rajta, és Futaja
tot — a' mellyekből nagy Bartua az ország
800 rendszerint 400000 meg mérő ország
Beli arba 200000 Mérsa ezekrendöket.

2ik

2ik A' Kamos a:) a' nagy ered a' Moldo
vai Havasokból a' mellette Radnával folyt
Nyugotra Dées felé a' hol a' kis Szamost
magába vészi. b:) Egy Kamos ered Kalotta
Szeg Hegyekből Kolosvári mellett el Dées
felé, ez előtt sok borvattak rajta' mind ne
noha 1770 Mária Theresia ki tiszttattatta.

3ik Ok, ered Gyergyoba a' Gaskó Déli oldal
ból, Sikon Sepsi Széken fogarast Földen el ve
resi Tornyánál be Olt Országba, és Nikápolynál
a Dunáig. A' bajdajárás rajta kivülte a' ve
resi tornyi tőkmalat mind bajosi Megy a' Jö
ik babonkor ele Szeg Dorvával rajta.

4ik Aranyos, ered a' Bi Dari hegyekből Alsó
Bányi felett. — Aranyos Szeken tereszttül Ma
ros Ilyenfalvánál a' Marosba omlik. Futajok
viset rajta. —

5ik Fükölló. a:) A' nagy ered a' Gyergyói Ud
varhelly Szék tőrő vered felett Udvarhelly, Mezőg
Segesvári Székeken Fükölló Vmegei tereszttül,
Fejéri Vmegéb Balásfalvánál a' kis Fükől
lővel egbe szakad b:) Ez ered a' Hargydi he
gyekből Maros Széken, Fükölló Vmegei
Balásfalvákor, innen a' Marosba.

Vadnak még a:) Szeg édgi aga a' Voltam Papfalvánál
vánál a' Retyczéri felé ered Bodogfalvánál egbe
szakadnak Fügy Aranyosba a' Marosba.
b:) Fekete Ügy Háromszéken omlik az Oltba.

c:)

—mu

c:) Lápos a' Zemosb, Homorod az Olvba.
d:) Ompolly Manssk. e:) Sebes, f:) Nyárad
g:) Sema a' Marosba, b. Könyfő a' Fiskba
Erdéllynek Javai.

1mo Vizegei Dobba Vmegében, Eder, Beuko,
Baltmann S. Mfold re tesik. Ma alig t. My
Hal, Rák, itatás a' bolgua.

2do Amua ruva Lázár falvánál Iskba. d ova
bőséssa ja vg Zeld egéig. mélysége 30öl
3tio A' Retyerathavi; mély. ars mondják b. Z
gerel Cummicálja volna, de ki tudja.
4to Pintske Gyergoban Mesphitica saëra
zősig. 5to Vere, pataki, Abrud Bányáról n
mekhe, ké sítsék 6to Jobb- Kéi begen Kősal
egbe Könyén b. kerüllön ova a' Viz a' ki tör
Maclvinában.

Erdéllynek Fizikai Climája.

Nem mu réséről egy, Vkelesi réséről Bi
nedvel, a' magam hegek miad. Innen Sik
Gyergoba, S mai hegy alatt va rekeben
vékony g' terné:

1mo Nyárba erőss meleg van mindenüd. Zélb
ottan ottan ollyan erőss bideg mint az 1799
2do, Fülönös b. garaw a' fonn Napdat bi
Nedve sejtzésből Könyen egéregelen de a' Ra
tátt jö. –

3to

3to Javadzsal és Ásztal Bideg Zelek.
a:) Nemes. Havomészeken, és a' Bortzai, ülj
Határba mikor Ju.
b:) Forda Badadéken Zele, Aranyos Zék di
doregtölle
c:) Halam Zele gatzan g' enészki a' fak vini
geit. (1801.)
d:) Veress tonny Zele Zebenzékben.

4to, Nyárban vetemő égi Bábonk vagy-
a:) A' Jeg elő garaw allandat; öl. b:) Zelley
Zakadag veress, barnas, ert el borit. (Junii 1801.)
c:) Menyrő bullások, bolos menyrő fogo, sok
Zebenbe Zéjer varion el Dikuodou om.

5to, Erdéllyb Atmaszfáeraja eleg egészség; Jar
ugan kivülra a' Kanályaire nem igen, de elnek
ami a:) a' Mocsárok. b:) a' Cloárak.

6to Erdéllyb tamadt Pestisek Tauingnak
a:) Szükségből, b:) A' Török Török Zomokai,
dokrol jö.

II:) Erdéllynek Lakosi.

Nej Száma Erdéllyben.

1mo A' 2dik Josefi 1785tbéli Conscriptioja szerint:
a Lelkek Katonaságon kivül találtatnak
Lelek: – – – 1.HH3371. –

Lini

Limit arénd Kamona — 80,000.

Summa f: 523,311.

2ō Svartner a' Quárnál Schnifft 2ō vám vét E
Dellye f: — f, 250000. De mosfod a' forrás
véḡi a' quarz Schnifft.

Erdélly Népessége.

Ha az 152333 fl. el osztatik a' Superficies
Mennyiségével f: amely 730. □ mfdre me
gyen, á jō ki 5. Erdélybe f. □ mfd au la
kik 2086 ēer.

3ō Az Edactorátus provinciális 1794 ḡ á'sza
dōk eleibe terjesztette a' fiúk Számát — o
dorok — 26853.
Nō Lebechtzō: 2030.

Summa f: 270,543.

Patterer Szerint Multipl. 3al f: 352, 740.
Ötveges fája 3523. melyes.
3al Sokhorozva. 1058ḡ.
Ebet advan. 1352583.
Lekrsa Nép Szama f: 458, 559.

Hō, Politikai Számvetés. Ahúlás datumze
rint 1794tōl 806ḡ. bolt ḡ 115875. Szerint
A' Születtek Száma fellyül haladja mu
tatók a bolhalás. Akárt a' 12. fel vehetni
Multiplicatorb. Melyel hajá boltak Szája
számát a' 34856. Sokhorozom jō ki f, 45822.

Ezen datumbol vestaimob:

f,

f, Születtek Száma mūbor több a' holtakénál,
é's ig az Impopulāo nō 1794tōl 805 ig.
Születtek mindegyūb — — 578, 437.
holtak ḡ. — — — 415875.
Nob az Impopulāo. 162562. vel

Bizonyittás.

Esztendō.	Születtek	Holtak.
1794 bem	46145. —	30 ibj.
1795 bem	41204. —	31 059.
1796 bem	46960. —	39, 612.
1797 bem	46648. —	39, 988.
1798. bem	48127. —	29, 429.
1799 bem	46, 364. —	24, 996.
1800 bem	46807. —	24, 108.
1801 bem	47, 716.	33, 609
1802 bem	52 721. —	41. 730.
1803 bem	51, 721. —	46, 785.
1804 bem	53, 629.	36, 768.
1805 bem	51033.	37. 711.

2.) Ezek esztendōk közül leg többḡ születtek
1798ḡ 1802ḡ 1803ḡ 1804ḡ balandoság
leg nagyobb 1796. 1799ḡ. 1802ḡ. 1803ḡ.

3.) Világos hogy több fiu születik mint
leány; mint az plebsik az superstudāy (bemutatva)
1805ḡ. fiu Születés Erdélyḡ egūb — — 1794tōl

2gy

—— —— 2999.28.
Leány — 218,509.
Különbség 21419.

Születések.

	Fiu	Leány
1794k	— 21351.	21794
1795k	— 21,325.-	19,879
1796k	- 21363.	- 22~~30~~97.
1797k	21312	22336.
1798k.	21899. -	23,228.
1799k.	21,054.	22310.
1800k.	21,405 -	22402.
1801k	21584 -	23,136.
1802k.	21123 -	21,936.
1803k	26,907	25014.
1804k	21526. -	26109.
1805k	26,279	21754

H.) Hog mükod több fériﬁ bal ℊ mint asszony
1794tül = 1805ig. bal ℊ fériﬁ idgud. 21358.
Asszony —— —— —— 202,311.
—— E'ig több fériﬁ — 11211et.

S.) 1794tül 1805ig bárosod od 153,678.
e's ig e Isth —— —— 12806.

Ig

Egy a' Nép száma léte a — — 1500,000.
Bárosod od ℊ eg — — 112 bol

6.) Ereu idö alatt a ℊ bolnak közép száma a'
Nejével egbe vetyük bol ℊ 113bol f.

7.) Herseben szerént 10 fobol 13 házas, ig
1½ milliobol 27857f. - 1794tül 1805ig.
sülelik 578,509. Ez 13ad el ohzsan sülnek
közép száma 12,209. Ez a' bárosodoval el
oshva 6. Házasságra esik f. gyermek. Kez-
Det hat b. n igara Herseben 1500 ja.

8.) Ha a' sülöttek közep száma f. 12,209 el
lehetnek a' 35el Nej száma 1477315.

9.) Születnek szerént a' bolnak közép sza-
ma ugy vin a' születtekben mint 10-12 ben
Veltyk a' bolnak 34,656. születnek 12209.
E's ig 7553ad több sülelik ennek

10.) Ha 12 évnél alab a' Nej száma 162000el
szaporodnak, 12 b. 30,40. ehez alab 2000 uj

11.) Ha ℊ. före te'szünk 2. faas, le'szen Enely
333,333 faa Mudenk. f. felyver fogdasok. Igy 305,821.

Népesség.

Area 732 □ mf. Nej száma 1,500000.
esik eg mf. 204 lelek.

Ne,

Népesség a' részekbe.

Vmegyék.	area	– ezerek,	Nepesség.
	458.	938,940.	– 2050.
Székelyek.	144.	161.104.	– 1161.
Császrok.	130.	358,516.	2757.

Ezen dánem kerém a' Székelly Földre tenés
ére – melly ellenkező.
a' Nepesség ne melly helyeken ki tetarö – Szeben
vidéken, Nyárad mellett, i' Hatzeg kérem ere
3000 s eg □ mJöldre.

Az Erdélly Nemzetek különbségei.

1, A' nyelvre nézve:

Az Erdélly Nemzetek.

1, Edgesülnek, mint a' Mnok, Székellyek, Császrok

2., Ot türtnek mint az örmények a' kik két he
helyen ki m: Kamos Ujvár, és Ebesfalva,
Turóllyi vánodr lettek, és szabad szegyal gya
dértattak), és az ország gyülésin votumot gyor
Kolosvárom, az 1790 béli ország gyülésim. A'
gank, Görögök, Olahok, Zsidók, Cigányok

Jegyzés. Az egészre Nép mashoz hol ha

1, A' Vmegékben	– –	938,940.
2., A' Székelyekb	– –	161.104.
3., A' Császrokb	–	358,516.
Suma.	– – – –	1,458,559.

A'

A' Vmegékb egy □ mföldön – 20,950.
A' Székelyeknél – – – – – 1161.
A' Császroknál – – – – – – 2757.

Az edgesülnek nevezetek edgesülnek azért,
h. a' fordai első Vrj gyülésen mely volt 1545b
és fökén 1613b Bethlen Gábor Fejedelem egy
darab a Törvényeket verettek, h. mn Stanislai
levő törvényeket terhekre edgarán kondereli é
több ors – gyülésekben is ő enysítteted, és 1653b
Jövémnyé téretnek.

Jegyzés: Első fundamentoma és nyugodal
az Unionak Sigmondtul: alkotatik, a' mi
dön a Parasztok a' földes Urak különösön
Püspök lejés Györgi ellen fel támadtak vala
Ezen dolgot Sigmond tellen volna el igazitani;
de ő gyal 1437b a' látma megj tart: Ezen
kürtfalvai le tétetnek idejére edgesül alább a' Császr
Nemzet a' mnok Fejedelmi nevü helyeségb. 1437b
illyen fel tétel alatt h. ha valamelyiket az ellen
seg különösön a' Főtk ő tsmadja a' már bal
tos büntetés alatt segitteni tartoznek.

Az edgesült Nemzetek száma így adhatnak elé
Lebrechtnél:

1, Mnok a' kik tsak Császrok is vnak		358,596.
2., Székellyek, akik tsak vnak tsak mnok is		123,085.
3., Császrok, a' kik tsak vnak tsak mnok is		181.790.
Suma.	– – – – – – –	663,471.

Historiai Jegyzések az Unionak:

Mat

Mait a' 17k Szárk. 9. Nemzetei ohlod Endelly. mindenik függetlenül volt a' mástol, a' Mind Vagy Dájok, a' Szabadsághoz Szükséges az ő Constabelaud voltak- és így sok Szenvedésben isolaud élnek. Ottan a' 15k Század előtt az Unnak nyomorka.- nints. Ebben egyesülnek sok a Külföldön Szalonnára nézve így maradtak. II Lajos talóig. Akkor a' Mk Horona feleő verés Habsburg végre 1541k-1542k a' 9. Nemzet Uralkodójok Emeri Izabellát és Sigmond Jánost. Akkor Erdély a' Statusi rész Systhémája. Resolutionum az 1542-451-45k öreg gülés ő az Unio da nézve ez: 1, Egy törvénykezés fő legyen- de minden Nemzet tartsa ő a' maga Szabadságát

2, Legyen egy törvénykezés fő, 9. Ganász a' 3M[agyar] szerből egyenlő számmal.

3, Béke ség a' 9. Nemzetek közöd.

4, Törvénykezés öreg gyülése.

5, Közös oltalom

6, A' tárcsnek közös viselése. Ezen unio okozta volt azon még a' H. Vallásu Unioja, és egyenlősége.

Ebből az Unio pactumon fundálódik- a' 9. Nemzetek Testi közöd- mind egyik coordinálvanak, nem fölyebbre alávetnek a' Masik.

A' Bethlen Gábor alatt 1613k közöd egyesülés ő erőss ittetik a' következendő esztendőkben. és 1613 Fejér varon fel készülettel, és eskövésekkel, és arra formájával, és elvégeztetnek 6. mu 10. esztendőkig nyujtatnak arutani idnét 1683k- és 1686. Majd késöbbre M: Teréziának alatt 1744k-el tövölvén

tsak ugyan azokat, a' mellyek az Uralkodó fejedelem az 1791 béli öreg gyülésről ebből kiviláglanak egy, melyek végezetik 6. a' Nemzetek és polgárok a' bonagiumok le tevése alkalmatosságával az Unio Juramentumait is közelegyenek le tenni.

Ezen egyesülés terjedésétől fogva következtetnek a' Szász Nemzetek ki:

1, A' közönséges rendek Véleje tsak a' mink Nemzetet egyenes illető tárgyakra terjedhet ki-

2, A' Legis tárok egyik Nemzetek olly jussa mint a' másiké és mindkét 9. Nemzeti testi egyesült, tsak 9. Nemzeti vosk le.

3, Ha ő egyenlőségek tsak a' Fejedelem dönthessen el a' dolgot, mert egyik is a' másik semmiben sincsenek.

4, A' belső Administratiot mink Nemzet egyenként magának bírod, mint a' rendek a' közönséges administratiot

5, A' pártiskodás legyilkosok tsak egy Nemzetek is a' mellyet valamelly sértés tárgyon a' Szavazás egyenlőségek, és a' más két Nemzet az Unional fogva, kötelesek egyenlő egyenni.

6, A' két Nemzet semmit se vonsolkozhatott, hogy a' mi a' 3ik illet-

7, Ha egyik Nemzet egyenlő egyenként nem tudnak a' végzést egyenlő perselni, hanem ha egyenlő egyenése a' végzésben hozzá ragaszthatnak, mert így a' egyenlő egyenésnek, persét olly egyenlő erőssítsenek.- Az

Ak elsőre Nemzetek el tűntek nevezetes szerint. az ország és a Fejedelmek végrészei által engedtetnek lakásod, Ereken kívül több nagyuak Nemzetek; mint a Francziák, Németek, de tovább

§. 7.

A' Mező-Városok.

1, Ered. A Endelly Mező a Mr országgal egy ered. és arra tartozandó a' két a' Gr Zárad végiben Pannoniai, és Dáciát elfoglaló Maradéki; a' két T. Veresek alatt jövén, az egész #Gyuládi jussa Endelly a' két tanyája Gyula Gr Almásy Jósnak és görögöknek Endelly Mr országos foglaltatott 1002 ház és 1540 Vajdai állású ugyan akkor a' midőn Mr országtól el

#1 Fuhutum foglalta el Endelyt még vette Gyulát az olaszok Fejedelmétől az Almásy viszonyt
2: Fuhutum fia volt Horka.
3: Horkának fia Gyula
Ennek Attila Fuhutum ivadéki Erdélyi Fejedelmek M: Országi Polg. Lexicona

vált. —

A' Mezőt körülvevő egyes a Hunyadi Maradékok tartják de Rosner is az ötet Hívesöt a' Jámborokról és Lappondról határ-zák le —. Az erőjéget: ez: t: a' Mr Nyelvnek a Jámborokról, nagy atyafiságot vett, ez Sajnos vis és Dr Szamos is mutatni igyekezik: de ennek az erőjég abb bizonyos.

2., Határbelyek. 1, A' Mező Endelly 7. Vár., melyek vadnak is mellyek ered: Hunyad, A: Gyéj F: Gyér, Forda, Kolos, Dobokai, Belső Szolnok, Fadellő.

2, Határ réti ui: a' Jogarasi és Kövári Distr. ennek

Szolnok

3, A' reájuttatott részekből ti: H: Szolnok, Hunyad és Zarand Vmegyékből

Jegyzés. Jelnek a' Mező Vmegyei ingatlanok:

	Vónás	Falu
1, Felső, Alsó Gyéri	9. —	245.
2, Kolos — — — — — — — —	2. —	209.
3, Hunyad — — — — —	1. —	294.
4, Forda — — — — —	4 —	101.
5, Fadellő — — — — —	1' —	114.
6, Dobokai — — — —	1. —	161.
7. Belső Szolnok. — — —	2 —	194.
Summa — —	20.	1312.

1800 ház Gyéri e Szerint találtatik:

		Vónás	Falu. Ház.
1,	Felső Gyéri —	12. —	176.
2,	Alsó Gyéri — — —	2. —	112.
3,	Fadellő. — —	7 —	167.
4.	Forda — — — — —	5 —	195.
5,	Kolos — — — — — —	5. —	165.
6.	Dobokai — — — — —	3. —	190.
7.,	Belső Szolnok — — —	3. 327.	
8.	Hunyad — — — — —		
	Summa. —	34 —	1398.

A' Mező országi részekből.

		Vónás	Falu 146.
1,	Kövéj Szolnokból —	2.	
2,	Hunyadból — — —	1 —	11.

3,

	Város — Falu.
3, Zárad — —	I. — 89.
Summa. — —	II. — 306.

A' Lei vidékz.

1, Kövar vidéken — — — —	90.
2, Fogarasban — — — —	1. 63.
Summa	39. 1887.

Ezen Városok közöt Kolosvár, Fejér Vár, Kamocs, Ebe, falvai Kürü varosok a' többi

#) Most abban párában Kövisi nevü Enyed a' Deák a' ki N. Keletre Persia és China felé utazott. 1820ban

3, Characterek. Ezre nézve: A' mint viszen nem béke, egy tsöl, Sp. leniam temperamentum mud, vü benek valami tsi Ambitio, a' mely álly többre tö venni mi feletünnel, a' Zabad ja- nak barát, tiszta Lirak, Barátságodat, a' tanulásra Akalmasok, és gard álladok.

4, Nyelvek, Öltözetek. A' mi Nyelvünket Europa tsak a' Magyar tulajdonaink nyelvével tö atyafiságra sinl tö mutatja Prof. sor Boregszászi tö mutatja ennek a' Kövesi Nyelvökkel tö atyafiságát, Demennyiben a' Grammatikusok dolga. #) Dagan Sokat tudnak fel a' Németekről, Franzokról, Slavókról.— Hontosiak tö ma Nemzetéről tulaibon. Az ujjabb időkben sant mondjak a' Gr. Kemény a' Horvátok pedig Honsibt ostorok fel.

§. 8.

A' Lélekről. Akotók.

1, Eredet Honnanságában az Attila Hunnyai

dai mondékaik tartanak. Sokan a' Hunok maradékinak gondolják a' kik a' Székelyek nevek ad a' 1224ik évben Andreas Privilegiumak Fordulé- Prag pe a' Pátriárkáktól a' Pásti eritarok a' Hunoktol borrale- a' kik a' Mon- dok el nemzetsenek Székelyk nevet.

Bertó a' Prag mondásai ö tápol. lya ezzel: a' IV. László 1289ik évben Diplomajában elé fordul h. a' Székelyek a' hitszegő Hunok- tol s Tatárok ö gyözték. Jobat a' Tatárok elnemzetsék elöt Székelyk voltak a' mijoal inkább h. a' Károk Andrástol adatott Privilégiumokb- 1224ik a' Székelyek elé fordulnak.

Bertó Crisál a' Tunyai Hennikjának és az Ochus Attilajának a' kik a' Székelyek- a' Hunnusok) mgerkedésik tarsjának- De miso- fundamentumbol. Irsál még D. Fr. Tit. 4. a' bol vagy: Sunt itaque Transilvani in parik- Szali nobiles juniores, ab Scythico populo in primo coetu Ungriam in Pannoniam pro- pagati ez. Horrá ádja at is h. a' Mikes- vau Pissburg- Kiskyák 1096. a' Székelyekről emlékezik vö.

2, Székelyek Eredetek. A' Székelyek minn egy kutai fajok, eredet a' Székelyek birjak Székelyk.- Csik, Gyergyo, Kászon, Kerdi, Sepsi,- Orbai, Mik. Kovar, Aranyos, Maros, Aranyas.— A' birtokok 4 kin. 144 □ mfold.—

1800k A' Falukról és Varosokról ésmeretek

		Vánt	Falu
1. Udvarhelly Székben	—	2	129
2. Háromszéken	— —	4	91.
3. Csik, Gyergyo, Kászon	—	2	52
4. Marus Szé	— —	2	125.
5. Aranyas Szék.	—	1.	21.
Summa.	—	11	418.

Ezen Városok kivül egy Kún.

Segnes. A' Székelység a' régi időkig tartó viszálkodni nem tudott. Ennek ki magyarázni nem lehet, Székelyek közé a' Succesiot, tsak a' meg fiu vér, Sodicq a' Leány ha succedál, ha a' fiu ab. ki bal a Leány Processus tartja) — ha tsak a' Leány fe maradt, a' meg tsalán levő Atyafiak succedálnak. Ez vitatt: S a' mint a' Nyomoz batta a. törvényszéknek a' Székelység tsak Marosszékben Hunyadi János Deliblad — s ettől ez Hunyadi is ő ebbeli Székelyek culussá lett. a' gyilkos 1514 Nap ai 1465 ig.

S. 93.

A' Szászok. Szék.

1, Eredet A' Szászok ki: Ujvári idejében Eredetek Flandriából, ez Déli Nemet orszbol Erdélyb kolonyni — Dolgosak is vitték a' Magyarok gyarmat pi: o: a' ki: Ujvári Szabadsá- a' Kenyér Vellen ne kaptak vitéz Jutalmat Kutatni. — De Erdélyb kolonyek tulajdon képpen II Geyza alatt — 1141 — 1161. A' Bra-

Szászok

Brassai Templom inscriptioja Szerint — 1143 ig.

De ek ki többi irás. —

Az 1187 be nyert Diplomából Flandriából v. Niederlandból vitték mondatik a' Gr. Coelestinus levelig. Jeruzsálemi a' Ultra Sylvani (: 1191 :) Az András 1224 ig adott fri privilégiumában. Hospites Teutonici, es mások Saxok nevek alatt a' jöttek be (: Jinnusokat. Hivatott volt pedig Erdélyb a' bor" mu gy tettek, h. se nem a' Gothusok, es Gepidák, se m az 1143 ik Mk orszon keresztül menn" szászok. "Keresztes, tak maradéki. Polinda edictumjából az 1224 beli = privilégium álta vn. Nemelyek azt mondják h. a' Gothusokról es Gepidákról szás mazyak, a' mit Hirdk álta be hivatt nemes Colonistákkal szaporodtak; De az András Diplomája álta hivatta, h. az egész Szász Nemzet egygy- é mele= gyült.

Némelyek a' Nagy Károlytól Erdélybe be hozott Colonistákról származtatják; De N. Károly Erdélyb nem jött be, a' mikor az Abarrotot györte — Igaz azokat állitások, a' kik azt mondják h. II Geyza hivta be, ers gyös sik az Andr. Diploma is. —

2, Lakhelyek. E' régiek fundust bi" vának, a' mely az Andreanum Diplomából igy határoztatik gy: quod Ulpes populus in ejusdem Varas (: Szász Varos is Dorolts, — : Barcs, Miklosvár Szék — :) cum terra Sep-

tus.

culorum terra Sebus (: Sepsi Szék :) es terra Da-
rauus (: Daroczy :) unus sit Populus ejusdem.

Jegyzés: A Szepsi ide[j]e utain[a]k Szapolyai Istvánnak
nevezetessen 2dik András alatt, a' kit Palestina-
ból haza jövén a Barátságot, a' Nemet Vitte-
rettel újítá[n]dotta. Ekkor az Erdélyhez jött Néme-
ter Egyesülten, a' több Comesek' törökre-
tek, ásot egy hagyá[n]g, a' ki egyedeun a' Ta-
függ. Egyébaránt a' Városok Constitutioja[i]g tar-
ta, a' N: országi Imp: vándorlás.

A' Kászrok Földjében ez tartatott régen Kék v.
Zekig - F. idrég ei Atropatoka. Erre Belyég-
ter egy Sultum nevü Kászr Familia birta,
e' Ab Béla alatt egészszen a' Tatárokat el
törölteték egy Vincentius nevü Prefectus ada-
Hü Béla a'ki a' P: Pós fam: törzsökre volt. A
neve a' Pyl[o]maiby-: Vincentius Comes filius
Aladar, Raitus de Sebus.

A' Kászrok Földgye magába foglalja a Segesvá-
Medgyes, N: Sink, Szeben, Kászr Sebes,
Kászr varos, Uj egyházi, Fürkalom, Szekelyek,
a' Brassai s Barcsaszeki Districtusokat.

A' Kászrok Városai; Oppk. Falui
7. 14. 244. 126 1/4 Fl.

Jegyzés. A' Kászr Nemzetb egy részre Kerese-
szél

szélyel lakik a' Vmegékhez, s a' többi Szabadságá-
nelkül bir-. Ennek Oka[i]ra Eder oman hozzule-
b. a' Törökök az egész Erdélyb (: neveretesen
Sigmond alatt:) gyakorlván a' Falukrol fel Szá[z]ad
a' Vmegékhez vonták magokat s ohtalan a' Föld-ell-
vad bara nemeresztették. Ennek bizonyitására
1433. az 1433dik Albert levelét elé hozza, a' melyb 1433.
a' Lejes - Gyürgyöt Jedvetue hogy jobb ágaibra
Szabadtöltesést in euget. d., A' Meizad fü- 1458.
rályét, a' melyb penzegei a' Székelyek, s a' Vármegyékből ki bydvolt Kászrokat bara nemeresz-
tik. (Meg ebben b. nénelyek valamenyt vtat,
a' nyad tüzzül, nely ben Törvénybül is ig tetszik:
A kik a' Tüzzeuvek alatt a' Fiscalis Fundusok
elfoglaltak bard akarmiuek nemü bodgi-
nemek a' mikor Földeket Ugyanbul vettek, s banne-
telepedett magokat Jobbágyságra eresztik s viszsza:

De b. mind ezekkel tartattak volna ig el-
ből ne jöhessen. A' mit Eder mond b. nem elyKász
falukb. bizonyos Censust igerven, az olvasóert
magokat a' Székely ált adv[á]n, lassankent ha-
bad[s]ágoktol ig fosztattak volna, arra fen-
mi emlegetést nem hoz- Azt is állitya b.
a' Királyok nemely helyekre tettek vált a' Kász-
szokat Szabadsággal bizonyos Census mel-
led, s ezen Basrnet a' Székely ig valoban a'
Kászrokat Szabadságoktol ig fosztodtak, s ezért

's a Király ály magokat ő enisítették. De a ő-
szok ő erőket Zaporábani mu mudon tiretedre-
's ars a' just nyertek volt b. hó. a' jobbágyok bo-
zájok Lőknek menek tegyek. — Vmelyikben tar-
kod bellyed ő menned álya' Házakhoz — p. o. Ke-
na, Mayad alad Dobokaval Beszterczébe
Voltány Gyérsól Segesvárhoz, tar.

El tűrt Nemzetek.

§. 10.

Az Örmények.

Eredetek: Erik a' Zik Léo Babila usan Arme-
niából forfelé elhozkan Moldvák jöttek-
mint egy 3000 fam: 's osztan a' Jövőktől
Jéloen 1472k. t, Apafi alad Endélyb jöttek.
Leopold Cs. alad pist nyerek tei vendek é.
jöttének, ereu kéi vanok VI. Károly aladen
1791k a' Nagyfai ög Gyülésen Jári van-
por lettek.

Laknak ereken kivül Pisk Szej virgen, és Gy-
gyó Sz. Miklosan, és Jok falukon ő. — Ölöv-
tek Mint tudajon nyelvek ő vn, de mind ny
veres ő tudnak — tereszkedtek Catholikusok.

§. 11.

Az Oláhok.

Eredetek: Erik kiberesön az Aurélianus K.
to

Koloniájából ide maradottak a' Gothusok ál-
nettesek részből vettek eredetek? ők magokat
Romaiaknak nevezik b. Endélyb regik, az Auct.
Diplomáiból ő letez b 1224k. Sylvam Blacorum
et Biffenorum cum aqui ufus communes eder,
cendo ez: } De nem mind a' benn maradot
Coloniákról származtak, hanem annyira a' Romai
Országokból szakadt jöttek, 's ma ő jönek

Jegyzés: 1, Az oláh nevezetet némelyek
Szláv nyelvből, melyen Walah Romait akar v.
h egyi pásztorokat tesne. Egy Sacy nevü Gyö-
ri a' Gr. nyelvből magyarázza — az Valachus
nevet, melyen Blast annyit tészen mint tunya
ő veszti érdemlő, ert azért mivel a' Valachok
legelőiket a' Gonő indulat el hattek —

2, Ők a' Dákusok maradékinak tartják a'
lit a' Romaiak alatt éltek ő romlatlanul,
erősségül élé borra:

1, Az oláh nyelvben vagy Ro Zód, ő — de
a' nyelvnek belső alkotása és az ahoz való
Verbumokkal vo éles különbsz a' Szláv nyelvhez —

2, A'rt mondja h. a' Dákusok és Gétáknak Ro-
mai Nyelvel éltek, de ez ő ellene mutatni
Lehetlen —

3, A' Romaiak ki nevezni Aurelianus alatt
Dáciából, feudi se irja h. a' Dákusok kiség
ki

li üretek) v. más- bovi tőlügyek vala. s más bovai tőlügyek volna, Klözer's egy véleke- dik; de mind ezekből csak kettőt avesak je- nek ki, ha ig volna, ug az Olah tör Közsebb- volna Erdelyben. —

Lakhelyek. Perse Szélyel talnek, a Szé- lyekuél a Mrdnál igenskeau.- skeau a Za- sdnal is.—

Számok. Er az 1791ki Orszgy gyülekere fel- adod instructiojok 1000,000 ft tehetk, neukiyek az Erdélly Lakosok 1/3. részinek tartyak, de leg hellyesebb h. egy Kettod részei teszi az O- lah Nemzet az erdélly Nepnek. 1772k Dica- minusok vk: 558,046. Unitusok: 119230. Sum- 677,306.

Characterek. Svarmer ig te Sri:

Temperamentum cum facilitate labor, patientia cum vindicte cupidine, superstitio fuse mora- litate. Az 1664ki Diétaly articulusok rollok e vn: Ubi pecus furtur ad aver extraxerunt reperiri: Valachi loci ejusdem incolae. etc. A Szabeni Archivas 1383k tsk levelek eretek Midon a Kenül lévo Olahok, a Szeben Szék- hez, hogy Szekelyek gyujtogatasat akarjak fel tartoz- tatni. Sat. Ugyan ide: ha 7. bizonysagok elo gondolasaghoz gyüjtetnek v. orgazdak gyü- ségetnek. De e nem is Duda.

Allapatyok. Nemelyek nosek, mások Zabo- ro-

rosk, mások szellesek. 1790k Szabad tőltsö- dés engedtetnek. —

Jegyzes. Robert Károly Hir: alatt az Er- dőt nagy Számmal tőlügyek bé Fogaras fől- Szent Olahorszba. Fekete Rady vezérjek a- latt — 1290k vagy mások szerint 1245k. Lajos alatt más Horda jött bé Fogaras fől- Szék. Bizonyitya ezt egy 1372diki level, a melly- ben vn. Ulaczlaus Vajvoda Szamosujvart es Dés nevü Havasokat Fogaras. — Ekkor az Er- délyi vajda Sárkány és egyéb faluk nékie ajandékozta.

A Görögök.

Constantinapoly 1453k ig ostromlatvan sok Görögök tőlügyek Erdélyb omlan- Lakuak fő- leg Szebenbe, Brassób, s nehány faluban. Er elod sok Monopoliumokat tartottak — Különös Compániát formaltak. Jegyek a Tűri Hamarabol; de az 1791diki Dietan Orszgy gyülésib el vegez- tetett, h. a nely helyen Lakuak arra jendicio alá tartozzak. — Radjok 1612ben 2500 Taller, a Privilegiumaikban 1000 Rfl: feredő Zsold 52. Lebecz.

A Bulgarok.

Eredek. A Bulgarok 1690k. Bulgariá- ból jötek Leopold alatt Erdélyb. Ezek ugy Bul- garok; mert Brassób a Bolgar szót vk Bolgá- rok

rok, Kiskörös vált Bolgárok. a' kiknek is i
gen szép templomjok vagy, a' mely a' Mu[sz]kal[ya]
né Házakat községünk ékíti. —

Lakhelyek. 1700k i, Leopold nékik Alsó
trein földet adott, a' hol mai napig is Sessiok[at] bír
Arnaut közöttek omnes Károly Fejérvárra é
Devain, és már mind ezt a' 3. Lakhelyet vagy, Ka
tholikusok. A' Leopold Pyloméjának fogva jo
a' Thesaurariatus közöttek, és mint Austriai Ka
sonyok, szabadon szerezhetik — Zánk —
109. Lebrecht.

Az Oroszok, v. Szerbusok

Alba Russiából, eredet is jöttek a' 15
Károly nevellyek szerint — akkor Bungarok —
Rácz országban. Szeben Zsidó: Kalz Szamos
Lebeck Zsidó. Nagy ez is egy Országon Alsó
Fejér Vmegyében. — Lutheranusok és Re
mainsok — az előbbiek a' Predicans és
a' több része Oláhul van. Az utóbbiak
nemesül, egy maissal bevitt Kultul. —

A Zsidók.

Eredetek. 1543k. Konstantinápolyból a' Gö
közül ő vérszerint, bibere b. innen jöttek
dek jöttek. Benkő azt mondja b. ugy a' Dá
bahul idejek jöttek — de nincs fundamentum
egyen régiebbek; mert II. András alatt mái

régiabbak árendába birtak.

Lakhelyek. Ez a' 17ik Karad Királyi Fejérvárra Szabad Kerület
Pestel. De most tartanak még Nánának, Beth
lenbe, Hidvégy, jelleben 1750k a' Tuberi
nium Lakhelyeket K. Fejérvárt kezdte.

Állapotok. Pallérok örökösbi
storok nem; Ide — nem Barátiak. Az 1850ben
irtanak szerint 200. fl: büntetés alatt ki
Honnyok nélkül járni nem szabad. —

Characterek. Babonás, szabad, nyerse
gen kapós. Jozef reformálni akarta.

A' Czigányok.

Eredetek. Nem tudatik, Blumauer nagy
valószínűséggel tartja a' Czigány Koporsyát
és az Egyptomi Mumiák közöttiek. — Bell
mann Indostánból hozza ki. Maricaburg
Indiából. Emlékek nem bizonyos mikor jöttek
a' 15ik Századnak volta, elébb rolla emlé
keret.

Jegyzés: A' régi mű Diplomákban
Tarabos nevezete alatt jönnek elé. Jo
szerint Gr. orszk birják Lés Bohemiaes Né
derlandi Czigányokat. Szabják Szarvas
Gr: Zolvajdi Lengel orszk Filistereknek, hö
nök

Török orgy. Czinganéd. N: Mé Erdélyi-
gotth. – Cigányok. – Vegyes beg iskolai
Curnyaly, De Török Afrikaly. –

Nemek: 1.) Az első nemek az a' mely
állandó lakhellye ön – Erdély, pallérozottabb a
2.) A' Sátorosok. Nyárt Széllyel a' Faluve
gerem lakonak, 's nénellyek arany at is mod
télben jég ar erdös hellyekre menek, 's ott
tik fell sátorokat. –

3.) Lépedősök. Igen alávaló neme az erek
Nincs állandó lakhellyek Erdélt az 1769ik
Diesaly arz igy szolt – Zingari qui ad hoc
pus sine Domicilium vitam ducunt, magnaver
jenistiny Dny rest=tistuantk. cap.

Számok. Nem tudatik bizonyosan
Sellmann Mé orgya 50,000 s: e' 66:) Lebe
Erdélyre 62, 315 ön téssen.

Characterek. Sellmann igy festi le: D
danckes Jeszegök, tanácsviselésre, vált
zok, büszegtelenek, félenek, tegerlenek bra
szállok, mergesek, indulatosok, büszkék, b
jok, tanyzosok, mésikások, torhelek, könn
esküvök, lopásra hajlandok sat. Jurk Cul
válni akarna. –

Vagynak még egy Keresztények: Ambapt

tistek:) Alvintrek. Erdélt nagy részre Catho=
liquek lesz. Lengyelek. a' kitelt Kolosváton
a' Monostor Utczáig egy Országunk volt, –
most Unitáriusok. – Nemesek, Jauzriák O=
rosok. –

Jegyzés. Az el sürt Nemzetek Számás,
lebrecht elé adja igy. –:

Oláhok — — —	729,316.
Cigányok — — —	62,315.
Zsidók. — —	1006.
Örmények — — —	1090.
Görögök — —	652.
Bolgárok — —	109.
Summa. — —	795,088.
Az ejgesült Nemzetek:	663,471.

Jegyzések erem Specificatiora:

1.) Mispod Dánemarc ejtül nem említi.
2.) Az örmények igen keveset tesznek.
3.) Az el sürt Nemzetek az ejgesültek
nél nagyobb Számmal voltak. –

§. 12.

Vallás.

A' Reformátusoknak vadnak Catholica vallás

volt Uralkodo Erdélyben. — Ma a' vallások

1.) Bé vett vallások p:o: a' Catholica, Re-
formata, Lutheriana, Unitaria. —

2.) Elöljárók p:o: a' Görög Vallás. 1 Gör. Ka-
tholicus (az Olahok püspöke) 12 Esp-
perekkel. uniával maradt a' Catholicusban
az Unio fejei volt Cardinalis Leopold es Ko-
lonics. —

Erdélyi volt.

Catholicusok — — —	93, 135.
Reformatusok — — —	140, 043.
Lutheranusok — — —	130, 884.
Unitariusok — —	25, 647.
Unitusok — — —	116, 958.
Disunitusok — —	4444, 219.

Ez a' Specificatio bijjanak-egészitsék ki
volt ki hagyva. —

A' Papi Hivatalok.

Cath: Clerus.

Püspök. —	1.
Canonicus — —	10.
Titularis Canonicus —	11.
A' Theologiae Sem. Dir. S.	3.
Esperes — — —	15.
Plebanus ok —	208.

A' Lelkész 1370 Mi-
nyi

lyi Papok, a' többi Kerzeseik. —

Plebanusi Coadjutorai — 33. Ezek közöl,
menyek — — — 15. Ezeknek egyi-
ke a Missionarius Crimi Tatar orszá- tehát
ban Papok, 2 II. és igy tészen 17 Papok. 93,000. Ca-
tholicus a' Papokra a' Lakosokhoz = 385: 1.

A' Lutheranusi Clerus mennyi legyen ne tud-
datik — mert nints Papjok Coadjutorai is. —

Az Unitariusoknak primus Eccl: vok. 110.
Filial. — — — — — 511.
Papok — — — — — 111.

Az Unio's Disunita részek.

1760 ik vek in Suma Papok — 2907.
Canonicusok — — — 2719.
Esperesek v. Esp. — — — 50.

Professorok a' Katholy. I. Gymnasiumok.
— — — — — 18.

Regensek, Subregensek. — 6.

Ez a' K. Gyergyói, Csik Szentgyörgyi, Udvarhy Rebeni, Csik Somlyói, Besz-
tercei, Balásfalvi. Oskolák — —
— regensek minden — — 47.

A' Reformátz.

Enyed

Enyeden, Kolosv. Illvasy Udv. prof. 21.
Szász Vánson — — — — 1.
Zilahon — — — — 1.
Déésen Rector — — — 1.

A' Lutheránusoknál.

A' Szebeni, Brassai, Besztertzei, Segesvári, Oskolákbs rectorok, Correctorok, prof. Collaboratorok — — — 31.

Az Unitáriusoknál.

Kolosvári professor — 5.
Jordán — — — 1.
Hi: Kereszturon — — 1.

Ha a' Proff. a' ref. és Unit. között a' Class. Praeceptorok, hozza adatk, a' Janettek Száma egygyütt — — 166.

§. — 13.

A' Nyelvek.

Fö Nyelvek Erdélybs a' Mr. Szász, Oláh, és Déák.

A' Mr Nyelvel élt a' Mrok és Lé-kellyek — Ez elött a' Déák nyelvert egész-szen el hagatott volt. De 1791bs a' Kolos-vári org. gyülésenn ezt végezték: h. mu Di-casterinmokbs, az udvart, és az armor prefectu-rát

rát ki véve a' dolgok mr Nyelven follyanak. — Az 1793bs felállott mr nyelv mivelö Mester, /: Társaság. +sak a' reménysseggel hágott. —

A' Lász Nyelvel élnek a' Szászok; de az irásbs nemetül dolgozk, 's tésztábbs a' Németeknél.

Az Oláh nyelv lett a' Déák, Sláv és Mr Nyelvekböl — a' Commercinmbs igen szükséges.

A' Déák Nyelvet a' Keresztény Vallás-sal, az idegen nemzetbéli Papok, hoztákbé Mr ögba, 's rövid idöre ollyan közönségessé-lett — h. a' Törvény könyvek, Diplomák, ité-letek mind Déákul jöttek ki. Ha ollyan Po-litiensok lettek volna a' Mrok mt a' Romaiak ma a' Mr Nyelv közönséges volna.

Harmadik Szakasz.

Termései Erdélynek.

Természeti termések.

1.) Az Ásványok Orgából

§. — 14.

A' Sóó. Ennek nemei:

1.)

1.) A' termés Salétrom (: Nitrum naturale :) a' mely pusztai pocs, és egyéb boszorkra is bőven fözetik.

2.) Keserü vizi. (: Sal amarum et purgans :) Nagy és Kis Czegen. és Ölyesen illyen v. Berek" többen czeken 30 ál

3.) Forrasztó Só (: Borax :) Az értett egybe forrasztására használtatik ez, és terem Rádna felöl a Gyalu Popi begyen

4.) Kö Só (: Sal fossile :) Neveresebb Só bányák: Tordán.

5.) Dézsen, Aknán, Kolozson, Vizakna, Parajdon, Marosh Ujvárom.

Jegyzés. A' Tordai sóbeczö, h. a' Romaiak idejék ö volt. Ezre mutat a' Salina név. A' Só Bányak 1.) Istv. által viragoztak III. Andrást 1291k arany bullá privilégiumával új adományra ö a' Tordaiakot h. 1.) Márton Nap előtt Nyolcz Nappal szabad legyen mindenkor, maga számára Sót vágni, s' ly adni. Károly Kir. alatt 1320k. a' Tordai Bányáról a' Só Dézsmának adatik az Erdélyi Püspök. —

A' Só termésének mennyisége.

Egy ezek többe megen 100,000. A' Tordai Bányákból annak 240,000 öszve ezek:

A' Só nak el adására. Az Erdélyi fő vagy is Consummálatnak, vagy Más országokra vitetik.

A' Belső Consumptio — —	a' 300000 márka.
Exportálás Magyar országba — —	600000
A' Temesi Bánátban — — —	200,000.
	1,030,000.

De ide a' mivel sót nem kell érteni, a' mely ertsendönkem H- 500,000 mázsára mégyen.

Só Depositoriumok. Fő Depositorium van Maros portun, kisebbek a' Mures vizén, a' mely a' becsuta Kömyebbitésére a' Somlyói a' helyarra a' vegre állo fel b. a' Tordai mázsával mérésre levö Bellyeket ijesztö legyen.

Só Transportálása. Ez igyesk.

1.) Tordárol Maros portig Romanus Más országra visznek.

2.) Kolosvol is Gyeu és innen Magyar országra E" le D felé.

3.) Dézsi Aknárol:

1.) Szilágy Somlyó

2.) Nagy Bánya felé.

3.) A' Dézsi Depositoriumból, onnan a' Sol, adni

noki Dézsmát szoktunk bajtkal. E' folya' Ra-
nai Határán áll, és megy HC000ℓ
H, Vizet ohnárd Lélekkel Mar.-porosra omla
a' Tenger Bánáth vitrik. —

Jegyzés. A' fóó Exportáot túl önöl Tisz-
pvcarillya: A' fóóis bajdr mellett Szolgál
minegy - 1400 Lomsród Lábol, van egy bajon
7. ℓr - 's ha nem tisi a' viz 600 kó. - Hely
társaik 900 bajó, rakodó ℓ Szerszámmal 98 -
Hajós mester Kormányozás alatt indul el.
A' mellett egy Nyaron ejik Gőz. A' Bánát
maga bajorral bordja el a' fóót.

5., Vitriolum, Zalatbnáu.

6., Timsó Ebba Lázár falva mellett, A
romszéki Gorja felett, 's Dálnokon, és az Z
ványiai Gorbásokb.

§. 15

Egyéb Testek.

1.) A' Büdös Kő. E terem főkén a' Csik
Hármszék közt lévő Büdös begyen Gor
felett — Ezen begy allyán az Büdös tóva
feredik (Thermae.)

2.) A' Kősén. terem Szebenben Előtt
Hátszeg vidékén, és Koblósnál a mesk Sze
Zlosvárhoz.

§. 16.

Az

Az Arany

Erdély pénzyát az Austriai Határok- Az
arany Bányák voltak. —

1., Alsó Fejérb- Ja nevezetesek: Zalatna
Bátsom, Veresparak, Offenbánya, és a Bisz-
tra mellett lévő arany Bányák. —

2., Hunyadb. Cserésd, Toplitza, Marosfő, Gü-
zesd, Nagy ag, Porkura, N. és K. Almás
mellett.

3., Zaránduen. Feesrsián, Hgóu, Boitza, Örmé-
gyes, Ruda, Bukuresd, Knistyor, Stanika,
Kövés Bánya mellett.

4., Belső Solnokb. Lápos bánya mellett, és O-
lah Lápos mellett.

5., Kövár vidéke Kapnik bánya mellett.

6., Radna mellett. —

Az arany mennyiségét egy Szab tészik 12½
márkára - a' most arannyal, a' mely 7-9. mé-
zsa most a' Lamos, Maros, Aranyos, Ompoly, Szing, Lapos vizeiből. —

Az Ezüst.

Az ezüst Bányák arok a' melyekből az
aranyat is vészik, - e Szt 26 márkára tésznek
ennek Summája.

Jegyzés: Egy márka tészta arany ér - 350fl.
és igy 2500 = 950,000fl. Az ezüst Mas-
sa,

kája = 24½ Rf. évigy 5000,= 122,500 Rf. Szü
= 1,072,500 Rft.

Fekete Ón.

Neverestebb Fekete ón Bányák a' Radnai, Offenbányai, a' Fej Almosdi, Hunyad Vmegyei Gnédvalyki, 's Beuke art mondják b. fejér ón így tetszik, de a' Cinkes erröl conjuncturalyát, mi é nincs.

Rés.

Rés Bányák vagyók Déváinál, Vetzelnél, Szu
ra Prádainál Hunyad Vmegyében, és a' Füresi hegyeken. Mennyiségét nem tudatik, Mit orgon— 38,40,000 márkát.

Vas.

Neverestebb vas Bányák, Vajda Hunyadon a' Pyalási hegyeken, és Torosztkon vé, Mint lyek: Hunyadon Foglitrain, Sebes belyen Vánfon, és Torosztkon. —

Jegyzés: Nalatzi Joseff állitod vt fel meg
égy et Hársteg vidékén Hársairól nevü fal
nál. —

Kénesö.

E' tetzen bőven, a' Bábujai, és Dumbrava hegyek
ből Zalatznál — és Kis Zalánál Fejér Me
gyéch — A' Privatus de ug b. a' Fis and be a
já' Jörbeb, egy egy Cz. márkáru. Egy
Cinobriumos minerából jö ki 8 fontz kénesö.

Cz

Cinobrium.

Cz a' kénessével ég gyütt terem, l, bővebb a' Dum
brava hegyi találatik, ez által Kerdetik a' ki
ját elején.

Antimonium.

Cz nem érez Bányákat, de különösön offen
bányán, Füresén, Cserésén, Boitán, Nagy
ágh találtatik.

Cink.

E' találtatik Radnán, Boisán Füresen
Herrengányán, és N: ágon.

Arsenicum.

Találtatik főtéren az Olah Lajosi hegyén.

§.

Minerás Vizek.

1.) A' Borsáki A' Neustaedter observatója
szerint a' Szivar bereg ségben lévő érczbányák
tejével elegy —.

2.) A' Homoródi. A' belső részek obstruc
tióját, a' vizeller vált adásait jegyzéssel
mellaszta. — a' Hőtvényből is bányát — (: Arthritis. :)

3.) Az Árapataki a' Hemorrhoisban
commy.

4.) A' Bodoki. Sepsi székből, Cz a' vese
Calculust nervus egeit külön vált adásza. Jövén

a'

a' Vorstkut nevü ÿ, a' melyba' Bodokiadta-
gait ènyiesésre feednek.

5.) De lehet tenni Hánnaszéken, a' Málnás;
Sepsi Sz. * György, Polyáni, Szálboshi, Ba-
troni, Hermanyi Borbirtokon, kulönösön di-
ts érteik a' Barbénus obs. Zenét, a' tagok
erzö inak akármi ebol lett gyengeségek,
lett.

6.) A' Radnai. Ez a' Nyulas obs. Zentur-
batnal fökeun a' Rhcomiátismusb.

A' Mineral vizekbez tartozik a' Gyorgyi,
Kalányi, (: Hunyadb:) Vátri j: Zentai b: Jeredi

II.) A' Plántak Országából.

1.) A' Buza. Ez egen különösön termi
az Aranyos a' Maros, Küküllö mellyéke-
Zöda, Kolos, es Dobokaban megek (: ide a' ter-
més tétetik ad 10 = und granum.:) ki vévén a'
Barasos hellyekeb. Kfrontságában a' termés
tétetik ad 5 = und granum.

A' termesztés rendszerint a' belsö Condu
jelyül mulja, meg ÿ fökeun ö Sükség hi-
vel a' Földmivelést, még gyenge lábon all.-
1148gb ki vitetik Erdelyböl mr országra 257000.
Kfrontsárát be hozták 50000. 1196gb pedig ki

ki vitetik 42,74, be hozták 112,986. Kfrontsárt.

2.) A' Vorz (: Secale:) Alakjai (: Species:)
Árpa, Zab, Köles, Tatarka, (Panicum, Holcus, Fagopyrum) a' belsö Sükség:
hoz Föven-termesztése. a' nyirok nagy részéből,
ford Pálnik át különösön a' Székelyekuek.

3.) A' Törökbúza. (: Zea Mays Frumentum Indicum,
v. Turcicum:) Ez Amerikából Europába-
is a' Török Földröl ostrom 1683. Erdelyb jöt-
Ez olyan Erdélyb mint a' Kartoffel N: orgon

Nemellyek az Erdélyi gyakorlatban vo Sük-
séget a' Törökbúza bövtermésböl burkok ki
térni:

1.) Mivel tenyészi Plántaja, és a' levegö ide
is frontságához ki vón tétetve.

2.) Nem jo ideig conservalhato- és igy jobb
volna mássféle Gabonát termeszteni.

4.) A' Hajtóka. (: Fagopyrum Polygonum
Frumentum Saracenicum:)

Gabona Drágasága.

Erdélyb gyakorlatban vo Sükség: p: a: 1535gb
egy véka búza 14 fl. (: Bécsben Jakab:) 1603gb
egy véka búza 40–64 Szolyádra, (: Strausi:)
25 arany volt: 1759gb a' Török Gabona által
marsságával Brassób- i véka búza 11 fl: 15kr.
Szebenbe 8 Rfl. Ebenfalvára 9. Rf.

A' Victualék olcsósága.

Sig

Sigmond Fűr: alatt 1427k egy Katonai r
gulamentum jött ki, a' melyk é' volt: Egy
lónak 24 Arany vo tartásáért 1. penz. Egy
Ebéden tsi Zenályra Zenyéréért 1. penz. Egy-
Csirke 2. penz egy Tyuk 3. penz egy Mala
5 penz- egy Bárány 8. penz- 8 Jojás 1. penz

Kesőbbre mint eg 100 eszt- 1522k a
Brassaiak Zapolya Janos Kompjára Tö
tenedi Szentt-: Egy ökörért 1. forint 25.
Egy bornyuért 32. d. Tsi Berbéért 12. d.
tyuk, 28 d. tsi 80. vedres bonó 14. fl. 5
Ebből zab 5 fl.

1583k Szolosaron. 5. Hóból buza 1. m
90. Veder bor; 2 Mrx. és arutain mind
1786k- egyedtsk rostra-termő tőkén, mi
egy véka buza 5 forint.

Commercialy Plantak.

1.) A' Komlo. De ittis Commerciumra te
nesek teszen, Sert, 's Kenyeret Készitő velle

2.) A' Dohany. Ez 1571k jött leg
lősször 1576k a' mikor a' Török Szaszkat Ba
tori Kristoffnak pijatt Küldött, annak Küld
meg Bethlen Gabor 's 1614k.

1670k annak be hozatala 's tiltasok, a' Pip
sora 200. v. 300 forint, 's a' ki mivelő mo
javitsel vetessék büntetések végre vetes- bü

kiába vo volt- Ugyan Bethlen Miklos
alatt is Caucz ar nondum 6. az a' Törvény
a' mellyet a' Törvény ad de, ésa' Nép a' Zoltas
ály eltörültetett nem kötelez- Sőtt a' Gu
bernium ály 's engedődött a' Pipa'ra'sk-:

Termesztik külömbsön Mas'arbellyt
Paniba, Erdő Csinad-on, Sarombetsen
seg. tsen jó a' mi Dellői, Ujlaki a' Batri
Kunyad Vmegyek. De leg jobb a' Stng K=
Györgyi- ennek er elsők az első világban
marsaja volt HO flor- 's boratod black orgbol
és Buda Dobanyo bivjak. 1796k a' Do=
bany Import 1676 Rf. az export 1039 Rf.

3.) A' Veder. Ez termesztik 's mivelik
külömbsön a' Laszok, és Zekellyek. 1496k fen
ből, 's fen ptrokból postbé 64,089 fon. ter"
nacs 37432. fon. 101,514.—

4.) A' Compia fa. (: Abies Cotinus:)
Ebből 's kaspnos ki hajtani, a' mennyik Kardo=
vanyt Készitő velle (: Corium dubeuk:) erés
nag. Olah orgk sok penz megy.—

Má,

BIBLIOTECA DOCUMENTARA DE STAT „BETHLEN" AIUD

Második Szakasz.

Erdéllynek Jus Publicuma.

Második Szakasz.

Erdéllynek Jus Publicuma.

I, A Fejedelemről, 's annak jussairol Constitutzionk Summája.

Erdélly 1°, Elegyes vagy határozott Monárchia minthogy á fö hatalom á Fejedelem, és rendek közt köz: Ugyan is, á végre hajtó hatalom á Fejedelemé, de á törvényhozó köz á rendekkel.

2°, Hajdon á Nemzeti Fejedelmek alatt választó Monárchia; az Austriai házbol valok alatt örökös á Pragmatica Sanctionál fogva.

A' Nemzeti Fejedelmek eredete.

1°, Erdélly 1003tól 1540ig Mr Kirok alatt lévén constitutziojok egy volt.–

2°, A' Lajos halála után Zápollya 1538ba ugy édgyez Ferdinándal h. á:) Zápollya halála után Mr org mennyen az Austriai házádra. De meghalván Zápollya, Sulimán á kis János Sigmond Szamára el foglallya Mr orgot. Isabellát Erdéllybe Küldi, Néha pedig 1552bl Ferdinándnak ált ereszti Isabella Erdéllyt, meg is 1556bl Erdélly Fejedelmek választya Zápollyát ettől fogva választodnak á Fejedelmek.

3°

3o=ikig be Meghalvan 1o= Apafi a fiaval=ek=
fei Mihály 10000 forint ertsedei Jöve.
delemert 1o= Leopoldnak ala adja Erdélyt=
tol fogva Regnum Horedik.

§. 17. Fejedelmek választása, a' választó Monar=
chia alatt.

Választott Fejedelmek 1439 ektol alatt 18. voltak Vá=
laszttatnak a Diétákon a' 3. Nemzet regnicolai=
jai által, a' Választatott Fejedelem egy Sem=
plomb vitetett: ott fel olvastatnak a' 3. Nem=
zet Praesidense által a' Capitulatio pontyai=
azokat ő tartására ő esketnek. Mutatni a' Ren=
der, Hüségére fel eskünek. Forma Juramenti
Balásy p: 216.

Jegyzés. A' kik a' választáson jelen nem
lehettek = a' közelebbi örg gyülésen kelle
fel esküni. Approb. P: II. Sct. 1.

§.

Mellyek a' Nemzeti Fejedelmek alatti li=
mitatia Monarchia volt.

Mert mindenkor Országos Capitulatio alat
adtatott alty az igaryatast, melyalty a' Fe=
jedelem hatalmát szorittotak, és Szabadsá=
gai ő tartásait gondoskodtak. A' Capitulatio pon=
tyai különböző ők leg terhesebbek a Bar=
tsai Akosé. —

A'

A' Capitulatio Punctumi Summaja.

1o=) A' Fejedelem szabad választás, a' Coron Nem=
zetnél intacte marad.

2o=) A' 3. Nemzet Unioja ő tartatik=

3o=) A H. vételes Religio, Catholica, Reformata,
Lutheranus, és Unitaria intacte gyakorlásba
marad.

4o=) Egyyen egyyen a' 3. Nemzet, régi jusaik
Szabadsagaik ő tartatik. —

A' Fejedelem választása egy határoztatik.

a:) Minden Nemzetek magából legyen tiszty=
ei:) Jö Kyain a' Fejedelem. c:) Jö Király
Biro a' Kerdö.) Comest a' Szász Nemzet
választ, de a' Fejedelem confirmalja. —

5to=) Törvényes hatalom gyakorlásara nézve a:) A' mit a' 3. Nemzet Törvényt confir=
malni a' Fejedelem, ha nem akarna ő, törvény
legyen — Igy a' Fejedelem Machina.
b:) Az örg gyülésen Szabad votolás és gra=
vamenek feladása.

6to=) Az administratio nézve: a:) Hiva=
talt igaz Bizttsot, s' erdemes Haraginak
adhatni. b:) 12 Nemzetből Consiliarust a' 3.
Nemzetből egy altöleg. c:) Hétszt arius Secr.

br.

tokos jó Charakterü Magnás.

7º A' Biroi 's végre hajtó hatalomra nézve a:) A' Fejedelem tekintet nélkül Törvényt hol-gáltat, 's a' végzések végre hajtását ő m akadállyoztattya b:) Diætán Kiri Tablán az i-teletekbe nem elegyedik. c:) Valamely simplex vádra senkit el nem fogat, hm ha Törvénye-sen convincáltatik. — Ez az Erdéllyi ha-beas Corpus.

8º Had, Bekesség, Követtség, Szövettségbéli jussokra nézve: a:) A' Német és Török Csász ellen offensiv hadakat m indit, défensivu-mokat se a' rendek hire és akarattya nél-kül.

b:) Fejedelmekkel nem szövetkezik a' rendek a-karattya nélkül. c:) Követeket sem küld 's nem fogadel. d:) Az org szeleit, 's fortálitiumait nem idegenitti el.

9º Kereskedésre nézve: a' szabad Kereskedés n akadállyoztatik.

10º Kamarára nézve: a' Fiscális Jószágok törvénytelenül nem szaporittatik. Nota vel de-fectus /: Ki halás :/ ált szerzedjék ki osz-togattatik ~~[illegible]~~ érdemesekk. Lithatni Balia Sectio XVI. Eder Breviarij Juris Fraunie p: 11. Appr: P. 11. Tit 1.

§.

§. 18.

Minorennitás. a' Választó Monár-chia alatt.

Ha gyermek Fejedelem választatott 20 esz-tendős koráig nem igazgathatott — hm Guber-nátor tétetett a' ki addig uralkodott az orgba.

NB. Az Austriai Monárhiák 1 beszües —

Hogy a' Gubernátor hatalmával vissza ne-éllyen a' Minorenny Fejedelemmel ne veszekedje-nek törvénye sen határoztatott.

1º A' Gubernátorra nézve: magát az org Con-stitutziójához szabja mindennek — semmi org dolgához nem fog — a' Consiliariusok akarat-tya ellen. Tekintete akkora h. ha a' Minorenny Fejedelem az ö hemellye 's hivatala ellen mozdi-tana a' 3. Nemzet ötet oltalmazni tartozik.

2º Fejedelemre nézve: Ha a' Gubernátor a' Fe-jedelem ellen mozdulna. a' haza ellen Fegvert fogna, a' 3. Nemzet vesse le hivatalából 's ol-talmazza a' Fejedelmet.

§. 19.

Erdélly az örökös Monárchia alatt:

Megunván Erdélly a' Fejedelmek alatt való vissza vonásokat. 's a' Török pusztittásokat — Leopold Törvényes Mgyr Kirk elebb oltalma

alá

alá adta magát, majd ibgg[be] meghalvá
iffju Apafi- Leopoldnak, és fuccessorái örökö-
jumal álla adta magát.

Tractátusok mellyekkel fogva vagy
Erdélly.

1mo A Bétsi 1686: melyk nyj edgyedik h
a Császár- a' mikor Szükségge lenne segít
get küld- annak fejedj ar Erdélyiek el
nek adni tartozzak. Ekkor ar igazgatás a'
Fejedelemnél, és a Fejedelem vallástok a re
delemnél maradt.

2do Lotharingiai Károlly alá vő, 1687ben Cune
fogva a Császári Katonák telelni- be bocsát
tattak, mikrül sokan igérkedtek, és eran fel
lyül 100000, flor: a' Szabad Vallás gyakor
lás, mind papok és Privilégiumok iránt, bizonyo
sá tétetik a' rendek- Mens vegyber Apaf
és a Lotharingiai Károly közt Balassfal
vánál, a' Várbok Cap: Balia p: 247. Ka adm
nistrátio Akor is gyenge maradt.

3io Declarátio in Protectionem Cæsareo Fejed
1688. Melyk az ország és Fejedelem le mondása
ván a' Török protectorjol, magokat, és
tok, és successori oltalma alá adják. Es
mind tenk a jussok, és vallás Szabadság e
sítésés. Hátra lebenk. A Fejedelem valasz

választás és administratio ekkor is gyenge
4to Leopold Diplomája a Bétsből 1690ben küld
dotett Leopold Subscriptiojával, alatt, mely bá
tsa az erdélyi Szabadságok.

Leopold Diplomája ak Punctumai

1mo A' H. bé vett Religio Szabad gyakorlásba
marad.

2do A' Királyok és Fejedelem Donási con
firmáltatnak

3io Meg erősittetik az Approb. Compilata Const
Verbőczi Tripartitumnak és a' Császok Municipá
lis Törvénye hi vétetik az Andreanum Di
plomának Clausulája.

4to Az eddig volt administratio politicum Mi
sterium, Tribunalok gyenge maradnak. Csak
a' terhesebb ügyekben recursus adassék a' Fejedelem gyakran
5to A' bivatalokra csak Harasztiak vétessenek fel
vallás tekintete nélkül.

6to A' Defectus v. Nosa, nyj devolvalo.
jószágok, vallás, tekintete nélkül csak
harasztiakra essenek.

7mo Gubernátori Cancellárius, Gráfy Mi
sterium, Consiliariusok, Királly Hi
postok, vallás tekintete nélkül harasztiak

8vo Erdőtüstök gyenesítnek, nyolc nellyek

Zárektől, vmégektől vál adattatik a' Fejedelem-
től légyen.

9no, A' Gubernium-ba' mű vallásbol 3. Con-
siliáriust- a' Fiscali Táblán'y niegy légyék a'
Diétán —

10a, Az Itteni üléseken vo Diétán tartása
a' Gubernátore légyen de az Actákot a' Fe-
jedelem erősitse g.

11no A' Gubernátor köteles légére erősitteyék g
minden ezek közül válogik Gubernátori Consilia-
rissokat, a' kiknek fizettessék- Első Guber-
nator Bánfi György Lassi Benkö. —

12no, Béreiségekre- 50000 Taller- Budakez
ter 40000 fr. légyen az adó.

13no, Adó i' Harmintad ok nem nevelnek.

14no, Kérellyek semmi adót ne fizessék bu-
a' haza oltalmára ömlött költségekre Bá-
korra.

15no A' Kereskedés Szabad légyen.

16no A Dérmát a' földes Uraság valthassa

17no, Az ország ne terheltessék sürü segedel-
mával nem terheltetik az ország — a' Mi-
nisterium Német légyen. Sat.

18no, Az Császár szabad ok arra az ország
gyűlésen tartásától. Sat. dolg. Lásd Bálá-
si 693

693, Eder Breviarium 143- 146.

179

A' Succesiobéli Rend.

Erdélyh legyen; arra a' Pragmatica Sanctio
erejével fogva a' Lány ágnak is tetessék. —
Még arra rendtartatik- a:) Elsőben a' Fej:
fiak, ha nincs, a' Lányi ág. b:) Mind a' két
ágon is vő a' primogenitura jussa. —

A' Pragmatica Sanctiot be vették Erdély
is Magyar. ország 1722k Austriai Maria The-
résia alatt 1743k is erősitették a' rendek
által.

Szerette VIdik Károly 1713k minden tulaj
b. a' Habsburgi Házbol nincs több férfi-
a' Pragmatica Sanctio szerint in defectu
a' succesio is tetessék a:) Károly
Josephh c: Leopold Lányaira.

5. A' Fejedelem be iktattatása.

A' Hereditaria succesio a' pragmatica suc-
cessionál fogva az Austriai Császár és
Mr Király ezen Erdélyi Fejedelem Igy
inaugurál —:

1no A' Fejedelem által egy assecuratorium
regium rescriptumot; melyben igéri h. az ország
gyulait, tulajdonsan a' Leopold Diplg is erősiti,
Ezek olvastatván az ország gyulésén a' rendek gesz

esküdtnek hűségére, 's sarc a' D. Nemes
persétlyivel, 's a' Rendek meg-kevélyű ő erő
sítik.

2ᵒ, A' Királyi plenipotentiárius ő in N
ne et ad animam ipsius ő esküdik hog
a' Fejedelem az ország jussait Privilégiumai
's a' Szabadságát sértetlenül tartsa.—:

3ᵒ, Mind a' reservatum mind a' Juramentum fo
mulát az Articulusok közzé iktatnak.

Az 1790, és 1791ik Dietákon a' végzett dol
gok.

1ᵒ, a' Leopold mu Articulusai az elsőnek dol
gok emlitetnek a' Fejedelmektől.

2ᵒ, Továbbá b. a' 2ik Leopold reservatumai az
a' Rendeket bizonyosabbá tették jussaik felől
és erre Commissárius nak ő is elfogadt.—
Ugy-hogy ő successorai is—

Az Austriai Monarchiának Minorennis
a' Fejedelem Herceg Korára, Tutora a' Mgos
Királynak a' Palatinus— az Austriai
Császárok attyafiai.—

A' Fejedelem Titulussa.

Hajdon Princeps Transil, partium Hungá
riae, Dnus, Siculorum, Comes Saxonum 1762ben
Mária Theresia ajándékából Magnus Princ
Transil: czí.

A'

A' Monarchiának: N. N. Dei gra-
tia Rom Imperator, Germaniae, Hun
gariae, Bohemiae, Rex, Archidux Austriae,
Dux Burgundiae— Lotharingiae, Magnus
Princ Transil, es Comes Siculor.— Deeb
d'mi idonk változtatva—

Erdélly Czimere.

Egy Fejedelmi Kalap alatt egy paizs két rész
re osztva— A' felső ő istér mezőben egy
Sas a' Vmegikét, felyül a' Nap és Hold
a' Sérellyére— Az alsó ő is Arany színü
mezőben a' Szárnak 7. Kastélya. Maria
Theresia nevelte a' Crimeri Koronával
és egy Keresztes golyobissal.

Fejedelmek Lakhellye.

A' Nemzeti Fejedelmek alatt Fejérvár,
melyet Isabella választva volt— De ő te
metetett. Ma a' Fejedelem Császár lévén
Bécsig elé az Imperiumb kellett tekni, annál
a Capitulatio nak fogva, melynek értelmé
ben fogva a' Császárok ő igénél, és az
Imperiumbe tartanak. A' Magyok térnek
hog lakjék benne.—

A' mi az Udvari fényt nézi.

A' nemzeti Fejedelmek alatt ő volt némely ud
van

vari méltóságod; mind azonáltal a' mára dCt. Theré-
siától állíttatok; a' ki 1764ik Mt. örg pedájara
az érdemesek' jutalmazására uj vári méltó-
got állítottak.

Illyek: a:) Supremus Aulæ regiæ Præfectus
első Vt Bethlen Gábor. b:) Cubicularius ordi-
Magister J: Hemény László. c:) Agarorum M
gister, Banffi Dénes. d:) Venatorum Ma
gister J: Lázár János:) e:) Pincernarum Ma
ter J: Haller Gábor:) f:) Pincernarum Ma
gister J: Teleki László,) Ezekkel a' nádor kör
ből' annyi vicei:—

§. Test Őrzők, Hoff-Garde.

Ezeket állította dCt: Theresia 1760ik 126 mr örg
é: Erdélyi Hadakból; Fejé mükor a' mr örg Ba
nyja, Varasba Mgyr örg 100000: Erdélyi 20000
konferál. 2dik Joseph csak felis hagyta' a' többi
a' Törökre Küldötteit A' summa egyéb szükségek fe
dezésére a' Mező Hegyesi Mezei fel állításán

1763. 1764ik Állíttatta fel Maria Theresia, a' Z: Ha
vai lovas rendet. A' rend fő Mestere minden
maga az Uralkodó áll 100 Kenelyből. Ötsmére egy
Mgyr tereszt. Inscriptio egy felől publicorum me
ritorum premium. Másfelől Stephano regi Ca
postolico — A' Gubernator Magno Cruc
equest. Sat.

§.) A' Fejedelem jussai.

A' Fő hatalom Erdélyb megvan oszlva a' Fejé
delem's rendek közöt, a' Fejére bajtó hatalom
a' Fejedelemé, melynek gyakorlásait ekként irja
a' Fejedelemé, melynek gyakorlásait ekként irja
Törül az 1790dik Gr: Diosig Articulus:

" Executiva potestas, per Principem in forma legum
edescebit. Itaque placeti clausulæ usus non nisi
ad publicandum aliorum Veterum legi conformium
redigendis. Forma judiciorum auctoritate re-
gia non mutabitur; Sententiarum per foro
judiciaria executio missibi manibus hac in-
pedietur, nec suspendetur.

A' Törvény-hozó, el törlő, magyarázó hatalom
a' Fejedelemé a' Statusokkal egyjütt. Art
VII.—

A' Fejedelem jussai tehát a:) Külön
ső b:) a' Statusokkal közösök.

A' Különösök azok, melyekkel a' Fejedelem ma-
gát bogarászik. Ezek Ekklésiásticusok, és
Secularek.

I:) Ekklésiai Jussok.

1:) A' Catholica ekklézsiák hivatalokat osztogat.
ni. p:o: Püspökséget a' Papa' jóváhagyásával
nelled.

2:) A' vacans ekklézsiák jövedelmeit ő veszi, és
Investitura jussa nem a' Papáé.

3:) A' bárat ágyat inprohibitis gradibus dis-
rendálni, Ennek arts 39. de 1791ik: Protestan-
tes a necessitate impetrandæ dispensationum

may

Matrimonialium in terris et Ha. gradu per Ppem
editorum Catholicis in privatis statu petitum
tib.

Ho. A' Protestans de Hároni ági ügyekb bata
rozni. Ittmeu ar illy ügyekb vegye a Tromshoz
appellálnod.

So. A' tegyes Fundatora vo ügyelet jusson, az S.
articulusbeszéd de Anno 1790b Mundarálgyon
abbi ar artyba, assecuralja a' Fejedelem a'va
listhoz b. a Fundushoz a' más vallásbeliek
nem confundáltassék, s b. az Fundatói intézetére
fordittassék.

Jegyzés. Benkö ide borra a' Templomok
pitcéje q ingedésétz. Erröl az 1790ki 55dik
rjz Holl. " Singulatum religi Statui secun
" jubent de eo, quod in Moderno usu, per
" gulas quasvis religiones professorum, et in
" futurum ubi libertas edificandi templorum
" gitorum cessabunt.

Ho. Fö vigaras jussa a' protestans religio
végrészei, institutioira. Innen a' Consistorium
Synodusok protocollumáb z, be tekinteni. Es
re Superend inspectiony.

7o., A' Dj Unitus Görög Vallástra nézve a
1790beli 60dik Art. Enyed követöi a' Valla
tokáb q eröst tenned - püspök jötöl függ
tni a' Fejed elben nevez ni. - Satz

A' Réformata, Lutherana, Unitaria Oláh fundusai, és Szabadsága.

A' Barai Törvények gondoskodtak b. a' H. reca
pitulá körül edgyik a' többit el ne nyomja -
Dominans ne legyen, innen:

1o. Mind a' H. fundus Szabadsága egenlö a le
gyob Diplomája szerent. Az 1790beli 5. gyik
Articulus igy Szoll: " Quatuor recepte religio
nes, vigore legum Patriarum benigne Diplo
mate Leopoldino firmatarum in aequalitate
jurium et libertatum suarum liberique exer
citii porro etiam conservabuntur.

2o., A' tegyes Fundatort a Fundator intézete szerint
Szabadalmi s q tartani. -

3o., Minden Vallás templomait, fundusait
Szabadon birhattya, Egyik Vallás sem foglal
hattya el a' másét, Templomokot Oskolákot Sza
badon épithet Articulus 55. 1790b. -

4o., Vallások könyveket nyomtathatni. Ssk:
a:) Revisio legyen. b:) A' más Vallások
Dogmái ellen vo vitadalozások ne legyenek. -

5o. A' különböző vallásbeli erköl gyerekei segued
lettenn parentum Articulus 54. 1790b.

6o., Minden ik Vallás papja el nebet
het egyik vig a' másik által, temetésére Satz. Art 58: 1790.

A'

A' Fejedelem Szabad jussai.

1.) A' végső bajtói határom, de csak a' törv
szerint. Artz. 8. 1791. "Patentalium effectus
nisi ad publicationem legum legi conformium
restringitur, sententiarum auctoritate regia
in mutabit, sententiarum per fora judicia
latarum executio minime / / /

tevő jus C: nobilitandi, legitimandi:)

3.) A' nőtt jószágaik vő Következ. jussa. De
P. I. T. 23.

4.) Az örg gyülését ki hirdetni, alkalmi, s
rendhelyét ő határozni. Artz. 9. 1791.

§.

Hivós Fujai a Fejedelemnek.

1.) A' Törvénykező hatalom Artz. 6. 1791. k
„perendi, abrogandi, et authenthice interpretandi
„testes in causis Spi et Statûs a' Com. Consi
„enitis communis esto.

„2.) Az Ado Nevelése Approb. P. III. Tit. 2
„artic. 1.

3.) A' Harasztiság adása. A' ki harasz
ággal ő ajándékozhatik a' Jobbagjinak le
ni tartozik Artz. V. 1791.

Erdélly Statusai és Rendjei.

§. Erdélly Koronahez tartozó állnak a' 3. uniált Nemze
tekből, külömbözö rendjei:

1.) A. Magnátsokból. de igy: Itaque Comites
illorum nullo est jus, sed ad dignitatem officia
lem ad Majorem gradum in publicis consiliis obtine
dam. Artz. 14. – 1791.

2.) A Donatus Nsk. Armalistákból, egyes
ri Nsekből. Nobilium universitas, Armalistis
que, atque lege jus est ad munera publica ad
eum cetera nobilitate officium tamen requirendi; tá
mitate obtinendi omnem nominis possessionem ut nobilitas ca

pacem st. Artz. 16. 1791.

3.) A' K. Vandokból, Nobile oppe. Saj.

Az Örg Gyülés Tagjai. §.

1.) A' K. Guberne. 2.) A' K. Tábla, 3. A' fő
Kapitnyok. fő Kir. Birák. 4.) A' regálistáknak. 5.)
a' Vmegyék, Székelly és Szász Székek Követ Deputati
tussai. —

§.

Egyéb gyüjti a' fejedelem a' Guber. és Consil. álg.
„Comitia quotannis celebrare habeat ad proponendas
„regias, ut et gravamina Statuum audiendi
„cet. Artz. 9. 1791. Az örg gyülése helyét
a' Fejedelem C: meghalgatvain a' Guber nium.)
határozza ő és a' Fejedelem.) Esmeretlen terdi, és
„geri. —

§.

Az Örg Gyülése tárgyai.

Ennek tárgyai mind arra dolgok a' mellyek az
örg Boldogságára tartoznak. u. n.

1.) A' Proposito ő hajnalra végzés vetetik.
2.) A' Statusok terhek orvoslása.
3.) Az adók ő határozása.
4.) Az idegenek Barasztiakká vő fogadása. —
5.) A' fő tiszt viselők választása, a' mellyek
a' Gubernator, Cancellárius stb. meg ő erősö consi
a' Fejedelemtől függ. Dipl. Leopold. Artz. 17. §.
6.) Az örg határairól, és a' perra fiscalitások
tol vő ügyek.
7.) A' judicatus processusok valasztatása eltörlése.

8.)

5.) A' rendek botanzásara tartozó ügek: p:o a' Privilégiumok publicálásá. a Polgár rendi petitioja a 1791. Lipc. Art: 1791.

A' Diéta praesese rendkeniul a' Statuum praesidenset, kik ninc jelen a' Conciliumokba küldi a' Gubernium valasst.

A' Diéta.
A' Gubernium je gyzöi a' 3. iéle'ctes rel.

A' Törvényhozás Modja ez:

A' gyülés bé álvan, a' gyülés Praesese a' Fo Tanácsból olyakat proponálhat, a' mel mu ga vételére, Szabadon mondhatja, a' ho a' dolgok (több ge Fői el. Vonyálló rendi elsőb a' Regalistak, a' T. Tabla, és a' több rendek osztain a' Vmegyek, Székek, Districtusok Tanácshellyek Deputátusai. A' felső Rendeken az arc vegzés dolgok fel olvastatnak, a' Praeses és a jegyzö álly gyülésbe, Az árticulusok is fel olvastatnak a' 3. Nemzet petitiójával gyütt tételesen és a Fejedelemtöl gyüttes törvényi válasz.

Deputátusok.

1.) A' Regalistak. Ezekben vannak a' Fejedelem, gyülekezete, Subsidiumi requisitionjai.

2.) A' Vmegyek, Székek, Districtusok Sub. Deputátusainak vadnak, az örök gyülése előtt egy gyülésök, és tanácsok a' Statuum Praesidenshez elé mutattyák.

3.) A' melyik Deputatus jelen nem lehet ple.,

nipotentiariust küld. —

Jegyzés: A' Convocatiónát (: regales:) a' Gubern., és a' Gubernialis Secretarius Schönbälltől, a' Fejedelem neve alatt ellátva, s hadvalási Tételtől 9 ün jelenik. 200. flor. fizet. 5.—

Az 1791 beli Ország gyülésében.

a.) Gubernium részéről — — — 27.
b.) Királyi Tábla — — — — 17.
c.) Fő Ispány, Birák — — — — 18.
d.) Regalista — — — — 104
e.) Vmegyék, Székek, Districtusok Deputátusai, 256
f.) Királyi és Rf vasbok Deputt. — 36.

Summa. 317.

Szabadok jussok szerint vo el osztás.

Ezek a.) Nemesek. b.) Polgárok. c.) Jobbágyok.

I.) Nemesek.

Ezek mindaddig vo Polgárjai alatt bé vétettek Városi, eredetüket a' Pusztaságról hozzák. Ezek a.) Ittlétesiaiak. b.) Magnátok, Prosek sat. ezek közt különbség, csupán ab anno 17. 1791 ig.

Nemesek jussai.

1mo Személyek szabadsága. Appendix 3. tit. 6. Artic. 3. Angliát minden polgár.
2do, Csak törvényes Fejedelem alatt lét. A' Fejede

jedelem; ’s ezen tsak feladásra 9 nn sérti. —

3o=) Javaikból tsak tettzésök szerint élhetik, ’s vehetik bár az örökösök a Fiscust pro pretio aestimato váltani.

4o= Adó, Mautok alóll nemesek, de kötelesek ínségnyelv.

5o= Mindenek vitás ügyeikben a’ maga területében dolgoznak.

A’ Birtokos Nobilek ’s ezek vagyon:

1o= Egyházi Nemesek regium adó, ’s Harminad alatt vannak — Approbk. p. 3. Tit. 6. Art. 11 Nobiles unius sedis Possessionis veredarii egregii gratuita hospitia tantum, et tricesimum nonnisi tenentur.

2o=) Annalistok a’ M. Thereziana alatt tsak Királyi rescriptum szerint a’ Diaeta 1764. tsinálta tsak ha 10. Sessiok vannak adoyd. Art. 19. 1715. Nobilium unius sessionis et Armalistarum, egy Sessiost ad Munera. —

III:) Királyi Városok, Taxások[ban] lyek, Polgg. —

1o=) Szászsebes, Bonyhó, Medgyes, Szeben, Segesvár, Szász Sebes, Beszterce.

2o=) Mé’ és Szörcsöly, Kolosvár, Marosvásárhely, Fejérvár, — Szamos Ujvár, Ebesfalva.

3o= Privilégiált Városok, Abrudbánya, Vizakna, Vajda Hunyad, Héjdővásárhely, Hátszeg, Udvarhely, Beretzk, Zilah, Kolo

2o

Tetelaka, Zilah, Csik Szereda szk.

Egyrészt a:) Mind a Királyi mind a Privilegiált városok, Judáliskor nevezetek, mint ü., az Végnek Perceptorok külön jövedelmeik vannak. Hatra. Fejedelmek alatt in Regnum Hungariae értetik arra, hon bironjok summai vetés réjya.

Királlyi Városok jusai.

1o= Nöi Habus Seggel birnak, ’s mind földesurok Jószágot ’s birhatnak.

2o= Csak a’ Fejedelemtől függnek.

3o=) Vohnak ön arok gyülésein.

4o=) Külön Magistratusa, kik vallásaik a’ Pol. Gyülésektől függ.

5o=) Rendelésekre állítsa magát, ’s orsos ivenni Fejedelem.

6o= Szabadalmas hét vásárt tarthat. —

Polgárok, ’s azok állapottya.

A Szabad varosok Lakosi, Szülöttek, Telepesek nevezetek.

Ertek.

1o=) Mortuum bonum egy Nemes 66. vivum pl. Szathl. Decr. P. 3. Tit. 9. — Siculum Fler. 25. D. P. 3 Tit. 4.

2o=) Semmi földes Urakat nincsek.

3o=

3= Arvaváry Secretárius Ur Sógy. léphet a' Kázrol Consilionistájig. — Ezek közül a' Polgárok Deputátusait tegyék a' Lélektár nek.

4o=, Nints törlő, és a' Nő tárgy emlí Lefolyása. 19. Aug. 1791.

A' Sellérek.

1781.= Ő Orsztatok felai jobbágaiból: Uraktól rélásjok:

Nints Urbárium; hanem regulák, punctumai:

1o= Herrel H. Marhával, 3. Nap dolgozzák

2o=, A' Telek egy Házat és borra való adnak 2. Napot a' Udvarban Zöldet. Nyár. Maga Kenyerén. —

3o=, Dézmát adnak, kivévén a' Zabtól.

4o= Sellérné H. fontot fonni ekkent ök. —

5o= Két nyúl tulaj föld ur tartsa.

Ezen Szent Pontra Regulation Anno 1769. vid Brun Fr. Ferenczi. 20 m. —

Sellérek Jussai.

1o=, Mint rubotból, annyit lehet bánni vele Zabra Migrás Con. Dioji Szénát.

2o=, Magot pereltethetnek, hanem a' Nő enni Urad pereli beltgessel.

3o=, Fény szénát búzatemi ín Szeba, bín Domi

nale formam.

4o=, Hu a' Földes Ur kívánná, sokat dolgoztat, portiojokat ki nadná. — Elégedelej az élő Zérek alj.

5o= A' Fejedelem Ő ket ő nemesithesi.

6o= Ingatlan javaikban disponálhat, az Ingatlan a' Férj halál burmuda a' Feleségé, ket rész a' földes Uré. Quo jure? —

NB. A' II Josef Rendelése Szerint, mellyet az Örökös Jobbágyságot tollalja egyébiránt a' 4ik= pont így van: Az 1781. Augusz=

Minden paraszt Ember maga ingó jávait és Kaszmenyét s. i. A földesnek Rétének Mal, mint Emlő Szőlőjének ötet illető részeit, szabadson adhattya ajándékozhattya, mi tsselheti el zálogra, ruházhattya, gyermekeinek vagy Atyafiainak eltesse, hattya, vagy a' kinek tetszik hagyhattya egy szóval azokról szabadson rendelést tehet; Jean mondván minden szóval a' Földes Urakat, annyinak örökösé giben való törvényes Rendek, ezt=is hozzá értvén, hogy (hu az ilyenekre a' Földes Ur magához nem valhoná) mind annak a' terhnek mely Sellér on Elhalo vagy testa=lo Paraszt Ember az ilyen Rendelésnek tehozzátt a' Vevőre vagy arra a' kit azoknak végrehajtásra menyen által' Hallyanak. —

II Josefmp. Dr Prof. Ezekiel Ferencz mp.

Horvath Sándor mp.

Az Erdélly Ország Statistikájának 3ik része, mely az.— Administrão.

Erdélly Státistikájának 3ik Része.

Az Ország Igazgatásárol.

Erdéllyk el osztása:

El oszlik Erdélly a Mrok, Lékellyek, és Szászok Földjére:

A Mrok földje el oszlik vmegékre, és Kapitányságokra:

Vmegék ezek: Alsó Fejér, Felső Fejér, Hunyad, Küköllő, Borda, Kolos, Dobo-ka, Belső Lolnok. Az ugnevezett reapplicált részekbe Zaránd, Kraszna, Közép Lolnok, Hajdon a két Fejér Vmegye egy volt, el Szakadott 1775ben maz az elött a törvényes ügekre négve el volt szakadva 1764ben Maria Theresia alatt. tehát ma két külön Vmege:

Kapitányságok: a:) Fogaras vidéki. b:) Kövárvidéki, Kap. 2ik Josef Császár mind a 3. Nemzet földjét, 1784ben 11. Vmegékre osztotta. Ezek voltak:

1.) Hunyad édgütt vévé Zaránd al.

2.)

2.) Szeben vmegye Felső Fejérd nevely részével.

3.) Alsó Fejér.

#b. Háromszék Felső Fejérd nevely részeivel.

4.) Kükülló, Maros Székkel egygyüd vévé.

5.) Fogaras Felső Fejérd nevely részei

„Bardotz, és Kászon Székkel, ugy a Barcsasággal egyesülve.

6.) Udvarhelly Szék, Csik és Gyergyó Székkel.

7.) Thorda, Kolosb alsó részével, Dobokaval és Besztercze vidékével.

8.) Kolos, Thorda alsó részével, és Aranyos Székkel.

9.) Belső Kolosb, Doboka Felső részével

10.) Küküllő Szolnok Kraszsnával, és Küküllő Szolnok Doboka részével. Czélly a Jobbagyiknak ebb a kisebb részekre nagyobban: legyőbbe hasznos arra Tekintetes, a nagyobbakat kisebbiteni. Az ö Fatalaki régi elosztást bellyre találtatette.

Oszlik a Székellyek Földjeze

Ekre.

1.) Udvarhelly Székre, Bardotz filialis Székkel

2.) Háromszékre, Miklosvár filialis Székkel.

3.) Csik, Gyergo, és Kászon Székre.

4.) Maros Székre.

5.) Aranyos Székre.

A Szászok Földje oszlik Szé-

kekre, és Vidékekre.

1.) Szeben Szék. 2.) Segesvár Szék. 3.) Brassó vidéke. 4.) Medgyes Szék. 5.) Beszterczei vidéke. 6.) Szász Sebes Szék.

7.) Nagy Sink Sink Szék. 8.) Szeredai Szék. 9.) Kőhalom Szék. 10.) Ujegyház Szék. 11.) Szászvárosi Szék.

Oszlik Erdélly Commissariatusokra, erről alább.

Minden Statusz igazgatásának arra kell vigyázni b. a Törvény Jövő Gatalom, a Végen osztva a' végre hajtó hatalomnak. Erdélly ben a' Törvény hozó Gatalom Gubernium által a végre hajtó pedig egészszen a Fejedelemnek Az utóbbi mint végre hajtó nem vihet, lenni kell bár ehhez eső erő a' Fiscusnak: ő is legelébb elé fordulhat.

Az Erdélyi Nagy Fejedelemségi Politicum Dicasté-

riumi.

1.) Udvari Cancellaria.

Personálejai ered. Dicastériumb:

1, Cancellarius.
2, S. Consiliarius.
3. Secretárius.
4. Concipista.

Legfelsö Politicum Dicasterium ez, Lakhelye Pesten vagyon b. a' Fejedelem Ö Felsége közöl legnagyobb Segédje az Uralkodó az ország igazgatásában. Ugyben köti minnyájokat az ország igazgatásának dolgában magával a' Fejedelem a' legfelsö Tanácsi Határ Illadalmában, melyet a' Fejedelem maga megyit ki.

A' Nemzeti Fejedelmi alatt két Cancelláriára volt. — Egyik a' Fejedelem mint Dominus Patronusnak Secretumnál ide expédiáltatik. — Másik az itélö Mestereké. Ezelly az Austriai Haza Szálvan elsöbül rendelö lett. —

NB: Mi Ezeknek rendszerint nincs Titkolásuk.

Száltása a' Cancelláriák vételével a' Provinciális Cassából 82, 000 Ft: abból ki jöttenek:

Hajdon a' mi: I. Leopold alatt a' Cancellárius is volt mint ö ki a maga hivatalát bé a' G. Itélö Mestereknek is Felsök drom Tivasalt rendel.

NB: Hein adhuc in Consiliorum veniunt.

1ö Officium Regens Status et Archivi.
2da Off. Expeditum
3ö Off. Protocolli Exhibitorum
4ö Off. Taxoratus vid. Schemata

Az udvari Cancellariák tárgyai fö részek. Ezelly nek mint közönsége mint Privat dolgait folytatja. Közönséghez tartozik egyed:

1, Politikai dolgok. mint Parancsolatok, Decretumok stb. ha adatik alkalmatosságok elébb, onnan a' Gubernumba onnan az orszá mint Dicasteriumaikhoz küldetnek és ugy fajtatik végre.

2, Az olly az törvényes dolgok a' mellyek a' Gubernium ból ide visznek, vagy az alsóbb Dicasteriumok tartanak. illyen ügyek a' Protocollarisok, Fiscalis fordulnak, Közigazgatási illyek ajtatnak.

földes Uraik tegyetlenségek ellen, a' jobbágyok az folyamodó perek, vegye Criminális ügyekben élesen tovább Federicis. stb.

3, A' Katonaságot illetö dolgok, a' vallás dolgai és a' Cameralék.

4, Privat dolgai körré tartozik, a' végzésekbe, privilégiumokba, Donatiókba ejtett hibák.

A' Privilégiumokra, Resolutiumokra subscribálhatja a' Fejedelem la Cancellárius, és a' pétsenyi Consiliárius, s. a' Juri possessor ő pecsétjével.

Egyesitve volt Josephi alatt az Illyr ország val, magyarországgal, hajdon Josephi alatt ismét külön volt az 1ö Leopold engedelmébül.

II:) A' Királyi Fö Igazgató Tanács. (Gubernium)

Mind a' Politicumnak, mind a' Törvényes dolgokban, leg több Dicasteriuma ez Ers elnökségnek alatt. Formájában fel állitotta 1ö Leopold Császár. Egy lakhelye leg elsö Hatalmas. — onnan a' Rákosi tanya Ebenes tergetve, onnan 1790ben Kolosvárra vitetett, ma ott van. — Mig Lebenbe mulatta 1703ban a' Distan Rákosi Castellum: innen a' párnyi resten levök bábolgattak arra, hogy a' Pestiek ismét hozzá járuljanak, erezvén a' Gubernium el széledett, arrazai Rákosival békeség leven, viszsza menni:

Tagjai: 1, A' Gubernátor, a' Gubernium elölülöje: 2, Consiliariusok 12 számmal a' Magnatusokból, v. nemesekből a' G. Nemzet és H. bé vett Vallás szerént, mikor: ö Unisáriusnak nem sokat ön, az a' végzésekben

ha

BIBLIOTECA DOCUMENTARA „BETHLEN" ALIUD

ha arra vo Subjectum találtatnék, a vácántia egy arant potoltassék Catholikusokbol, és Rkotmá, tusokbol.

3., Secretariusok, többen v. kevesebben. Vn ezekk Consultativum votumok, de Decisivum nints.

A Gubernátor választatik az Org gyülésen, Con, firnáltatik az Udvartol. Az ö jelen nem létében ennek praesidiál a 1782béli vegzés szerint, az elsö Consi, arius, az 1760béli szerint a Püspök, v. a Thesau, rarius, vagy a Status Praesidens. —

Rend Jának permanens Szabadságot az el menetelre a Subjectumoktol, a Gubernátor pedig szüreket és Aratáskor, adhat, de vagy, k. mindig elég Subje, ctum maradjon:

Hatalma és tekintete:

Ki terjed az egész Org igazgatására, a Katonai Re, det kivévén, mely függ a fö Budai Generalistol, Co, respondálvan arrol, az Udvari Cancellária által. A Fejedelem nevében a Politicumokra, ügel: p: o: Katonák el Helyheztetésére, ad Org Soz üg, gyel a törvényes Dolgokra utolsó törvényszék Enállyban, appellálni ugan ki a' kik 3000 aran, ig alább Jönn, pedig az Udvarra, ugy a' Criminalis, tekben is törvényesen — Minden perben pedig re, cursus mellett a Fejedelem tegelméböl ügelar, cursus Oeconomicára, és Educatoriára: p: o: Föld mive, lésre, Erdö redre, Communicatiok jövedelmeire, arokrol számot vészen: ügel a Cameralira, p:, gy az a' törvény székekre, és Districtusokra, az el, Sütes

Sütes igazgatya, a' vitézi élésseket el törli, a' Hatsig erötlenitse vigaz, egy Stoval a' Fejede, lem neveben, egy ö Fejedelemnek mn töteleßegeit le tölti: Egy Dül a' Fejedelemtöl függ. Innen a' Fejedelem rescriptumait, a' Vmegek, vidékek, Városok, és Székely Székek, Districtusaikkal, a' Katho, lis bellyek, és ns városok Statutumaival közli. — Királyi Jussát alatt és végre hajtatya. —

Joseff alatt ö osztlo a' Gubernium két Ja, nassal az ö gyül ügelt a Politicumokra, és Ca, meralékra nevezetes Politicum Gubernium nak. a' mit a' törvényes dolgokra, és nevezetes Ju, diciumok Gubernium.

Amannal elö ült a' Gubernátor mel a' Vice Praesest, kinillitt a' Secretariusok. Ma ezen el osztás nincs több é.

Az 1786k eskedt Fejedelmi rescriptum ereje szerint egybe volt kötve a' Statusokkal a' Guberni, um, és ig akkor a' Gubernium folytatta a' Game, rálokat. — Joseff után ujra el vált a' Secre, tariatus a' Gubernium tol. —

Gubernium alatt vn a' Provinciális Cancellária, az exhedicora vo org az okért, annak processussa a' Pro, vin. Cancellarius, ki ehez minden Consiliarius is. —

A' Cancellyától H. Classisokra osztatik. Lásd a' Secretar.

Joseff alatt a' Provinciális Commissariatus, vol, tatott el annak Functionariusai (: ui mint adó be haj, tása, Katonák el rendelése, és tartása, a' Ka, tonai rendel vo Számvetés stb:) mind a' Gubernium, ra, hárumlott. az ö halála után ismét az említett Com, mis

sariatus bellyre állion.—
Ezek Politicai foglalatossagaihoz tartozot a Gubernium ala rendelt Commissiok vagyon fel allitva, mellyek a Gubernak fuggenek. Illyek:

1ö) Commissio Catholica, in Ecclesiasticis fundationalibus, et Litterariis, praesese a Gubernator, tagjai Catholicus Consiliariusok, es Secretariusok. Ennek vagyon ezen Commissio a Vallasbeli fundusokra, es Tudomanyos Ered, es ugy el a Catholicai Ecclaba, es Osiolaba, Tulajdonkeppen ennek Gubhoz tartozo intezeit mint a Commissio munkassaga az egesz Orszagra terjed ki.—

2ö) Konyveket visgalo Commissio. All 4 kulonbfele vallasu szemelyekbol um. Papista Puspokbol, Unitarius Professorbol, Reformatus Professorbol, es Kolosvari Lutheranus Papbol— Ez is ma vagyon igy.

Ugyel ez a Commissio. hivatalbol valo attalmas Konyveknek ki nyomtattasokra, mely hozatasokbe Vallasokra illo Konyveket mind ezek Vallas Puspokei revidialnak, es azt irjak alla, Responsabilitas—

3ö) Epitteszre ügyelö Commissio. Kozonsegi epuletekre ügyelö Commissio.

4ö) Orvasok Gyulese v Egesegre ügyelö Commissio. Ezen Commissio alatt vagyna 4 birak a Patikak

Satz.

5ö) Jö Provinczialis Commissariatus all egy fo

Provinczialis Commissariatusban A. Segellö Commissariatusokban, negy Districtusokban ugy mint: a Szebeni, Fulekvari, Brassai, es Devai Districtusokban.

Jarga ezen Jö Commissiok az adokbe adasa, a Katonasag elrendelese, es tartasa, Kozonsegek Szamlalasa, a Katonai rendel. Ismenak Provinczialis Cassa ezen Gizetes alatt van— Ezen Cassaban gyüjtetik minden Cadó. Ugyan is minden fele osztaly ik az ögy Perceptorok vagyak a fel vett Cadot a Provinczialis Cassa Jö Perceptorak administrallyak. Tovabba ezen Cassa bol a mi a Katonasagot illeti, a Cadi Cassa buv vitetik, a tobb Cadok illendö végekre fordittatnak. pro ut sup: Gizetesekre.—

6.) Exactoratus Provinczialis: Ezen Commissionak hivatalos egesi Contributionalis, es Economica rationak visgalasa. A Juri Perceptorok es Communitasok Szamadasokat ezen Commissio eleiben bocsatyak, mely akkorat absolvalja v. liquidallya.

Ezen Gizetsegek eliöljö minden egy Gubernii Consiliarius. Personalis at adja a Schenaj.

7.) Pupillaris Exactoratus. A Gubernak Szamadasat ez visgallya ezen Commissio.— elöbb azt a Vmegetöl ki rendelt Commissio visgalja, arutan be adatvan a Gubernium ban, az a Pupillaris Exactoratus allando gyüjtei elöl dolgot.

III:)

A.

a Communalis non levö orvosok Cimtarjok, all ez a Protomedicatusbol, vagy orvosok Egesegre ügyel, ith a Pestis be nejjen a Sörö Soldi ere vagyna"

A' Vmegyéről, Magyar Vidékről és Székely Székekről Tiszt

Az egész Politica administratio a' Subt
vévén arra Tekintetből. a' Cancellária a
valamely Rescriptumot art v. rendet, v. a'
vinczi aty possidet által Szélyel tüdi, Vmeg
Szeket, Vidéket, Kiri é, ns vasasok, kis
gedő, a' ki vuel végzed. A' Ha a' rescri
tövenytelen Representatio tételek ad Gyvárk
Gundicumokat i trocul az emlitett Tisztség

Eden tisztviselőnek pöleja.

A.) Vmegéken. 1.) Fő Ispány, (nnek közel
sége). Vmege Gyülyeire vigarni, Politicum
ra, é, törvényes dolgokra ügelni.
2.) Két Fő Birak: a' törvenségét dolgokra
gyelő erek, és a' Vmege elöl üléji a' Fő Is
jelen nem lévén.
B.) Két Vicé Ispányok.
4.) Egy v. két Királyi Perceptorok.
5.) 6. Assessorok, és még többen ha a' Fő
rak és Vice ispányok oda értetik.
6.) Fő és V: Notariusok.
7.) Több vagy kevesebb Golga Birak, a' Kerületek
ma Szerint, a' mellyekre oszlik a' Vmegye. Ezeket
Parancsolatokat végzés viseli a' Falusi Birák
és eskütteki alt.

8.) Rectificatt Cassáriustol. a' kit az adó be szedé
sére ügyelnek.
9.) Fiscalis, Procurator, Archivarius, Protocollista,
Gemésztő Orvos. Ide számláltatnak a' hivatalbeliek
ai, és Posták.
A' Felsőbb Tisztek pl. a' Fő Ispányok, Vicé
Ispányok, Perceptorok kar választatnak a' Vmegye
gyüléseiből, a' vely Törvénykező hivatalt. é's Vm
gyei kerületekre a' kit a' Vmegében vagy vagy
ebben Birtokok vagnak, magok alatt foglal.
Az egész Vmegyei illető dolgok a' Tör
vényes székek pollyp, minden magistratusi, és ns
uélkűl jelen lévén a' Vmegyék.—
Tárgyai a' Vmegye Gyüléseinek: Az
Org gyülésére küldendő Deputatusokat, valasz
tani, arokk részére Instructiot és Ordinatiot
kat adni kijönendőre jól lételek tárgyai dolgokról
végezni; Instructiokat ajánlani: és valasztsani.
ar adó el osztásra gondoskodni, a' Fejedelmi
ben Representatiokat küldeni, végezni a' Fejedelmi
Rendtől vő parancsolatyait teljesiteni.
B.) A' vidékről, és Székelly Székekről levő
változással, inkább a' Nevben mint a' dologban,
lévén a' különbség, eppen arok a' Instructiokról
voltak, a' Politicumokra és Oeconomicumokra
eppen ugyanúgy a' vidékről; a' Praeses a' Fő
Kapitany, utanna kik vesznek a' Vicé Ispányok
utanna kik vesznek a' Vicé Király Birák, Asses
sorok, Perceptorok sat.

Jegyz

Jegyz. 1. 1762k Mária Theresia alatt, Jel állotta
a Continua Táblák, hogy a Perek annál ha
rébb Jollyanak. Ezen Continua Táblák, a
liciumok, és Oeconomicumok' tárgyai voltak:

2. Joseff alatt el volt választva a Politicumok
Oeconomicumok a' Törvényes dolgoktol, arrés, h
ar elöbbeniek Jokaszéga a' Törvenyt Jollyás ai
ne gatollyak. a' Törvenyes dolgok Jollyás
a Vmegyek Törvényes gyülésein, az Oecono
micumok, és Politicumok pedig, az ugy nevere
Officialatusok. Emelyei esen Titztseget volta
a' régies Coparens: Illyek barmban vol
tak a Tanácsban, midön Emelly 3. vidéken
volt oh wa es végartak arra b. a' dolgok jo
Jollyak:) Orr. és Substitus Vice Ispányok,a
Jesorok Jö és V. Notáriusok, a' Jö Ispány
tával létében a' Vice Ispány Jollytatvak minden ga
dolem kö vetkezei voltak, ésj n tsak az Vmegyékre,
hanem a Nt és Királlyi Városok Titztségeire is
végártak és igy, mineg a' Fejedelem Emelyes
Jeo. Joseff halála mas régi allapotyara vissza
tért.

A' mi a' Szász Nemzetet illeti:

1.) Az egésszk Nemzetb. (: Universitásb. :) Jeje a'
Szász Nemzet Comesse. (: Comes Saxonis
Saxonicus :) Ennek elöll ülése és Igargatá
sa alatt Jollyannak dolgai. A' Nemzet gyü
lésében, az elsö helyet kövesik a' Szeben Szék
követtyei; Az követ Segesvar, Brassó, Medgy
Bist

Beszterczre, Szász Sebes, Nagy Szink, Szereda,
helly Tö balom, ujj egy Baz, és Szász Város. —

2.) A' Székelyek és Városokat ig argatyák a' helly
beli Magistratusok, Király Bíró, Szék Bíró
Senatorok sok. Szebenben, Segesvárt, Medgye,
len a' Jö tiztek hivattak Consulatok. —

IV. A' Királlyi és Nemes Városok Janattsairol.

Ezen Tiztségek Vorosaikban a' törönségeskedol,
gotak, és Oeconomicumokat viszik. Ezekröl jegyzed:

1.) A' Szabad Kiri Szász Városok a' hatalmok
aron Zéssel terjed, a' melyek rebelében ö vagyok.
a' több Zekek pedig függek a' bennek leiö Nt Vá,
rasoktol. —

2.) A' Magyar és Székelly Szabad Királlyi Vá,
rasok p: o: Kolosvár, Maros Vásárhelly, Kanizsai,
a' milyek — vagyon egyan Janattsok, de arok sok
városokban az Jo rantsok. De tartozik Kamostyi,
var és Eberhalmi: A' mi a' törvényes dol,
gokat illeti, ezen Janátsokból megyen az ügyészsen
a' Királlyi Tablára. De kell érteni a' Judaly
bellyeket Janátsairol. —

3.) Vnak nt Városok: a' milyek Thorda, N.
Enyed, és Dées. Ezekben vagyan vn Janattsok,
de arok a' Vmegektöl függek. a' Vmegyek Törvény
széke elébe mennek, ezen Janátsokból, az ügyek, n
pedig a' Királlyi Tablára, mint a' Judaly bellyek
Jan,,

Janátzaiból – Eren inti Vármegyék in Corpore ne tsinyjenek von. De a' Szükség idején tartoznak tulajdon költségeikre, ' s Hollóinkat indirigálni.

V. Falusi Birákról, és a' Büttekről.

Ezen utolsó tzikkei a' Statusi Macsinájából, mint esztendőben a' Falusi választatnak a' Földabirák által, ' s erősittetnek, bé esketnek, és a' Curialis Jurisdictiotól tsájok birott Delictumokat végbe viszik: p: o: az adót fel Rodik, a' Juri Perceptorok beribajaik, a' Földi Inspectorjai alatt Politicumokra vigyáznak. A' Gazdasági Inspectorjai a' Dominium jószágainak, közöttetvén arról ő velek a' Vmegyei Tisztzei tellyesitnek.

Második Szakasz.

Az Igazságos ki Szolgáltatásáról.

Erdélynek Törvényei.

1. Legelső Törvényes könyv Erdélyben a' Decretum Tripartitum. – Irja Verbőtzi István, előbb Királyi Tábla Itélő Mestere. Akinek 2-ik Uladislai alatt Fiscalis bellytartó. Uladislai parantsolatyából erre törvényes Könyvet ö, a' régi mr Kirekesztő rendnyeiből egbe szedte, és az orszk ősi szokásaibol. 1514 ik ő ő erősitette a' Király. De ország gyülése 1563 dikban. Elég erőss az még ő Baromi el tsalatkozásoknak által. Elenitén ui mi: 1. a' 27 ik az első Jeti.

Ferdinánd részrül lévő Mtk eren Munkát vészszi vetettek, ' s kérték Fiskalyokat b. rendellyen Deputatot, ujj Törvényes Könyvnek készittésére. Ezt sorgatta tább a Palatinus Bátkori Istvánnál Kalaboz ellen, segé Verbőtzinek. A' Budai Janarius munkából ki adatott a' Törvényes könynek készittésnek. Győzte végre Verbőtzi: Ő a' Lajtolya részen volt, könnyen végezhetvén bár, b. a' Fejedelem Ferdinandal békében, Enyélyb és az ország ide tartozó részeib az ő Törvenye könyve vetessék bé.. A' Ferdinánd részre ő Mtt: orszon eren törvényes könyve terjedt el hagyván a' nem régiben készült Opus Quadripartitumot. Eren ő ő: Decretum Erélyre nézve ő erősittetett 1. ső Leopold által, ' s idő ma hellyes oltalma von. ki vévén azokat a' melyek az arutan szerzett Articulusokba el vonattatnak.

II. Approbata és Compilata Constitutiok.

Erdélynek Approbata Constitutioi azok, a' melyek magokban foglalják: az ország gyülésinek végzéseit: 1540 ik 1653 ig. Ezer tizedes első Rákotzi György de a' fia 2dik Rákotzi György vitte ki. A' ő. Nemzet (tudosabb Férjfiai dolgoztak erenda Munkán), többet dolgozó bene Bethlen Gerentz Fejei Vmegei Jó Ispány. a Historicus Bethlen Farkas atyja a vn. Edit Frey Janus Praefatio

Compilata Constitutiok, ezek: gyüjtetnek egbe 1654 ik 1669 ig. készült Articulusokból: első A. puski Mikály parantsolatyából, mint a' Törvényes rendek sokat azok közzül elvonattatnak, sőt az idő változásai miatt ő Törvények: p: o: a' Fejedelem

H. A. A rend beune ez, mint a' praefatio bizonyitja. 1. Cura Ecclesiarum. 2. Negotium Principis Status et Ordinum. 3. Dicta Regni vel Articuli Diaetales. Appendicium negotiorum series. Descriptio. 4. Processus Judiciarius. 5. Executio. 6. Diaeta in genere.

tem szabad választásáról sat. amidőn [illegible]

Jegyzés. Kérdés, vajjon e' Törvényes ereje esen Hon[illegible]
be nem iktatott Articulusok — Ezek azt mondják, hogy minden
való Protestans Veriam Juris Trunicis.

III.) Novellaris Articulusok.

Zovan azt vévé, a' melyet Ao. 1722 utan vö örö[illegible]
sem szerezteszen, törvényes erejét vö, jönnek ezekből,
név alá. De jönnek az 1741ik 47, 55, 82, 83,
88, 91. 92. ik boszattatott articulusok. Az 1791
boratatott még törvényes erejek nintsenek mi a' Fejedel-
völ ő nem erősittetnek.

IV.) Szászok, Municipalis Jövénnye

A' Szászok végrészi nevezetek esen nevvel
egybe fedetnek, a melyek Fronicus Mátyás Ev.
Jai Notáriusok alty, és ő erősittetnek Bátsoz. Hu[illegible]
Endellyi Fejedelem alty 1537ik. Esmöbbre 1.) Leop[illegible]
által, 2.) Lajos Leopoldnak 1691k adott Dyplom[illegible]
jait; 3.) Ugyan ő a' Fe Fejedelmek be biztos[illegible]
sték, azt a' jussokat nyertek, 4. tulajdon törvénnyel
Szerint ítéllyék. Innen ők, mayd választ[illegible]
tsek, nékellyenek saját Szabad Bíróe, a' Comes
vévé, azt az Uralkodó erősíti meg; és az élete végéig
meg marad Bíraskodhatásban. 6.) Magával a' Fejedel-
temtől függnek: Tsak a' Fe Aulica Dyplomájat,
Volumus etiam firmiter precipimus: quatenus illi
nullum Judicem, nisi nos vel Comes Cibiniensis, ju[illegible]

Cultumoke arsan. [illegible]

[illegible] loco et tempore constituemus: 5.) Egyenlő eg[illegible]
[illegible] Szegedi: nincs jobbágy közöttök, ki vérét a' Mr Vme[illegible]
[illegible] robolatásokat. Nincs ősi örökség közöttök

† M: Ilyen Articulus is nincs Szász Fölsö Fehér megyében Jobbágyok

V.) A' Törvény Székekről. (Dicasteriumokról.)

Az igazság ki szolgáltatások a Dicasteriumokban mellyek
következendők: 1. Falu Széke — Falusi Birákból esik,
ez, ez a' Falu Notáriusából áll, azoknak a' Pennai
Szóki, Járgai a' kisebb ügyek. A' végrészt ki viszi,
Circulus Volga Bírája, Ha az ügy feltsebb vi,
vétetik a' Vmegyei Tvi. Szék Gyülésére eleibe.
2.) Circulus Tvi: Járga a' Parasztok eleibe, és kis,
történésü, mint Civilis mind Criminalis ügyi ha a'
Biróskodó jobbágy, v. ő egyen a' Biróskodó Uraságnak
bírájával, ő bíratik ezen Szék eleiben, a' Volga Bíró,
ha tsak tsekélyebb ügy a' Fő Bíró ő jelenik a'
Büntetés ő határoztatik, a' Judicale Forum ejő,
mellyre tartozik az erőszak es fia tartás. — 40 Mfolg büntettik is, a' mije ott
találtatik elveszti a' pa-
ra. a' Vmegyei Gyülésen 25 fior. Hungarum.

3.) Vmegyei Districtualis kis Székely szerek Gyülései:
Baromfelek erek: vidi: az Filialis, Tsalis és Jár-
tsalis Szék: az elsö a' Parasztok Jélö Széke. Sött-
ülö a Fő Bíró, ítélő Bírák a' Vmegyei assessorai:
illdözi azen gonoszteuö parasztot, kit a' Föbes ha
nem tart. A' Szk pores ebben a' Vi. Tsalis Ispány
Appellálhatnak az ügy a' Tsalis Gyülés eleiben,
es Partialis Gyülés, a' Nsek ítélő Széke, 100.
Forinton felyül nem menő Pereket, folyó adan,
a' kiszabott kit a' Filialis Székben tart a' Gyü-
lés

Generalis vagy Derék Szék Ebben az Elöl ülő Praeses az a Fő Ispány vagy Fő Kerály Biró Fő-Tiszt.

lés 9. Nap 9. Órakis Gyülés tartatik a' Fő
pany v. Fő tiszt elöl ülése alatt, jelen lévén
Fő Bíró Vice Ispány assessorok, és Not. a'
a' fellyebb vitetö ügyek a' K. Tabla
bérnium előtt vitetek -

A' Királlyi és Nő Városok Tanátsosai fellyeb
tatók Törvényes ügyeket, és így Junct Dicastert
nuk.

3.) A' Mlgs Királlyi Tábla. Anyain
vény es ügyeket fellyebb, mint Civilis mint Crim
nális Pereket fellyebb tartván a' Tábla Profes
ülését alnak — a' fellyebb vitetö ügyek a' Gubernium
előtt adatnak. Mindég tartó, és fenn álló üléső
Tsére ezen Dicasterium Mária Theresia, alap
tatott 1724dik Medgyes volt első Lételle 1754dik
nan bővetett A' Tábla székhelyre is maradott: 178
Dik Josephi Lebenki vitetett, Tábla utan is ide vi
tetik bővetett:

Tagjai a' Királlyi Tábla

1mo a' Gyülés elöl üllője. 2.) Harom Vallasbéli a
Lutheránus, mert ezen Dicasterium is vélli Szék
Tartozik: 1 Fő Tiszt Mester; 2, 12 Actualis A
Jegyzők. 3.) 9 Számon felyül levő Assessorok
Tsetik nints Decisivum votumok hi vévén ha
Actualis Assessorok helyik tétetik. Fel állittatik:
Ikrétzki: 1748dik De tovább alsobb Szinten vi

6.) Productionale Forum. Panaszlat elé téve, a' Nsektöl,
vagy Szünési h. mi jusson bévjá ab Jószágaibas, Ugyan
Bellyb a' Fiscalis Jószágok örökösön el ajándékoz.
Tatik.

Ezen Tiélö Székből egyenesen a Fejedelem eleibe
mennek az ügyek vagy az ide tegendö ügyek azok közi
zé tartoznak. mellyben a' végsö Szék rejtetik el.

Tagjai az Tiélö Széknek: 1.) a' Gyülés Consilia
riusok. 2., a' Vmegyék és Székelyek Fö Ispán
nyai és Fö Kiri Bíri; 3.) a' Kiri Tábla.
4.) a' Királlyi Gubernium vagy főbb tiélö Szék az
ügyekb. Lásd ezt fellyebb.

A' Jövény Székek egymás alá való
rendelésekről:

A' Személyes Bátorság végett elosztatnak a' Jövény
Székek, Alsóbbakra, Felsőbbekre, és Legfőbbre:
az elsők a' második tartozók, a' másodikok, az utolsók
alája vannak vetetve: rendelve: Ezen 9. Dicasterium
nok instantziáknak nevezetnek. A' Pedaneum v. leg
alsó Tiélö Szék az, a' mellyről az ügyek fellyebb
szállani vitetni: Nevezetik az első Instantziának Fo
rumnak is. Minden Jenis dictio Ct. Forum primae
Instantiae alatt Személyekhez, Rejectest, a' kitöl ü
gyek oda ne folly. — A' Poroszokra nézve a' Die Gera
nok; Vmegyei Székek Districtusok, gyülései a' Ke
rü

Fiúri, és Nts városok Ő Szabadsági. A' Fiscalis Szógyra nézve a' Productionale Forum. Az el Fórumokról t appellálni arra Székekre, mellyek ugy nevezett Forum 2do Instantiae, Közönségesen Itélő Szék a' Fiúri Tábla szokott lenni.

A' Legutolsó Itélő Szék, a' melly Legutolsó végső gyilkosságra a' Fiúri eleibe terjesztendő ügyekben a' Fiúri Gubernium

A' Hazafiaktól különböző Személyek a' Conjecturalis Forumra nézve:

A' Hazafiak a:) Világiak. b:) Ecclesiak.

A:) a' világiakhoz tartozók:

1:) Mn Magyarok és Nsek. ezeket Törvényszéki Székek a' Vmegyei Districtusokból, és Székelly Székek gyülései: ennek a' Fiúri Tábla, ennek a' Gubernium sat. eleibe megyen az ügy.

2:) a' Szabad Fiúri Privilégiális és N: városok Polgárai: azoké első Fokmond a' belybéli Tanács, a' Kósz Városi Tanácsból megyen az ügy egyenesen a' Fiúri, Gubbos. a' Fiúri városokból a' Királyi Táblához, a' Nts városokból a' Vmegyei gyülése eleibe:

3:) A' Colonusok. Első S: Szék: a' Fő: Belső.

B:) Az Ecclésiásticusok a' Vallásbeli dolgok alatt ádvák a' Püspök, Consistorium sat. a' Vá-

világiakhoz világi Törvényszékek alá vonnak.

Criminalis Törvényes Könyv.

Ilyen könyve Erdélynek Ős Fejedelmi nagy bátorságtalan, rad'ás. Itélő Birónak az Decretum Appar. és Compl. Constitutiokhoz szükséges Büntető Törvény Szerint ítélnek. Az bajos, ugyanis az akkori Törvények az akkori időkhez képest borzasztók, sokszor aránytalanok: p. o: Bajban egy fővasat Tolvajjal a' Gyilkost akasztatták, szükség volt ez akkor nts fő Tolvaj volt, és gyilkos, Imeu akkor a' Nsek ért, első gyilkosságáért, 200 Forint fizetett, elfogatott: ha 2do-szor többi vétkek nincs is Imentve ő: VV: Erdélyben annyféle Nemzet talán nem lehet b. annyféle Jeuis vétsse volt a' lopásról. A Büntető Törvényekről irt Bodó Mátyás Mr ország ügészi: Ellen Criminales Judiciorum Criminalium Secundum gradum, et Constitutiones Hungaricas: Posoniae: 1751:)

M: Theresia alatt jól állott az ország neveztetett ordo Crimi: Theresianus. a' Tractatus Némelly részei jól lehetnek volna: a' nagy idő nincs reá szükség:

Az 1791-diki Dietán a' Büntető Törvényes Könyvi változtatás, egy Speciális Deputatio volt kinevezve: Azonban arról Gyülés a' Gyűri Articulusból ő határozta: h. még törvényesen nincs Büntető Törvényes könyv, készíttessék, a' Törvény szerint igazítások magokban a' régi Törvényekben és arégi Szokásokból: A' tapasz-

ÿ tsinálásad elsöbbsered, és ÿ bátorsztassad b.
á tsehesebb vétetik lehessen bátsználni, az alatsztos
sütteresét: Od.ea á Bimódnel tsak á bátára.

A' Deputáo Munkáj ág részittetvén á' Fejedelem
elsöb tárgyásrészered, de még ÿ n vidjálatatvad, és ÿ
n enöfsmeretsed. —

§. 3a= A' Katonai dol, gokról.

Erdellynek Katonasága:

Az erdélly Katonasagot, teszik a' reuded és a'
Peuz eslen fregek: A' reudes Katonaság ÿ2
tartozik a:) a' Jábori Katonák: 1: Compeshirs: 36:)
Székelyek: a' reudeslenek Ersée a' NS Insurgen-
sek:
A' Jábori gyalog Katonákat teszik öt Regemen-
tek, a Lovasokat ÿ két Regementek. Az elsöb-
bekben tartozik:

NB á' ré, 1:) Hajdon Gyalog, ma Sylésÿ Regement:
giment Nro 2 ez utolsó Pragai tsatában lett seregnek 1788.
5t.) á' Staby a' vn Kolosvárt: Kédrjes Hajtókas Cüsellag
2.)

1.) Hajdon Orosz, ma Benyovszki Regementye á'
Staab vn Fejérvárt á' Mfsd. 3t.) Sörgn Hajtókáj

Mind ennek Regementek vn. 12 Companiai, azokbol 36 Ba-
tallion: NB. A Rajcza Bataillonnal van 4 Grenadirokkal és minden Regimentben van 16 Compagnia
Lvvod Regementek.

1.) Hajdon Eugénius, ma Savoyai Dragonyfsok.
Staby a Sz: Rejenbe Nro 9.)

2.) Hajdon Sándor Leopold, ma Josef Ág
Lovas Regementye Staby a N: Enyeden Nro 17=
Vernÿ Csátorok.

á' Székelyi Katonaság áll Székelyekből ÿ Olahokból:
Az elsöbbekből 17 Bttk lovas két gyalog, és 8 Esquad
vonbol álló Huszár Regement, Nro 11. ezek utolsó N. estad, egy Escadronb
vannak vn Székely Orvarbelly, Mand, és Aranyos egy Divisioban
Székek vn Katonák, de ha á' Szükség kivánnja á' 800, egy Regi-
pontusokra fegyverre tsak kapnak. =ment kivanÿ áll
=bol vagy 8. Escad=
=ronbol 3200. Fu,
=ra circiter.

Székelly Gyalog Regementek ezek:

1.) Regimentek Sikból, Gyergyóból és Kászon
Székből: Ezen Regiment áll 12 Companiákból, á
staab Csik Szeredában vn. Nrus 12.)

2.) A' 2dik Székelly Gyalog Regement, Sepsi, Kezdi,
Orbai Miklosvari ÿ Bardotz Székeket foglalja
magáb á' staab Kézdi Vásárhellyt vn. Mfsd 44.; 15.

á' Székelly Lovasokat tészi arom 8. Esquadron
mellyet ád Csik, Gyergyó, és Kászon, 4. Esqd.

vns

Oscadrons ad Karonkai Bandur Kápi ~~et~~ Miklovai Szeben
1er Gogaras vidéke, ~~1 Ezer Miklosvárárak~~, 1. Hu
vmegy. 1. Alsó Fejér. 1. Horda vmegye. a' Szab
von Seyfi Gyorgön - Musa ~~Beg~~, 11.
A' Zelbeli Karonkas tészik továbbá az Olahsz
Regimentyellyek 17 61. allottak.

Ezen Regementek közzül:

1so Az, a' mely magában foglalja a Brassó, Szeb
és Szász Vásos Zéket, és Hunyad vmegét 12 C
áll- Stabja a von Orlátson Szeb Zekb Musa
2do Az, mely Besztercze vidékét Horda Kolozs
Dobóka, Vmegyéit falait foglalja magába. Sta
Nádszod: Mus Beg és 13 Ezellyk A. Campel
és 5 Zelbeli Regement von.

A' rendetlen sereget a'rhnsurgensek részik, mel
tel erek mi Zolgai tiszteségéből, de nihelly
szükség kiványa jelkell ülnie tulajdon költségé
C: Lásd az Erd. Katonaságnak Beszt. I. 2. p: 95:).

§ H, Jegyzések az Erdélyi Katonaság Hy
tyáról.

Erdélynek 15.410=ik fogva, a'melly kard ese az Erd
lyi Fejedelemséghez állo Katonaság volt. De
igen

tésére. Jettét az Ezellyek 3. nemzetei Ma
gyon Szükség volt réá, a' Nemzetekből új Kato
kat kedvetek: ha terhesebb Rad fenyegette a' ha
at v. tüzönségek, v. részre Insurrectio birek
tetett: A' tüzök fel ülésbe a' falut és városok
zöm kivül mu és fel ülés, fejé veszteségek
ed, söt még a' tanulók s. a' Nsek magokat, és erőket
fel fegyverbe zsetsék.

Minden részről volt a' fel ülés, v. a' ns,
és a' Zélelly ülés fel, v. az ~~ol~~ elsö Diet különtse
a' tábora, Lásd azon Décretum articulust nellyekre Rew,
kö Uram emlit, I. 2. p: 79-88. Ezen időben n
Zolly a' tábort mustra, a' nSek, és a' n Sek
ator Zöld nélkül Zolgálatok. az adból fizetni
Zöldet tsi vevén, a' részek ellen tsi
gyülsek egybe tenyény Büntetésbe voltak. a' nSek
a' Zöldet Sivették, a Szélelly ö ölték a Se
jedelem erem Törvényeket Iegirtbatta: C: Az Er
délyi Kir: Katonaságnak Lásd Benkö I. 2. p: 98.

Erdélly elsöben Lengyel re Szolván állandó
Katonat jött be: két fele volt: v. m: a' Örö
Katonaság. b:) Fejedelem részről Nemet Ka
tona. Amaz az örö, ez pedig a' Fejedelem
Zuliffaitól függött. A' Katona torna verán Pap Anno 1705.
az örö Katonaja a Szentsaimentt, és az örö Zolga
letette hivatallát, Attol fogva az Erdélyi Katonaság
a' fö Armis Prefecturától függött.

A'

Jo.

A' Katonaság' elrendelése' és tartása'

Az 1759 béli Regulamentumból plura elegiea Bem
Transylvaniájában; dolga arról Egyébiránt a' re
Seg.

1.) A' Vadi és Provinciális Cassárius d. rend
lével a' Katonaságot, az Pub és az gimnum
fectus Dicasterii, a' hi rendelt Beltiz eg Tiszt sze
batte val.

2.) A' Tiz tanya Kajla ar Strázsa Mes
egyb arb Tiba Sardával, tüzet, Gyergar, fo
egnémut ad adnévid, és erett le vond le K
pourein adojából 1. A.

3.) A' Tiszt ingen ön Szállása, fát, Gyertyar
thi arrondvéknek.

4.) Minthog az örg a' Bura és Szűr adást bor
forinton gy váltotta, annak most gy adó élelmet va
lói, banem aradobol (Buratik).

5.) Mn Regimentek, a' Vmegyékkel Székekkel
vánadékkal mn Gie boldnapk Strázsát verdj, és ebb
a' part Quietantziát egy közönségesen fel választ

6.) Ugyan is a' Katonáktól adandó Summa. A. rész
re osztassan, A. irbun adatik alj.

7.) A' Katonai Cassát a' Circulus Cassája'b ar
assignálni, a' melly Summát a' közönséges Kimenet
alkalmatosságával, a' katonáktól adandó summahj le

...

stik. lásd a' többit. Benkő Hb: 2o p: 96. — 101.

§. 5.a 1778k. az adobol a' Vadi Cassától az asztbé:

§. 6.) Katonai Igazgatás:

Legfőbb Dicastériumok az Armadi Prefectura'
melly függ a' Béssb tartozkodó Vadi tanácstol. —
Professe a' Commendirozó, melől függ a' Vadi Cantallária Lásd a' Sch:)
Ered Dicastérium alatt van: a:) a' Vadi Cassariatus: † mely most az
b:) a' Vadi Cassád Directorge. c:) A' Quartélly dra- Armadum Prefectu
gelő Directorg; ezen két utolsó a' Cassariatus alatt van. rával egy Generale
d:) Auditoriatus. e:) Fiscalis vilatatod Katonai Tanács Commandoval együtt
ez függ a' Vadi Tanácstol. f:) Örizetek Commendanzai, Szebenb van, Ar
Szebenb, Brassób, Kolosvárt, Fejérvárt, Fogarasb, mum Pfleger, Stipe
Sic Zeredab, Beszterczén, Déván, a' veresb, = sicher ex clivo
Nitrowski Collhov
rad. sat. voltak

Jo.

Jovenynál, Vásárhellyt, Szamos Ujvárt. g:) Erős Sajeke-
re ügelö Liktség.

A'= Szakasz. Erdélly Jövede-
meiről, és Költségeiről.

Jegyzés: Lebrecht Büsching uram enlitei, b. 1770ik. 2., 198, 770, 4lok: vé, 1°=) A' Dominiumokból, és Fiscálitásokból, a' mel-lyek-ből ki annyi Lyet ma tevedem vnak, ezeket igazitya a' Jövris eresz-ménybe, és vezik Hejdon nagyobb Számnak vök mint ma De-mény Pedig Baron 2°= Apaf Mikálly jokat Rídegenitek.

Az arany mi gyen 2°=) A' Régiekből. (de attartyk elsök: a:) Erre-nosh arany 4-g. 12½ Marsa ára, a' arany, ezüst, veres, és Ezenes Bányák: jövedelmek Márka, az ezüst 25. — n tudatik b:) Az arany mosás. a' Manyik Szá-mosh aranyak, Lajosik sat. Jövedelme n tudatik.

3°=) Só Bányákból. Kolosvar, Dées Aknai Vizaknai, Parajdon, Thordan, Maros Ujvár-ban. Az innen bé jövö jövedelmeket Kereskedö Kereskedtsaknak, és Lakik Thordan, Ko-losvar Dées = Aknai, Vizaknai, Parajdon, Ill: Ujvart. Jövedelme n bizonyos. ha 1,000,000. Máso-ki adatik. mai ára Szerint be: kell jönni. 1,893,333 Ft. és 20 Kr:

4°=) Kartmintzadból regen Arendák voltak adva, ma-

Fiscalis

Fiscalis Jövedelme n bizonyos:

5°=) A' Vár: adókból némely földről gyülekezö Lebrecht az egy Hed részre a' Szász Papoke, be gyüjtik ereos Dézmát Udvar jövedel-a' Vár: Dézmákat a' magok Arballyaikkal, ui: m: a' Bar-nét a Banya-vadagon, Szeben, L: Sebes, Szereda, Szász Város, Medgyes, galekb, Har-és Segesvár, Fogaras és Beszterze vidékein. mintsem adókb sok tes-

6°=) A' Vmegyéken a Dézma Arendából. a Dézma 794,654 Ft. vabbsággal a' Fiscust illetö, ode arábol engedi b:, A' Districtus-tonyok summáért, a földes Urakb, a' Leggyidejö Bresso-nak 1548ik a' fökö Urake volt az: Lapis Benkö J:2. Jövedelme p: 66. az árukat fel gyüjtik az arra vo Perceptorok, Borra, Ujtor-rok.—

7°=) Az Adokból: Az adó Summája Szerint 1360,000 los. Ifiot Benkö Szerint: 1778ik vben 1,484,033 Ft. 50¼. — 2., Holotvar. De a' Szelb'li Hatarnak adoja: 46,757 Ft. 51 1/3 34. az Holotvar B. Hunyad egésznek summa tesz 1,536,781. Ft. 46 1/3 H. ma a' Szelbeli Hatarnak n adoz. — (Beszterze, L. Ujvar, Dées, M. Vasar-helly, Jadvad, Somlyo.

§. 7., Az Adozás módja.

8°=) Szász Város, Hejdon a' Nemzeti Fejedelmek alatt, Hegyes-Szám Szerint ment az adozás 1545 – 1578. egy Hegyes tesz Dévai Pedra, Hadnag Jobajsalva, Zajkáni egy Gardat v. Kis Néper és Szeresd 60, v. 80 Kr. Vilkai, Kathey. Akor a' Szegény annyis fizetett, mint a' Gardag. 9°=) Szeben, Szeben Ket a' Colonusokból a' földes Ur Zedre fel adatott, ha veress Koron, L. el mulatta ar magok fizetek besfalva, Vejo-a' Portusi Vidék.

1578 – 1608ig. a' Szabad et ha kei ötve volt, a' Az egész Enklavus Jobb'ag. ha H. eg Kapus tesz. egy Kapus fizet 99. Pénz Szintsja a mégen- és a' Kirk portak 190. Dit. 1608ban fogy 10. ban 1,118,934 Ft. nek 58. Kr. Ere-

Ezen Summából f:, Nejtek egy kaput akai volt örök, akai n. Ez
rekt a' Vmegjek igaztalanság volt. Egy kapu bol többet bod tesz
793,079 Rf. ~~2444~~ tsebbet fizetnek, nevedek meg is az adó Nyomtáss. alá
a' Zsidó Sérek: ten fizetnek egy kapu 10 = 12 Ftr 1789. 250 fot a
157,599 Rf. ~~4444~~ kor még a' Tes ~~y~~ adó alatt volt. a' Papok és Mes
a' Szidr Sérek. vel Jövedelmek 20ad részes az Erdélyi adózás a' Szol
518, 255 Rf. 1754. gjak, és Szolgálok annak fize = részek.

Jegyzet. b. a' Leopold Diplomájá nyerése utánn is, 1754ik
jelyebb enlitett Dia, a Diplomák erejé szerint (: sabk:) az adó mo
tribus summája na. 400000 fer: 1698ik bagos 1000, 000 Rf. 1707. 702
gobb volt mint 703 volt 800.000 Rf. attol fogva vissza bágatt.
nott, De igaz arra
b. a' tsinálebi idők Ns = Karaktra az adózás Mod jából kerül ki 1754
a' Limitatiora mikor Ezen ujabb Mod igazgatás, mi és tsökkent sig ke
ki veretett. a' mi reni fizet.
ar különösön állás, 1.) Fejéről. 2. Ingó Javaink: illy rendel:
ami ar illet, annak
állapottyán a' régi. Egy bold Szánó Földről az első Osztályb — 4
nagy n. sokat fizet. Szénás Tsűről — — — — 20.
tett, mi ugyan a' jó Egy járnad ökörről v. bámol tsöd — 211.
ebbigálló ' s arra Egy Borjuról — — — — 15.
nott ' s Contribál. Egy Juhról, Kecskéről. — — — 3.
Egy Disznoról — — — — 5.
Egy méh Kasáról. — — — 3.
Három Classa van Erdélyben a:) Cameralis.
b:) Provinciális c: Hatonai: a Dominiumok,
ból és Fiscalitásokból való Jövedelem, egy Szintén
a' Régulebb mégen a' Cameralis Classába. Az adó mégyen
a' Provinciális Classába. onnan pedig a' mi a' Hatonaság
gos illeti a' Hatonai Classába.

W. A' Fejedelemt mellyére Jövedelmei n tudatik:

A' Költségekről.

Erdélly Jövedelmei fő fő Czéloknak fordittatnak. 1, A' Cameralis Classából Ezen Classa mennyi
jolly bé esztendeként? nem tudom. a' költsége jen bé, 670 fr. marad
tonyt. a:) Ezen Classából fizettetik ~~n~~ Camera, 198,030. mennyi
listák. gyar n tudom, mi
b:) Kegyes Czéloknak mégyen esztendőnként 35,1339 fl. részes.
504.

2:) A' Provinciális Classába költsék:

a:) A' Bádi Classába mégyen 1,082, 1135 fr: 11½.
b:) Az örök különböző Szükségeire:

1, A' Tisztelnek.

2, Az Ország mellyéres költségeire:

3o=, a' Cameralis Classába való tettetődik
bizonyos Summa.

Az Lamerali's Igazgatásról.

Jargus

Járgya ezen Igazgatás 8. a Dominiumokhz, Fiscalatusokhoz, Regálékhoz be jövő, Jövedelemmel való bánás. Legfőbb Dicastérium e részbe a' Bevatalmazás, mellyek elosztják:

a:) a' tulajdonképpeni egy nevezett Ibecsaurátus,
b:) a' Bányákra, és Pénzverő Ibecsaurátusokra.

I:) A' Cameralekra ügyelő Ibecsaurátus alatt vagyon e' következendő Tisztségek:

1.) Marosvásárhelyi Só, só bé hállitásra ügyelő Tisztség ebben tartatnak: a:) a' Ministeriumi. b:) a' Vállyuzási Szállitásra ügyelő Tisztségek.

2.) Só Perceptorátus Tisztsége.

a:) Ibordán, b:) Kolosvárt, c:) Dées Aknán, d:) Vizaknán, e:) Parajdon. f:) Marosujvárt.

g:) Harmintkadosi Tisztség. Szebenb, Kolosvárt, Déesb, Brassób, Szamosujvárt, Ebesfalván, Borgon, Kövárvárott, Tömösön, Volkánb, a' Veress Ostromnál, Dorotzkán, Ojtozon, Csikb, Tinoson, Gyergyó S. Miklóson. Nagyobb Jövedelmü helyeken Harmintkadosi Tisztségek ekek— a' Szebeni, Kolosvári, Brassai, Szászvárosi. Vagyon itten egy fő Harmintkados— Contraventulatiok Portékák revisiora— s' Déesb, Brassóbb. — 4.)

9) Skéri vid Ender pag 14.

4.) a' Szászsi Földjén lévő Dézmásbb. s Fiscalisokhoz

a:) Jó Dézmás Cossárius. b:) Dézmások.

5.) Vmegyében az Arendo Ispotratus, vagy egy illyen Jure ispotratus sem vmegyén.

6.) A' Fiscalis Jószágokra ügyelő Tisztség: p: o: Fiscalis monopolium Dominiumb— ebez tartozó Bárs, Kajántó, Jegenye, Bogárdra. —

II:) Bányákra, és Pénzverésre ügyelő Ibecsaurátus.

1.) Vajda Hunyadi Fiscalis Bánya tisztségés Cap. Schemnitzi Oren Tisztség alatt subalternus Tisztek vadnak.

2.) Jó Aranyváló ~~ha~~ Tisztség. Zalathnai. Aprobb tisztségek ez alatt privat bányákból ivadékok be Szedett aranyt ezekben vigyen a' fi. Szabad ásásért:

3.) Aranymosásra ügyelő Tisztség. Egy gondviselőből, juncturából és bragból áll. Az Aranymosó Cligái nyed privilégiálnak, mási Cligának aranyat mosni nem szabad. A' Földes Ur Bányát mivelhet: Aranyat mosthat, ha dézmáját a' Fiscalis adja. — 1744 ang. 8-9. —

4.) Olvasztásra ügyelő Tisztség. Zalathnai, Csertésen, Offenbányán.

5.) K: F: Vári Pénzverő Tisztség. nagyobb ide vetett

pecsét

Pénzt, regen versek, Fejérvárt, Kebelbe, Brassóba
Fogarast vásáh, és Kolosvárt.

6.) Judicium Montanum Zalathnense az 17
árúl a Bányászokra nézve első Forum. Pers: D
Assessorok, Secretáriusok, Cancellisták, a'kik egy Da
nyat képeznek, v. régiben borrá fogni akar, kéjen
ered Jószágában tsélet: a'vasból, s annál alább
érczből — ad Pénnát:

7.) Provisoratus Fisci Montanus: a' Fisc: Do
Provisorátusnak Szaníád.

8.) Királyi Bányák, arrúl gondviselői, Nagy Ag
Boitzán, Veresh Patakon, Offenbányán, Radnán,
Kövesh Bányán. —

A' Fiscalis rólgyok, igazgatásra vo a' Direct Fis
Ok tészik a' Director egyszersmind Assessorius Co
siliarius. 9. Fisc: Procuratorok. Protocollista, Cam
cellistak sat.

A' Assessoriátus, alatt vo két Collectorátus — egy
a' Camerálekh, más a' Montánisticumokh — mind a' kétz
Vidéket revideálják. ———

A.

a

A' Tudományokbeli dolgokról.

1.) A' Romano Catholicusokbúl.

a' Catholicus Ifjúság tanittatik:

a:) a' Nlis Scholákh: minden Szabad Catholica eccliák vagyis illyen oskolák.

b:) Az ug nevezett primaria oskolákh; illyen vo S: u: n:
Szebenh, Brassóh, Kolosvárt, Ms Sárhellyt, Ud,
varhellyen, Szilágy, Somlyon, Fejérvárt, Ebesfalvai
a' Localis Directorok függ enek. Az gy a' naonáls
oskolák fő Inspectorától.

c:) Gymnasiumokh: = illyek erek: Fejérvári, Ms Vá
sárhelyi, Ud varhellyi, Szeberi Csik Somlyoi, Kan
tai Beszterczei: a' Balásfalvi oskola. Minden vo
Praefectusa és S. Professorai. —

S.) Kolosvári Universitásh: Jus dalmak, Bátsbori, Jfv:
és succedens Bátsbori Jfvistáh: A' Jésuitákat ere
vitzkái borta, kik élték Kolosvárt Monostorh oskolát,
gy nyitották, arrúl az Kolosvárra vitték, Monostor,
Bátsi, Jegenye, Bogárselke, Siburcz, Kajánú, az oskolák,
aj and hozzátattak, és az 1784 béli Diétának, a' Fiscus
postulatai közzül ki vitetnek. Jövedelmek M: Ithézsia,
1775 Szaporitotta.

H.) Facultásokat tanittanak ennek Universitásh u: n: Juridica,
Medica, Philosophica, és az ug nevezett Fa
culus artium.

H. Professorok, a' Facultas Juridicakh tanittyák a' Jus
nu

Naturae, Jus Publ: Universale, Jus Gentes Civile
Politicum, Statistica, Jus: Patr: Crimin: és Doctr:
St., Professorai a Medicinád N: Rectorium officium
: logiát, Pathologiát Chirurgiát stb.
S.; Professorai a Philosophiád; tanittyák a Physi-
cát, Mathesisnek minden részeit, Universale Met-
Logicát, Metaphysicát, Mthi. Physicosophiát, Che-
miát, és Metallurgiát.

Az ig neveztetett Facultas Artium hét tanittatik a' kit-
tebbjei Mesterségek. Festés, Festészet, musika stat Képfaragás

1790dik álty. vitetett Károly Fejérvárra a Theologica
Facultas S. Professorainak.

Az Universitással egybe függésben vannak:

1.; A' Nevelő Convictusa: amelly Fundamentumát
és Bástyáit Ignatius vetette, Christus az ő emlőseire
Dicsőségére Szánva néki ifjakat, ing ezek tejjelőtt atyá-
nási ifjakat is bé vévén 60— 100 for: tudásáért— a'
Convictusnak egy Regensének kéz subregensei vannak.

2, S. Joseph: Seminariuma. Szinte ingyen tartatnak
major tudásáért vétetnek bé, van egy Regense, és két
subregensei.—

N.B, Curatora a Convictusnak, és Universitásnak a Hi Vne-
gyei Fő Ispány.

A' Romano Catholicusoknak Vallás= és Tudo-
mánybeli Fundusok:

A',

A' Cath: Vallásnak, a Parochiák, Oskolák, Gymn: Con-
victusok, és Seminariumok Jelesgyülekezeti költségére elég-
telen jobb móddal tanulhatnak mind a' más Vallásbéliek.

1.; A' Vallás Capitalis Sa: 457, 300 Rf. 50 kr.
2. Jésuitától maradt Fundus. 247, 874.
Tsa 705, 174 Rf. 50 kr.
Közönséges Cassának adatott ebből költsön. 507 853 Rf 42 kr.
Ezeknek Interesse — — 4% — 20, 314 Rf 8 kr.
Privátusoknál — — — 187, 494.
Interesse — — — 5% 9, 0514 42.
Privátusoknál — — — 15, 770. 42. 30.
Interesse — — — 6% 946 — 42. 30.

A' Provinc: és Cam: Casa segélli esztendőnként
Fundus. 23, 145 Rf.
A' Communitások és Privátusok fegyverségére. 433 Rf. 24 kr.
Interesek és az említett fegyverség béli Jövedelme. 53, 913 Rf. 33 kr

Ezen Summa ezekre költtetik:

1, A' Parochiák fegyverségére, mellyeket a' Jésuiták
állítottak fel, 11754 f. 58 kr.
2., A' Parochiákra tartozó Summa pótlására, Eccles fe-
gyverségére: 8000 for:
3., Az Oskolák, Convict: Seminariumok, Számára 11412 fl.
4., A' Nk Oskolák — — — 7019.
5., Eccles Fundálására:, 9, 292.
6.) Pensiókra melyek Szükségekre — — 7792.

9

Meg motad — — — — 1568 — f. 324.

Az Unitusoknál.

Ezeken kívül fő Oskolájok vagyon, Nagyrodon és Balásfalván, ide von Gymnásiumnok is — ezeknek az Ifjuságnak Létszámait: 1964. Fő. mely ezekre fordittatik.

	Ft.
1.) A' Séminárium Professorainak.	— 200.
2.) 30. akum a' világi Papok közül.	3000.
3.) A' Séminarium Szolgáinak	— — 300.
4.) Épületek Conservatioja	— — 200.
5.) Budai Collégiumbeli uyuló akum ut Elősz	— 200.
6.) Történetes Költségre	— — — 194.

A' Réformátusoknál

Ezeknek négy más fajtá von oskolájok, hol az Ecclesiának világ ízlik, de a' tanitási mód ja'n jó. a' jövendő Földmivesi'n czélly ára vóltanul.

Collégiumaik vannak: 1.) N. Enyeden, 2. Kolosvárt; 3.) Más árbellyek: 4.) Zsibbelly 5. Varbellyen.

Oskolái: 1.) Kászon vánsorban. 2.) Déésben. 3 Zilahban.

I.) Nagy Enyedi Collégium.

Fundatora Bethlen Gábor 1622ik Esztendőben előbb a' mái Kánolyvárt, onnan elsőben Apafi Fejedelem idejében 1662ik N. Enyedre ment, — ugyan is 1658. Die Februarii Kostka György alatt a' Lengyel, a' Fejedelem Collégiumát: Bibliotékájával, Typographiájával el pusztitották. Akkor ez részre, a' Deák tanuló Ifjaknak Kolosvárra mentek, onnan 1711ben Apafi S. ezen muskatélyt Enyedre vitte, mint a' Fundatiónak nagyobb részre a' tanitó vánsorban, a' Vándorlók Zugtak.

Bethlen Gábor a' Collégium epitésére hagyott volt 200000 Forintokat, az ifjak tartására a' Debreczeni Vásár Taxájából 2000 for. Enyed Taxájából 200 for. a' Viz, Bor, és Sabora béli Pernyéjárul. Egy Sinnyei Magyar falukat, Decse, Mezőkeö, F. Enyed, Magyar Zsombo, Heringfalvát Szász Tanitót N. ségyel bírnak Kisebb Büntetőnél. —

Ma 7. Professorai vagynak. Curatusai pedig alatt vannak egy:

1.) Theologiát Tanittó. Wittembachs Szerént a' Dogmatica Theologiát, C. Bajon Ludéman Szerént) Más Theologiát, az emlitett Ancient Szerént, Jabloniczky Szerént, Ecclesiasticát. Pastorali Theologiát egy Szerént egy Carbéjával.

2.) Az Antiqui Professora, tanitója: ais a' vói antiqui

antiquitatis Nüpoort Szerint, b.) a' Görög's Latin Szerint. c.) a' Zsidó Cseczi Szerint. d.) Az új Testamentum exégésiről. e.) Zsidó és Görög Historia.

3.) A' Természet Historiát tanitó' Professor:

a.) Mineralogiát maga Compt Szerint: b.) Növény tudományát Ms Szerint: Botanicas, Fungologiáját is, Hist. Historiát, Növ Litteratúrát.

4.) Historiát és Szépen Tudományt tanittója:

a.) Közönséges Historia Schlözer Szerint. b.) Hazai Historiát Windisch Szerint: c.) Politicai Achenwall Szerint. d.) Statistikát. e.) Deák Literaturát — a' többiekkel Magyarázva.

5.) Philosophiát tanitója: a.) Logicát és Metaphysicát: b.) Jákob Szerint Psychologiát: c.) Moralis Philosophiát is Feneiellet Törvényről. d.) Philosophiai Historiát Meiners Szerint: e.) Historia Anthropologiai Meiners Szerint:

6.) Physicát és Mathesisnek tanittója a.) Experimentalis Physicát Erxlében Szerint b.) Mathesist Wolffius Szerint.—

7.) Jus Patrium-at és Romanumot:

A' professorok osztetnek fizetésül: 1000 fl. Natura-lékkal együtt. Vn a' Collégiumnak Bibliothékája a' melly n reg Szépen Szaporodott? Vn Penzbéli

Gyü-

jtem-

Gyüjteménye, és Naturalien Cabinétoya.

II.) A' Kolosvári Collégium.

Fundátorai Bethlen Gábor és a' Státusok 1622 körül. a' 17ik Század elejinn ig teljedvén és elsejében Kolosvárt, a' Ref. Vallás, 1622k a' Reformátusok templomát adták, akkorra a' Collégiumnak bellyt mutatandó: és 1622k ig Bátori Uzsnak b. éjjelében.

23. professorai voltak ezen Collégiumnak Laskai Benkö: Apáczai Cseré János, kinek arról kiről (?) ig bolt 1696k. mr nyelven Philosophiát akarta a' Mr Encyclopediás, és Logicát irt:

Ma 6. professorai vagyon ezen Collégiumnak — 2ö a' Theologiában, egy a' Philosophiában, egy a' Historiában, egy a' Mathesisben — egy a' Törvényben Tanulás módja mint az Enyedik.—

III.) A' Vásárhelyi Collégium.

Lásd Történetét, mostani állapotyát, egésszéli terjedtségét a' First. professor Kételey Sámuel által össze szedve, és irásba adatott Vásárhelyi Ref: Collegiumnak Historiája.—

1672k jött be egy kis Pátából, mint előbb Tőrzsa azután Kassára menvén ott 10 Esztendeig mulatott, de ig mit nyilván tészi, és mostan mint helyre épittetett, és virágzik.— Pátából vissza a Mátyfi Gáll Istók Debrecenbe ment volt, onnan Thoroczkai Fejérvárra begyógyulva egy hónap után 1688k III. Rákóczi IV.

IV.

Székelly Udvarhellyi Collégium.

1674 h. vetteteg ezen Collégiumk fundtoma, melly legelebb 1 sak a Bethlen Jánostol az ándékoztatott 4000 forintbol állott, innen ezen Colleg: Bethlen Collégiumk hivatik. —

Leg elsö professora volt ezen Collégiumk Lebenyai Pál

Ma 3. Professorai vagyk:

Vagynak 3. Oskolái a Refor: 1., Hász Városi — 2., Zilahi 3. Déési. egy Professora vn mindegyik és a mellett egy Coadjutor. — Modellaji a nagy Collégiumokk.

A' Lutheránusoknál.

A' Lutheránusoknál vnak 1, triviális oskolájok mu jobb Jalub. 2. Fö oskoláik vnak Kolozvárt, Hász Sebessen. satz.

Gymnásiumaik ezek:

1, Lebeni, az a Reformatio elött fundálsatott.
2, Brassai — 1554. állott fel a hires reformátor Honter ált.

3,

3, Medgyesi.
4, Segesvári 5. Besztertzai. —

Ezekre ügel a hellybéli Pap. egy ~~rector~~, rectora correctora, és Collaboratorai vagyk eleitöl fogva a Lebeni Brassai, Segesvári Gymnásiumokk. kik lettek légyen Rectorai, Benkönelhöfd.